

วัตถุประสงค์

วารสารมหาปชาบดีเถรีปริทรรณ วารสารฉบับนี้ เป็นวารสารที่มุ่งให้มีบทความวิจัยและบทความวิชาการจากผู้ประพันธ์ที่มีความสนใจส่งนื่องานมาตีพิมพ์ ซึ่งผลงานทางวิชาการทั้งหมดได้รับการพิจารณาคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิภายในและภายนอกสถาบันทุกเรื่อง

ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสาร 1) บทความวิจัย (Research Article) เป็นบทความที่นำเสนอการค้นคว้าวิจัย เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ปรัชญา สังคมวิทยา ศิลปศาสตร์ การศึกษาเชิงประยุกต์ รวมถึงสหวิทยาการอื่น ๆ 2) บทความวิชาการ (Academic Article) เป็นบทความวิเคราะห์ วิจารณ์หรือเสนอแนวคิดใหม่ 3) บทความปริทรรณ (Review Article) เป็นบทความในลักษณะวิจารณ์หรืออธิบายเหตุผลสนับสนุนในประเด็นที่เห็นด้วย และ มีความเห็นแตกต่างในมุมมองวิชาการ

กำหนดออกเผยแพร่วารสาร กำหนดเผยแพร่ปีละ 2 ฉบับ

ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน

ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม

กระบวนการพิจารณาบทความจากผู้ทรงคุณวุฒิ

วารสารมีกระบวนการประเมินคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิก่อนตีพิมพ์ โดยบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) ทั้งนี้บทความจากผู้ประพันธ์ภายในจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกหน่วยงานที่จัดทำวารสาร ส่วนบทความจากผู้ประพันธ์ภายนอกจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิภายใน หรือนอกหน่วยงานที่จัดทำวารสารที่มีความเชี่ยวชาญในสาขา และไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้ประพันธ์

เจ้าของ

วารสารมหาปชาบดีเถรีปริทรรศน์

อาคารสำนักงาน 95 หมู่ 7 ตำบลภูหลวง อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา 30150

Tel: 063-965-1324

Facebook: <https://www.facebook.com/share/1Ex1G5MG23/?mibextid=wwXlfr>

ที่ปรึกษา

พระอุดมธีรคุณ

วัดสุทธจินดา นครราชสีมา

บรรณาธิการ

ผศ.ดร.บัณฑิตา จารุมา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์นครราชสีมา

กองบรรณาธิการ

พระครู วินัยธรรูปลากร ฐานากโร

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์นครราชสีมา

รศ.ดร.ไพโรจน์ บัวสุข

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ผศ.ดร.ประวีณรดา สุขรัตน์ฤทธิ

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ผศ.ดร.มานิตย์ อรรถชาต

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ผศ.ภราดร สุขพันธ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ดร.พนมมาศ บำรุงศิลป์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์นครราชสีมา

ดร.นิพล อินนอก

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ดร.สินีนารถ วัฒนสุข

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

ดร.อิมรอน โสสาน

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ดร.นฐนกร ธงพุทธามนต์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ผู้ช่วยกองบรรณาธิการ

แม่ชี วรินทร์ พองลาที

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์นครราชสีมา

นางสาววารุณี จินาพร

ศึกษานิเทศก์ องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา

นางสาวรัชชฎา โขะคลัง

ศึกษานิเทศก์ องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา

ฝ่ายประสานงานและจัดการ

ดร.พัฒนา สอดทรัพย์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์นครราชสีมา

นายญาณวุฒิ ทองอยู่

ศึกษานิเทศก์ องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา

ฝ่ายกฎหมาย

นายสุชานนท์ โนนะโส

กองกฎหมาย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

พิสูจน์อักษร

ดร.จารุวรรณ เยื่อสูงเนิน

ศึกษานิเทศก์ องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา

ออกแบบปก

ยงวิทย์ ศรีเพชร

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

จัดรูปเล่ม

ดร.จักรพงษ์ พร่องพรมราช

ศึกษานิเทศก์ องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา

พิมพ์ที่

มหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

อาคารสำนักงาน 95 หมู่ 7 ตำบลภูหลวง อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา 3015

บทบรรณาธิการ

วารสารมหาปชาบดีเถรีปริทรรศน์ ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 ประจำปีพุทธศักราช 2569 จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นเวทีทางวิชาการในการเผยแพร่องค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา ศาสนศาสตร์ มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ การศึกษา และศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนส่งเสริมการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างนักวิชาการ นักวิจัย คณาจารย์ นิสิต นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป ทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติ วารสารฉบับนี้ประกอบด้วย บทความที่ผ่านกระบวนการพิจารณาคุณภาพตามมาตรฐานวิชาการ (Peer Review) โดยผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้อง จำนวนไม่น้อยกว่า 2 ท่านต่อบทความ (Double-Blind Peer Review) รวมทั้งสิ้น 6 เรื่อง ประกอบด้วย บทความวิจัย จำนวน 3 เรื่อง และ บทความวิชาการ จำนวน 3 เรื่อง ซึ่งล้วนเป็นผลงานที่สะท้อนถึงการศึกษา ค้นคว้า การสร้างองค์ความรู้ใหม่ และการประยุกต์ใช้หลักวิชาการเพื่อการพัฒนาสังคมและวงวิชาการอย่างสร้างสรรค์

ในโอกาสนี้ กองบรรณาธิการขอขอบพระคุณผู้เขียนบทความ ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ คณะกรรมการกองบรรณาธิการ ตลอดจนผู้อ่านและสมาชิกวารสารทุกท่าน ที่ได้ให้ความไว้วางใจ สนับสนุน และมีส่วนร่วมในการพัฒนาวารสารให้ก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้เสียสละเวลาในการอ่าน พิจารณา และให้ข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงบทความให้มีความสมบูรณ์และมีคุณภาพทางวิชาการยิ่งขึ้น กองบรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่า บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารฉบับนี้จะเป็นแหล่งองค์ความรู้ที่มีคุณค่า สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการศึกษา ค้นคว้า วิจัย การเรียนการสอน และการพัฒนาวิชาการใน ศาสตร์ที่เกี่ยวข้องได้อย่างกว้างขวาง หากผู้อ่านมีข้อเสนอแนะประการใดที่จะช่วยพัฒนาวารสารให้มีคุณภาพและ มาตรฐานที่ดียิ่งขึ้น กองบรรณาธิการขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดี เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาวารสารให้ก้าวสู่ ความเป็นเลิศทางวิชาการต่อไป

ผศ.ดร.บัณฑิตา จารุมหา

บรรณาธิการวารสารมหาปชาบดีเถรีปริทรรศน์

สารบัญ

บรรณาธิการ	(ก)
บทบรรณาธิการ	(ง)
สารบัญ	(จ)
ผลของการใช้การประเมินเพื่อการเรียนรู้ต่อการพัฒนาทักษะการเขียนเชิงวิชาการ ของนักศึกษาครูเอกภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ	1-16
The Effects of Assessment for Learning on the Development of Academic Writing Skills of English Major Students at Chaiyaphum Rajabhat University รุ่งนภา ศิริสุกรณ์มนตรี, ลลนา คลังทรัพย์, สุธาสินี แสงทอง, ชาลิสา ราชสีเมือง, ณัฐธิดา สนั่นนารี, วิชญาภรณ์ กรีกะชม, มัณฑิตา แก้วยอด, ธนัญชนก หาดไธสง, และ เฉลิมวุฒิ อุทัยกัน	
การพัฒนาแบบการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียนในยุคดิจิทัลโดยใช้บริบท ชุมชนเขตบริการเป็นฐาน เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนบ้านหนองไทรวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1	16-31
Development of a Student Support and Protection Model in the Digital Era Using Service Area Community Context as a Base to Enhance Learner Quality at Ban Nong Sai Witthaya School under Buriram Primary Educational Service Area Office 1 นางธวัชรัตน์ ทูลเกียรติวัฒนา	
การพัฒนาแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัด การเรียนรู้ในยุคดิจิทัลโดยใช้กระบวนการ SPEAR ศึกษายกระดับคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนบ้านหนองม่วง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1	32-50
Development of a School Management Model to Enhance Teacher Competencies in Learning Management in the Digital Era Using the SPEAR Process for Improving Student Quality at Ban Nong Muang School, Buriram Primary Education Service Area Office 1 สุรวุฒิ ธรรมธะระ	

ประวัติ ตำนาน คำสอน และบทบาททางสังคมวัฒนธรรมของหลวงปู่สรวงเทวดาเล่นดิน 51-63
ในฐานะเป็นพระเหนือโลก

The History, Legends, Teachings and Socio-Cultural Role of Luang Pu Suang,
the ‘Earth-Wandering Saint’: History, Legends, Teachings, and Socio-Cultural
Roles as a Supra-Worldly Monk

ฉัศุภางค์ สารมาศ, และมานพ นักการเขียน

บทวิจารณ์หนังสือ : Book Review พระสารีบุตร : มหาสาวกผู้เป็นเลิศด้านปัญญา 64-71
เขียนโดย นพธัญ แสงไชย

Sariputta: The Buddha's Chief Disciple Foremost in Wisdom

ญาติกา แฝงกระโทก, และมานิตย์ อรรคชาติ

ทำไมมนุษย์จึงยังไม่ทิ้งศาสนา: การตีความเชิงปรัชญาและจิตวิญญาณร่วมสมัย 72-81

Why Humanity Has Not Abandoned Religion: A Philosophical and
Spiritual Reflection

พระครูปลัดสุวัฒนวิสุทธิสารคุณ

ผลของการใช้การประเมินเพื่อการเรียนรู้ต่อการพัฒนาทักษะการเขียนเชิง
วิชาการของนักศึกษาครูเอกภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
The Effects of Assessment for Learning on the Development of
Academic Writing Skills of English Major Students
at Chaiyaphum Rajabhat University

รุ่งนภา ศิริสุภรณ์มนตรี¹ ลลนา คลังทรัพย์² สุธาสินี แสงทอง³

ชาลิสา ราชสีเมือง⁴ ณัฐธิดา สนั่นนารี⁵ วิชญาภรณ์ กริเกษม⁶

มณฑิตา แก้วยอด⁷ ธนัญชนก หาดไธสง⁸ และ เฉลิมวุฒิ อุทัยกัน⁹

สาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

English Program, Faculty of Education and Human Development, Chaiyaphum

Rajabhat University

Corresponding Author's Email: chalerm_wut@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนาแบบประเมินตามแนวประเมินเพื่อการเรียนรู้ของนักศึกษาครูเอกภาษาอังกฤษชั้นปีที่ 2 2) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทักษะการเขียนเชิงวิชาการของนักศึกษาครูเอกภาษาอังกฤษชั้นปีที่ 2 ก่อนและหลังใช้การประเมินเพื่อการเรียนรู้ 3) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาครูเอกภาษาอังกฤษชั้นปีที่ 2 ที่มีต่อการใช้การประเมินเพื่อการเรียนรู้ในการพัฒนาทักษะการเขียนเชิงวิชาการ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาชั้นปีที่ 2 สาขาการศึกษา วิชาเอกภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ที่เรียนในรายวิชาการเขียนภาษาอังกฤษเชิงวิชาการ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 45 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือวิจัย คือ 1) แบบประเมินเพื่อการเรียนรู้ 2) แบบทดสอบวัดทักษะการเขียนเชิงวิชาการ 3) แบบประเมินทักษะการเขียนเชิงวิชาการ 4) แบบสอบถามความพึงพอใจของผู้เรียน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดัชนีความสอดคล้อง และ t-test ผลการวิจัย พบว่า 1) แบบประเมินตามแนวการประเมินเพื่อการเรียนรู้ ที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมและพัฒนาทักษะการเขียนเชิงวิชาการของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) ผลสัมฤทธิ์การเขียนเชิงวิชาการหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนเท่ากับ 8.17 และ

หลังเรียนเท่ากับ 16.06 และ 3) นักศึกษามีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนโดยภาพรวมสูงที่สุดอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.42, S.D. = 0.16) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าความพึงพอใจสูงที่สุดคือ ความพึงพอใจด้านทัศนคติและความมั่นใจต่อการเขียนเชิงวิชาการ ($\bar{X}$ = 4.43, S.D. = 0.82) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ด้านกระบวนการประเมินเพื่อการเรียนรู้ ($\bar{X}$ = 4.40, S.D. = 0.76)

คำสำคัญ: การประเมินเพื่อการเรียนรู้, ทักษะการเขียนเชิงวิชาการ, ทักษะการเขียน, นักศึกษาครูเอกภาษาอังกฤษ

Abstract

The purposes of this research were: 1) to develop an assessment form based on Assessment for Learning (AfL) for second-year English major teacher students, 2) to compare the students' academic writing achievement before and after the implementation of Assessment for Learning, and 3) to investigate the students' satisfaction toward the use of Assessment for Learning in developing academic writing skills. The target group consisted of 45 second-year English major students in the Faculty of Education and Human Development, Chaiphum Rajabhat University, enrolled in English Academic Writing Course during the second semester of the 2025 academic year. They were selected through purposive sampling. The research instruments included: 1) an assessment form for learning, 2) an academic writing skills test, 3) an academic writing skills assessment form, and 4) a student satisfaction questionnaire. The statistics used for data analysis were mean, standard deviation, index of item-objective congruence (IOC), and dependent t-test. The findings revealed that: 1) The assessment form based on assessment for learning developed in this study was appropriate and consistent with the learning objectives. It could be effectively used as a tool to promote and improve students' academic writing skills. 2) There was a statistically significant difference in the students' academic writing achievement at the 0.01 level. The students' academic writing achievement after the intervention was significantly higher than before the intervention. The mean pre-test score was 8.17, whereas the mean post-test score was 16.06, resulting in a mean difference of 7.89, and 3) The students' overall satisfaction with the teaching and learning management was at the highest level ($\bar{X}$ = 4.42, S.D. = 0.16). When considering each aspect, the highest mean score was found in students' attitudes and confidence toward academic

writing ($\bar{X}$ = 4.43, S.D. = 0.82), while the lowest mean score was in the assessment for learning process ($\bar{X}$ = 4.40, S.D. = 0.76).

Keywords: Assessment for Learning, Academic Writing Skills, Writing Skills, English Major Students

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงของการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ส่งผลให้สถาบันอุดมศึกษาจำเป็นต้องพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะด้านการคิดวิเคราะห์ การสื่อสาร และการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการศึกษาและวิชาชีพ โดยเฉพาะ ในหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษา วิชาเอกภาษาอังกฤษ ซึ่งทักษะการเขียนเชิงวิชาการ ถือเป็นสมรรถนะสำคัญของนักศึกษาครู เนื่องจากเป็นเครื่องมือในการสื่อสารองค์ความรู้ การนำเสนอแนวคิด และการพัฒนางานวิจัยทางการศึกษา การเขียนเชิงวิชาการไม่ได้สะท้อนเพียงความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษอย่างถูกต้องเท่านั้น แต่ยังแสดงถึงทักษะการคิดวิเคราะห์ การสังเคราะห์ข้อมูล และการเรียบเรียงเนื้อหาอย่างเป็นระบบตามมาตรฐานวิชาชีพครู อย่างไรก็ตาม นักศึกษาในระดับอุดมศึกษา โดยเฉพาะในมหาวิทยาลัยกลุ่มราชภัฏ ยังคงประสบปัญหาด้านการเขียนภาษาอังกฤษเชิงวิชาการ ทั้งด้านไวยากรณ์การเชื่อมโยงเนื้อหา และการเรียบเรียงความคิดอย่างมีเหตุผล ส่งผลให้ขาดความมั่นใจในการเขียนและไม่สามารถพัฒนางานเขียนได้อย่างเต็มศักยภาพ (Wette, 2021)

แนวคิดการประเมินเพื่อการเรียนรู้ (Assessment for Learning) เป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยพัฒนาผู้เรียนผ่านกระบวนการประเมินระหว่างการเรียนรู้การสอน โดยมุ่งเน้นการใช้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อปรับปรุงการเรียนรู้ อย่างต่อเนื่อง องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การให้ข้อมูลย้อนกลับเชิงสร้างสรรค์ การประเมินตนเอง และการประเมินโดยเพื่อน ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนตระหนักถึงจุดแข็งและจุดที่ควรพัฒนาของตนเอง Black and Wiliam (2018) ระบุว่า การประเมินลักษณะนี้ช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมและพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยเฉพาะ ในบริบทของการเขียนเชิงวิชาการที่ต้องอาศัยกระบวนการคิด ทบทวน และปรับปรุงงานเขียนอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ การประเมินเพื่อการเรียนรู้ยังช่วยลดความวิตกกังวลในการเขียนและส่งเสริมทักษะการกำกับกับการเรียนรู้ซึ่งเป็นสมรรถนะสำคัญของครูในศตวรรษที่ 21 (Hattie & Timperley, 2017)

เมื่อพิจารณาบริบทของนักศึกษาครูสาขาวิชาภาษาอังกฤษ ชั้นปีที่ 2 มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ พบว่านักศึกษาส่วนใหญ่ยังขาดความมั่นใจในการประเมินและปรับปรุงงานเขียนของตนเอง อีกทั้งยังมีข้อจำกัด ด้านพื้นฐานการเขียนภาษาอังกฤษเชิงวิชาการจากการศึกษาเดิม ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาผลของการประเมิน เพื่อการเรียนรู้ที่มีต่อทักษะการเขียนเชิงวิชาการของนักศึกษาครูสาขาวิชาภาษาอังกฤษ ชั้นปีที่ 2 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนด้านการเขียน

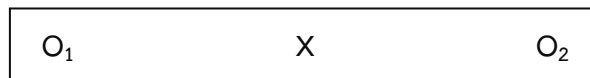
ภาษาอังกฤษเชิงวิชาการ และยกระดับคุณภาพการผลิตครูภาษาอังกฤษให้สอดคล้องกับบริบทการศึกษาในปัจจุบัน

2. วัตถุประสงค์การวิจัย (Research Objectives)

1. เพื่อพัฒนาแบบประเมินตามแนวประเมินเพื่อการเรียนรู้ ของนักศึกษาครูเอกภาษาอังกฤษ ชั้นปีที่ 2
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทักษะการเขียนเชิงวิชาการของนักศึกษาครูเอกภาษาอังกฤษ ชั้นปีที่ 2 ก่อนและหลังใช้การประเมินเพื่อการเรียนรู้
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาครูเอกภาษาอังกฤษชั้นปีที่ 2 ที่มีต่อการใช้การประเมินเพื่อการเรียนรู้ในการพัฒนาทักษะการเขียนเชิงวิชาการ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experimental design) แบบกลุ่มเดียว วัดก่อนและหลังการทดลอง (One-Group Pretest-Posttest Design) โดยมีรูปแบบดังนี้

$O_1 \times O_2$

O_1 = การทดสอบก่อนเรียน (pre-test)

X = การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้การประเมินเพื่อการเรียนรู้

O_2 = การทดสอบหลังเรียน (post-test)

กลุ่มเป้าหมายของการศึกษา ได้แก่ นักศึกษาชั้นปีที่ 2 สาขาการศึกษา วิชาเอกภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ที่เรียนในรายวิชาการเขียนภาษาอังกฤษ เชิงวิชาการ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 45 คน โดยได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบประเมินเพื่อการเรียนรู้ แบบทดสอบวัดทักษะการเขียนเชิงวิชาการ แบบประเมินทักษะการเขียนเชิงวิชาการ (Rubric) และแบบสอบถามความพึงพอใจของผู้เรียน

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. แบบประเมินเพื่อการเรียนรู้

1.1) ศึกษาเอกสาร แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินเพื่อการเรียนรู้

1.2) กำหนดองค์ประกอบของแบบประเมิน 3 ด้าน ได้แก่ การประเมินตนเอง การประเมินโดยเพื่อน และการประเมินโดยผู้สอน รวม 30 ข้อ

1.3) สร้างข้อคำถามและกำหนดเกณฑ์การประเมิน 3 ระดับ คือ สูง กลาง และต่ำ

1.4) ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ด้วยค่า IOC

1.5) ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

1.6) ทดลองใช้กับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง

2. แบบทดสอบทักษะการเขียนเชิงวิชาการ

2.1) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับทักษะการเขียนเชิงวิชาการ

2.2) กำหนดขอบเขตเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของแบบทดสอบ

2.3) สร้างแบบทดสอบอัตนัยด้านโครงสร้าง การใช้ภาษา ไวยากรณ์ การเชื่อมโยง ความคิด และการอ้างอิง

2.4) ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ด้วยค่า IOC

2.5) ปรับปรุงแก้ไขและทดลองใช้

2.6) วิเคราะห์ค่าความยากง่าย ค่าอำนาจจำแนก และค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ

3. เกณฑ์การประเมินทักษะการเขียนเชิงวิชาการ (Rubric)

3.1) ศึกษาแนวคิดและงานวิจัยเกี่ยวกับการประเมินการเขียนเชิงวิชาการ

3.2) กำหนดองค์ประกอบของการประเมิน ได้แก่ ด้านการจัดโครงสร้างงานเขียน ด้านการใช้ภาษาและคำศัพท์เชิงวิชาการ ด้านความถูกต้องทางไวยากรณ์ และด้านการอ้างอิงแหล่งข้อมูล

3.3) สร้างเกณฑ์ประเมินแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ

3.4) ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน

3.5) ปรับปรุงแก้ไขและนำไปใช้เก็บข้อมูล

4. แบบสอบถามความพึงพอใจ

- 4.1) ศึกษาแนวทางการสร้างแบบสอบถามความพึงพอใจ
- 4.2) สร้างแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่าแบบลิเคิร์ต 5 ระดับ จำนวน 10 ข้อ
- 4.3) ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน
- 4.4) ปรับปรุงแก้ไขและนำไปใช้เก็บข้อมูล
- 4.5) วิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามด้วยวิธี KR-20 และ Cronbach's

Alpha Coefficient

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับขั้นตอน ดังต่อไปนี้

2.1. การทดสอบก่อนเรียน (Pre-test)

- 2.1.1) ชี้แจงวัตถุประสงค์และขั้นตอนการวิจัยแก่ผู้เรียน
- 2.1.2) ทดสอบก่อนเรียนด้วยแบบทดสอบวัดทักษะการเขียนเชิงวิชาการ จำนวน 16 ข้อ 20 คะแนน ใช้เวลา 2 ชั่วโมง
- 2.1.3) ตรวจสอบและให้คะแนนตามเกณฑ์ Rubrics เดียวกัน
- 2.1.4) บันทึกคะแนนเพื่อใช้เปรียบเทียบกับผลหลังเรียน

2.2. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการประเมินระหว่างเรียน

- 2.2.1) จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนการสอน ระยะเวลา 5 สัปดาห์ รวม 10 ชั่วโมง
- 2.2.2) กำหนดเป้าหมายการเรียนรู้และเกณฑ์ความสำเร็จให้ผู้เรียนทราบ
- 2.2.3) ประเมินพัฒนาการผู้เรียนจากการสังเกต การตรวจงาน และการอภิปราย
- 2.2.4) ให้ผู้เรียนประเมินตนเองตามแบบประเมินที่กำหนด
- 2.2.5) จัดกิจกรรมประเมินโดยเพื่อนเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
- 2.2.6) ให้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน
- 2.2.7) บันทึกผลการประเมินและหลักฐานการเรียนรู้ในแต่ละครั้ง

2.3. การทดสอบหลังเรียน (Post-test)

- 2.3.1) ดำเนินการทดสอบหลังเรียนเมื่อสิ้นสุดกิจกรรม
- 2.3.2) ใช้แบบทดสอบชุดเดียวกับก่อนเรียน
- 2.3.3) กำหนดเวลาเท่ากับการทดสอบก่อนเรียน
- 2.3.4) ตรวจสอบให้คะแนนตามเกณฑ์เดียวกัน
- 2.3.5) บันทึกคะแนนเพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบผลก่อนและหลังเรียน

2.4 การเก็บข้อมูลความพึงพอใจ

- 2.4.1) ชี้แจงวัตถุประสงค์ของแบบสอบถามความพึงพอใจ
- 2.4.2) แจกแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 10 ข้อ
- 2.4.3) กำหนดเวลาในการตอบ 20 นาที
- 2.4.4) รวบรวมและตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูล
- 2.4.5) บันทึกข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ทางสถิติและแปลผลความพึงพอใจ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1) พัฒนาแบบประเมินตามแนวประเมินเพื่อการเรียนรู้ ของนักศึกษาครูเอกภาษาอังกฤษ ชั้นปี ที่ 2

3.2) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทักษะการเขียนเชิงวิชาการของนักศึกษาครูเอกภาษาอังกฤษชั้นปีที่ 2 ก่อนและหลังใช้การประเมินเพื่อการเรียนรู้ด้วยสถิติโดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) และศึกษาประสิทธิภาพของการจัดการเรียนรู้โดยใช้คำร้อยละ

3.3) วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการทำแบบสอบถามความพึงพอใจของนักศึกษาครูเอกภาษาอังกฤษ โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D)

4. ผลการวิจัย (Research Results)

4.1 ผลการพัฒนาแบบประเมินตามแนวการประเมินเพื่อการเรียนรู้ของนักศึกษาครูเอกภาษาอังกฤษ ชั้นปีที่ 2

ตารางที่ 4.1 ค่าดัชนีประสิทธิผลของการใช้การประเมินเพื่อการเรียนรู้ต่อการพัฒนาทักษะการเขียนเชิงวิชาการของนักศึกษาครูเอกภาษาอังกฤษ

จำนวน นักศึกษา	คะแนนเต็ม	ผลรวมคะแนน ทดสอบก่อน เรียน	ผลรวมคะแนน ทดสอบหลัง เรียน	ค่าดัชนีประสิทธิผล
45	20	338.50	712.25	0.67

จากตารางที่ 4.1 พบว่า ค่าดัชนีประสิทธิผล (Effectiveness Index: E.I.) ของการใช้การประเมินเพื่อการเรียนรู้ต่อการพัฒนาทักษะการเขียนเชิงวิชาการของนักศึกษาครูเอกภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ มีค่าเท่ากับ 0.67 แสดงให้เห็นว่านักศึกษามีความก้าวหน้าในการเรียนรู้เพิ่มขึ้น 0.67 หรือคิดเป็น ร้อยละ 66.56 ของความก้าวหน้าสูงสุดที่สามารถพัฒนาได้ สะท้อนให้เห็นว่าการใช้การประเมินเพื่อเรียนรู้มีประสิทธิผลในการพัฒนาทักษะการเขียนเชิงวิชาการของ

นักศึกษาอยู่ในระดับที่ดี และช่วยส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้สูงขึ้นหลังการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ตารางที่ 4.2 ผลการเปรียบเทียบคะแนนผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนและหลังเรียน

การทดสอบ	จำนวนนักศึกษา	คะแนนเต็ม	ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	S.D.	t-value	p-value
ก่อนเรียน	45	20	7.52	3.61	15.00	< .001**
หลังเรียน	45	20	15.83	4.01		

มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (** $P < .01$)

จากตารางที่ 4.2 พบว่า นักศึกษาครูเอกภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ จำนวน 45 คน มีคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนเท่ากับ 7.52 คะแนน และคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนเท่ากับ 15.83 คะแนน จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน แสดงให้เห็นว่าคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน นอกจากนี้ ผลการเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยสถิติ Paired Samples t-test พบว่า คะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ($t = 15.00$, $df = 44$, $p < .001$) โดยมีค่าความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 7.89 คะแนน แสดงให้เห็นว่า การใช้การประเมินเพื่อการเรียนรู้สามารถพัฒนาทักษะการเขียนเชิงวิชาการของนักศึกษาครูเอกภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.3 ผลความพึงพอใจหลังการจัดการเรียนการสอนสำหรับนักศึกษาครูเอกวิชาภาษาอังกฤษ ชั้นปีที่ 2

ผลการสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อผลของการใช้การประเมินเพื่อการเรียนรู้ต่อการพัฒนาทักษะการเขียนเชิงวิชาการของนักศึกษาครูเอกวิชาภาษาอังกฤษ ชั้นปีที่ 2 มีรายละเอียดตามตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 ผลจากแบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนการสอน

ข้อ	รายการประเมิน	ระดับความพึงพอใจ		แปลผล
		$\bar{x}$	S.D.	
ด้านที่ 1 กระบวนการประเมินเพื่อการเรียนรู้				
1	การได้รับข้อมูลป้อนกลับจากอาจารย์อย่างต่อเนื่อง ช่วยให้เห็นจุดที่ต้องปรับปรุงในงานเขียนได้ชัดเจน	4.62	0.61	มากที่สุด
2	การตรวจแก้โดยเพื่อน ช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทักษะการเขียน	4.24	0.80	มาก
3	การใช้เกณฑ์การประเมินที่ชัดเจนช่วยให้เข้าใจมาตรฐานและองค์ประกอบของงานเขียนเชิงวิชาการ	4.47	0.76	มาก
4	การตรวจแก้โดยเพื่อน ช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเห็นมุมมองใหม่ในการเขียน	4.18	0.81	มาก
5	กิจกรรมการประเมินตนเอง ช่วยให้ตรวจสอบความถูกต้องของงานได้ด้วยตนเองก่อนส่งจริง	4.51	0.82	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยภาพรวมด้านที่ 1		4.40	0.76	มาก
ด้านที่ 2 ด้านทัศนคติและความมั่นใจต่อการเขียนเชิงวิชาการ				
6	กระบวนการเพื่อการเรียนรู้ ช่วยให้ข้าพเจ้ารู้สึกว่าการเขียนเชิงวิชาการไม่ใช่เรื่องยากที่เกินความสามารถ	4.29	0.94	มาก
7	มีทัศนคติที่เป็นบวกต่อการรับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์จากอาจารย์และเพื่อนร่วมชั้น	4.36	0.88	มาก

ข้อ	รายการประเมิน	ระดับความพึงพอใจ		แปลผล
		$\bar{X}$	S.D.	
8	เชื่อมั่นว่าทักษะการเขียนเชิงวิชาการที่ได้รับ จะเป็นประโยชน์ต่อการประกอบวิชาชีพครูในอนาคต	4.69	0.56	มากที่สุด
9	มีความกระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อนำมาปรับปรุงงานเขียนตามคำแนะนำ	4.40	0.89	มาก
10	มีทัศนคติที่ดีต่อการรับฟังข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) เพื่อนำมาพัฒนาศักยภาพของตนเอง	4.40	0.81	มาก
ค่าเฉลี่ยภาพรวมด้านที่ 2		4.43	0.82	มาก
ค่าเฉลี่ยโดยภาพรวม		4.42	0.16	มาก

จากตารางที่ 4.3 พบว่า นักศึกษาครูเอกภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ มีความพึงพอใจ ต่อผลของการใช้การประเมินเพื่อการเรียนรู้ต่อการพัฒนาทักษะการเขียนเชิงวิชาการของนักศึกษาครูเอกวิชาภาษาอังกฤษ ชั้นปีที่ 2 โดยภาพรวมนักศึกษามีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.42 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดอยู่ในระดับมาก คือ ความพึงพอใจในด้านทัศนคติและความมั่นใจต่อการเขียนเชิงวิชาการ ($\bar{X} = 4.43$ S.D. = 0.82) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านกระบวนการประเมินเพื่อการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = 0.76) ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาการแจกแจงข้อมูลรายย่อยทั้ง 10 ข้อ สิ่งที่นักศึกษาครูเอกวิชาภาษาอังกฤษ ชั้นปีที่ 2 มีความพึงพอใจมากที่สุด 3 อันดับ 1) เชื่อมั่นว่าทักษะการเขียนเชิงวิชาการที่ได้รับ จะเป็นประโยชน์ต่อการประกอบวิชาชีพครูในอนาคต ($\bar{X} = 4.69$) 2) การได้รับข้อมูลป้อนกลับจากอาจารย์อย่างต่อเนื่องช่วยให้เห็นจุดที่ต้องปรับปรุงในงานเขียนได้ชัดเจน ($\bar{X} = 4.62$) และ 3) กิจกรรมการประเมินตนเอง ช่วยให้ตรวจสอบความถูกต้องของงานได้ด้วยตนเองก่อนส่งจริง ($\bar{X} = 4.51$) เมื่อพิจารณาการแจกแจงข้อมูลรายย่อยทั้ง 10 ข้อ สิ่งที่นักศึกษาครูเอกวิชาภาษาอังกฤษ ชั้นปีที่ 2 มี

ความพึงพอใจน้อยที่สุด คือ การตรวจแก้โดยเพื่อน ช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเห็นมุมมองใหม่ในการเขียน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.18)

5. อภิปรายผล (Discussion)

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง ผลของการใช้การประเมินเพื่อการเรียนรู้ต่อการพัฒนาทักษะการเขียนเชิงวิชาการของนักศึกษาครูเอกภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ผู้ศึกษาได้อภิปรายผลการศึกษาดังต่อไปนี้

1) แบบประเมินตามแนวการประเมินเพื่อการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ โดยสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการประเมินและส่งเสริมการพัฒนาทักษะการเขียนเชิงวิชาการของนักศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ แบบประเมินดังกล่าวมีลักษณะที่เอื้อต่อการให้ข้อมูลป้อนกลับอย่างต่อเนื่อง ช่วยให้ผู้เรียนสามารถรับรู้จุดเด่นและจุดที่ควรปรับปรุงของตนเอง รวมทั้งสนับสนุนการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในการประเมินตนเองและการประเมินเพื่อน ซึ่งสอดคล้องกับปาริชาติ (2564) ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการประเมินเพื่อการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับแนวโน้มระดับสากลเช่นกัน ตัวอย่างเช่น งานวิจัยหนึ่งที่ใช้การประเมินเพื่อการเรียนรู้ (AfL) ในการสอนภาษาอังกฤษระดับอุดมศึกษา โดยเน้นการกำหนดเป้าหมายร่วมกัน การใช้ rubric และการให้ feedback อย่างต่อเนื่อง พบว่านักศึกษามีความเข้าใจเป้าหมายการเขียนชัดเจนขึ้น สามารถปรับปรุงงานเขียนตามเกณฑ์ได้ถูกต้อง และมีพัฒนาการด้านความถูกต้องทางภาษาต่อเนื่อง

2) ผลสัมฤทธิ์ทักษะการเขียนเชิงวิชาการของนักศึกษาครูเอกภาษาอังกฤษชั้นปีที่ 2 ก่อนและหลังใช้การประเมินเพื่อการเรียนรู้ ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการนำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแบบอัตนัย จำนวน 16 ข้อ ที่ได้รับการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญครบทั้ง 3 ท่านแล้วนั้น ไปทำการทดสอบกับนักศึกษาครูเอกภาษาอังกฤษ ชั้นปีที่ 2 ซึ่งได้ผลเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกับคะแนนแบบทดสอบก่อนเรียนตามค่าเฉลี่ยจากการทดสอบแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงให้เห็นว่าผู้เรียนมีพัฒนาการด้านการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ซึ่งอาจเกิดจากการนำรูปแบบการประเมินตามแนวประเมินเพื่อการเรียนรู้มาใช้ในกระบวนการจัดการเรียนการสอน ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียนรู้ของตนเองช่วยให้ผู้เรียนได้ทราบถึงพัฒนาการจุดแข็งจุดอ่อน ข้อบกพร่องในการเขียนภาษาอังกฤษเชิงวิชาการ ซึ่งสอดคล้องกับ Author (2025) ได้ศึกษาผลของกลยุทธ์การประเมินแบบก้าวหน้าในการพัฒนาความแม่นยำทางภาษาของนักศึกษา EFL ระดับมหาวิทยาลัยโดยใช้แบบทดสอบก่อนเรียนและแบบทดสอบหลังเรียนเปรียบเทียบ พบว่าผู้เรียนที่ได้รับ feedback ต่อเนื่อง การเขียนสะท้อนคิด และการตรวจงานด้วยตนเอง มีความถูกต้องทางภาษาเพิ่มขึ้น ทั้งด้านไวยากรณ์ เครื่องหมายวรรคตอน และการสะกดคำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .001$) แสดงว่าการประเมิน เพื่อการเรียนรู้เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยพัฒนาความแม่นยำทางการเขียน

3) นักศึกษามีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนโดยภาพรวมสูงที่สุดอยู่ในระดับมาก นั้นอาจเป็นเพราะรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นการให้ข้อมูลป้อนกลับอย่างต่อเนื่องร่วมกับการฝึกปฏิบัติเขียน เป็นขั้นตอน ทำให้นักศึกษาเห็นความก้าวหน้าของตนเองได้อย่างเป็นรูปธรรมและรู้สึกมั่นใจในการเขียนมากขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ Jiang (2025) ที่พบว่าการจัดการเรียนการสอนซึ่งบูรณาการการสอนแบบรายบุคคล ข้อมูลป้อนกลับจากหลายแหล่ง และการสอนเขียนแบบสามารถเป็นโครงสร้าง ส่งผลให้ผู้เรียน มีความเชื่อมั่นในการเขียนและคุณภาพงานเขียนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการออกแบบการสอนที่มีการสนับสนุนอย่างเป็นระบบส่งผลโดยตรงต่อความพึงพอใจของผู้เรียน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ความพึงพอใจสูงสุด คือ ความพึงพอใจด้านทัศนคติและความมั่นใจต่อการเขียนเชิงวิชาการ ชี้ให้เห็นว่าการได้รับการสนับสนุนด้านจิตวิทยาการเรียนรู้ออกมาจากการฝึกทักษะอย่างเป็นระบบช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่นในตนเองด้านการเขียนของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับผลการศึกษาที่พบความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญระหว่างความเชื่อมั่นในตนเองด้านการเขียนกับสมรรถนะการเขียน โดยพฤติกรรมการเรียนรู้แบบกำกับตนเองทำหน้าที่เป็นตัวแปรส่งผ่านที่สำคัญระหว่างความเชื่อทางจิตวิทยาและผลสัมฤทธิ์ด้านการเขียน (Jiang, 2025)

อย่างไรก็ตามด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านกระบวนการประเมินเพื่อการเรียนรู้ นั้นอาจเป็นเพราะนักศึกษายังขาดความคุ้นเคยและความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับเกณฑ์การประเมินตนเองและการประเมินเพื่อน ในงานเขียน ทำให้รู้สึกไม่มั่นใจในการนำกระบวนการประเมินไปใช้พัฒนางานเขียนของตนเองอย่างเต็มที่ สอดคล้องกับการศึกษาของ Al-Nafjan et al. (2025) ที่สำรวจการประเมินตนเองของนักศึกษาด้วยรูปрик ในรายวิชาการเขียนภาษาอังกฤษ ซึ่งชี้ให้เห็นความจำเป็นที่ผู้สอนต้องอธิบายและสร้างความกระจ่างในเกณฑ์การประเมินให้แก่ผู้เรียน รวมถึงการนำกระบวนการประเมินตนเองเข้ามาใช้ตั้งแต่ระยะแรกเพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการประเมินอย่างมีวิจารณญาณได้ดีขึ้น เช่นเดียวกับการศึกษาของ Zhang et al. (2022) ที่พบว่าการประเมินตนเองยังเป็นองค์ประกอบที่ขาดหายไปจากความรู้และความมั่นใจของครูผู้สอนภาษาอังกฤษในระดับอุดมศึกษาเป็นจำนวนมาก ทำให้การนำไปปฏิบัติจริงในชั้นเรียนยังมีข้อจำกัด

เมื่อพิจารณาการแจกแจงข้อมูลรายย่อยทั้ง 10 ข้อ สิ่งที่นักศึกษาครูเอกภาษาอังกฤษชั้นปีที่ 2 ให้คะแนนมากที่สุด 3 อันดับ ดังนี้ 1) เชื่อมั่นว่าทักษะการเขียนเชิงวิชาการที่ได้รับจะเป็นประโยชน์ต่อการประกอบวิชาชีพครูในอนาคต 2) การได้รับข้อมูลป้อนกลับจากอาจารย์อย่างต่อเนื่องช่วยให้เห็นจุดที่ต้องปรับปรุงในงานเขียนได้ชัดเจน และ 3) กิจกรรมการประเมินตนเอง ช่วยให้ตรวจสอบความถูกต้องของงานได้ด้วยตนเองก่อนส่งจริง อาจเป็นเพราะนักศึกษาครูมองเห็นความเชื่อมโยงระหว่างทักษะที่ฝึกฝนกับวิชาชีพในอนาคตของตนเองอย่างชัดเจน ประกอบกับการได้รับข้อมูลป้อนกลับที่ต่อเนื่องจากผู้สอนช่วยชี้จุดบกพร่องได้ตรงประเด็น และกิจกรรมการประเมินตนเองยังช่วย

ฝึกให้ผู้เรียนรู้จักตรวจสอบและกำกับการเรียนรู้ของตนเองก่อนส่งงานจริง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพัชร (2564) ใช้กิจกรรม Think-Pair-Share ร่วมกับการสอนการเขียนเชิงวิชาการ พบว่า ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์หัวข้อได้ลึกซึ้งมากขึ้นเมื่อได้ร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนก่อนลงมือเขียน ผลการทดลองพบว่าคุณภาพของบทความในด้านเหตุผลประกอบและความเชื่อมโยงของย่อหน้าดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ นักเรียนมีเจตคติเชิงบวกต่อการเขียนมากกว่าก่อนการทดลอง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ Cui et al. (2021) ที่พบว่าการให้ข้อมูลป้อนกลับจากผู้สอนอย่างต่อเนื่องและการฝึกให้ข้อมูลป้อนกลับจากเพื่อนส่งผลทางบวกต่อการพัฒนาการด้านสมรรถนะการเขียนและความเชื่อมั่นในตนเองด้านการเขียนของผู้เรียนในระดับที่ใกล้เคียงกัน และงานวิจัยของ Yang et al. (2022) ที่พบว่าข้อมูลป้อนกลับจากผู้สอนที่เน้นกระบวนการและการกำกับตนเองส่งผลทางบวกต่อสมรรถนะการเขียนและการใช้กลยุทธ์การเรียนรู้แบบกำกับตนเองของผู้เรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศ

6. ข้อเสนอแนะ (Suggestions)

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

- 1) ควรศึกษากับกลุ่มตัวอย่างที่หลากหลายขึ้น เช่น สถาบันหรือบริบทการเรียนรู้ที่ต่างกันไปเพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลวิจัย
- 2) ควรศึกษาการใช้การประเมินเพื่อการเรียนรู้ร่วมกับเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนการสอน
- 3) ควรศึกษาผลระยะยาวของการใช้การประเมินเพื่อการเรียนรู้ต่อการพัฒนาทักษะการเขียนเชิงวิชาการ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปใช้

- 1) สถาบันการศึกษาสามารถนำแนวทางการประเมินเพื่อการเรียนรู้ไปพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน
- 2) ผู้สอนสามารถประยุกต์ใช้กิจกรรมการเรียนรู้และการให้ข้อมูลป้อนกลับจากงานวิจัยในชั้นเรียน
- 3) นักศึกษาคูสามารถนำแนวทางดังกล่าวไปใช้ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพและการสอนในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- ปาริชาติ ประเสริฐสังข์. (2564). *การประเมินเพื่อการเรียนรู้: แนวคิดและการประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา*.
- พัชรี้ ดวงศรี. (2564). การพัฒนาทักษะการเขียนเชิงวิชาการภาษาอังกฤษโดยใช้กิจกรรม Think-Pair-Share สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี.
- Al-Nafjan, E., Alhawsawi, S., & Nasser Abu Dujayn, A. (2025). Exploring self-assessment in EFL academic writing: A study of undergraduate Saudi students utilizing a rubric. *Language Testing in Asia*, 15, Article 62. <https://doi.org/10.1186/s40468-025-00397-2>
- Author. (2025). The effects of progressive assessment strategies on improving English language accuracy of university EFL students.
- Black, P., & Wiliam, D. (2018). Classroom assessment and pedagogy. *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*, 25(6), 551–575. <https://doi.org/10.1080/0969594X.2018.1441927>
- Cui, Y., Schunn, C. D., Gai, X., Jiang, Y., & Wang, Z. (2021). Effects of trained peer vs. teacher feedback on EFL students' writing performance, self-efficacy, and internalization of motivation. *Frontiers in Psychology*, 12, Article 788474. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.788474>
- Hattie, J., & Timperley, H. (2017). The power of feedback. *Review of Educational Research*, 77(1), 81–112. <https://doi.org/10.3102/003465430298487>
- Jiang, H. (2025). Enhancing college English writing through self-efficacy-based instruction. *Frontiers in Psychology*, 16, Article 1668324. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2025.1668324>
- Wette, R. (2021). *Teaching academic writing: An introduction for teachers of second language writers*. Routledge.
- Yang, L. F., Liu, Y., & Xu, Z. (2022). Examining the effects of self-regulated learning-based teacher feedback on English-as-a-foreign-language learners' self-

regulated writing strategies and writing performance. *Frontiers in Psychology*, 13, Article 1027266. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.1027266>

Zhang, X. S., Zhang, L. J., Parr, J. M., & Biebricher, C. (2022). Exploring teachers' attitudes and self-efficacy beliefs for implementing student self-assessment of English as a foreign language writing. *Frontiers in Psychology*, 13, Article 956160. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.956160>

การพัฒนาแบบการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียนในยุคดิจิทัลโดยใช้
บริบทชุมชนเขตบริการเป็นฐาน เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียน

โรงเรียนบ้านหนองไทรวิทยา

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1

Development of a Student Support and Protection Model in the
Digital Era Using Service Area Community Context as a Base to
Enhance Learner Quality at Ban Nong Sai Witthaya School
under Buriram Primary Educational Service Area Office 1

นางธวัลรัตน์ ทูลเกียรติวัฒนา

Thawanrat Toolkiatwattana

ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหนองไทรวิทยา

Director of Ban Nong Sai Witthaya School

Thawanrat23456@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียนในยุคดิจิทัลของโรงเรียนบ้านหนองไทรวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 2. เพื่อสร้างแบบการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียนในยุคดิจิทัลโดยใช้บริบทชุมชนเขตบริการเป็นฐาน เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนบ้านหนองไทรวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 3. เพื่อทดลองใช้ ปรับปรุงและใช้จริงแบบการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียนในยุคดิจิทัลโดยใช้บริบทชุมชนเขตบริการเป็นฐาน เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนบ้านหนองไทรวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 4. เพื่อประเมินผลรูปแบบการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียนในยุคดิจิทัลโดยใช้บริบทชุมชนเขตบริการเป็นฐาน เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนบ้านหนองไทรวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 ดำเนินการวิจัย 4 ระยะ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ร้อยละ ดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$) และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหาที่สำคัญคือ ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทักษะชีวิต และความปลอดภัยทางดิจิทัลต่ำกว่าเป้าหมาย 2) รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมี 6 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ สาระสำคัญ กระบวนการดำเนินงาน เงื่อนไขความสำเร็จ และการประเมินผล

3) ผลการประเมินรูปแบบพบว่า มีความเหมาะสมในการนำไปใช้จริงและมีความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด หลังการใช้รูปแบบผู้เรียนมีความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างปลอดภัยในยุคดิจิทัล ผู้เรียนมีทักษะชีวิตและคุณภาพทางการเรียนสูงขึ้น ผู้เกี่ยวข้องมีความพึงพอใจต่อรูปแบบอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: การดูแลช่วยเหลือนักเรียน, ยุคดิจิทัล, ชุมชนเขตบริการเป็นฐาน

Abstract

This research aimed to develop a student support and protection model in the digital era based on the community context within the school service area in order to [BT5.1]enhance learner quality at Ban Nong Sai Witthaya School. The study was conducted in four phases. Data were analyzed using mean, standard deviation, percentage, the Priority Needs Index (PNI), and content analysis.

The findings revealed that: 1) The major problems were that students' academic achievement, life skills, and digital safety skills were below the expected targets. 2)The developed model consisted of six components: principles, objectives, key elements, operational process, conditions for success, and evaluation. 3) The evaluation of the model indicated that it was highly appropriate and highly feasible for practical implementation. After the implementation of the model, students demonstrated improved abilities to live safely in the digital era, enhanced life skills, and higher academic quality. In addition, stakeholders' satisfaction with the model was at the highest level.

Keywords: student support system digital era service area community-based approach

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะการเข้าสู่ยุคดิจิทัล ส่งผลต่อวิถีชีวิต พฤติกรรม และการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนอย่างมีนัยสำคัญ สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 ที่มุ่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีศักยภาพรองรับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยี (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) ส่งผลให้สถานศึกษามีได้มีบทบาทเพียงการจัดการเรียนรู้เท่านั้น แต่ยังต้องทำหน้าที่ดูแล ช่วยเหลือ และคุ้มครองนักเรียนให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างปลอดภัยและมีคุณภาพ โดยสอดคล้องกับแนวคิดของกระทรวงศึกษาธิการที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็น “คนดี เก่ง และมีความสุข” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2563) อย่างไรก็ตาม ผู้เรียนในปัจจุบันต้องเผชิญกับปัญหาและความเสี่ยงที่มี

ความหลากหลายและซับซ้อนมากขึ้น โดยเฉพาะปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการใช้สื่อดิจิทัล ความปลอดภัยทางออนไลน์ และปัญหาทางสังคม ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อพฤติกรรมและคุณภาพชีวิตของผู้เรียน หากสถานศึกษาไม่มีระบบการดูแลช่วยเหลือที่มีประสิทธิภาพ ย่อมส่งผลกระทบต่อพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน คุณลักษณะที่พึงประสงค์ และความสามารถในการดำรงชีวิตในสังคมดิจิทัล ดังนั้น ระบบการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียนที่มีความชัดเจน เป็นระบบ และดำเนินการอย่างต่อเนื่อง จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการยกระดับคุณภาพผู้เรียนอย่างยั่งยืน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2564)

กระทรวงศึกษาธิการและสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดแนวทางการดำเนินงานด้านความปลอดภัยและการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างชัดเจน โดยเน้นการบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วน การใช้ข้อมูลสารสนเทศและเทคโนโลยีในการบริหารจัดการ รวมทั้งกำหนดกระบวนการดูแลช่วยเหลือนักเรียน 5 ขั้นตอน ได้แก่ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรอง การส่งเสริม การป้องกันและแก้ไขปัญหา และการส่งต่อ เพื่อให้การช่วยเหลือผู้เรียนเป็นไปอย่างครอบคลุมและทันทั่วถึง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2563)

เมื่อพิจารณาบริบทของโรงเรียนบ้านหนองไทรวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 พบว่า โรงเรียนมีเขตบริการครอบคลุมหลายหมู่บ้านที่มีความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรม ส่งผลให้ผู้เรียนมีความแตกต่างทั้งด้านพื้นฐานชีวิต โอกาสในการเข้าถึงเทคโนโลยี และรูปแบบการใช้สื่อดิจิทัล ขณะที่แนวทางการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่ดำเนินการอยู่เดิมยังไม่สามารถตอบสนองต่อปัญหาและความเสี่ยงในยุคดิจิทัลได้อย่างครอบคลุมและทันต่อสถานการณ์ โดยเฉพาะปัญหาการใช้สื่อดิจิทัลอย่างไม่เหมาะสม ความเสี่ยงทางออนไลน์ และปัญหาทางสังคมที่ส่งผลต่อพัฒนาการของผู้เรียน ดังนั้น จึงมีความจำเป็นในการพัฒนารูปแบบการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียนในยุคดิจิทัลโดยใช้บริบทชุมชนเขตบริการเป็นฐาน เพื่อให้การดำเนินงานสอดคล้องกับสภาพจริงของผู้เรียน สามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาได้อย่างตรงจุด ตลอดจนส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน และภาคีเครือข่าย อันจะนำไปสู่การดูแล ช่วยเหลือ และคุ้มครองนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยกระดับคุณภาพผู้เรียนได้อย่างยั่งยืน

จุดประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียนในยุคดิจิทัลของโรงเรียนบ้านหนองไทรวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1
2. เพื่อสร้างรูปแบบการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียนในยุคดิจิทัลโดยใช้บริบทชุมชนเขตบริการเป็นฐาน เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนบ้านหนองไทรวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1

3. เพื่อทดลองใช้ ปรับปรุงและใช้จริงรูปแบบการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียนในยุคดิจิทัลโดยใช้บริบทชุมชนเขตบริการเป็นฐาน เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนบ้านหนองไทรวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1

4. เพื่อประเมินผลรูปแบบการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียนในยุคดิจิทัลโดยใช้บริบทชุมชนเขตบริการเป็นฐาน เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนบ้านหนองไทรวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) ดำเนินการวิจัย 4 ระยะดังนี้

1. ระยะที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียนโดยใช้บริบทชุมชนเขตบริการเป็นฐานเพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนบ้านหนองไทรวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 ได้แก่ 1) การวิเคราะห์สภาพและปัญหาการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียนในยุคดิจิทัล 2) การสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีและผลการวิจัยเกี่ยวกับองค์ประกอบการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียนในยุคดิจิทัล 3) การศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีด้านการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน 4) การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับองค์ประกอบ แนวทางการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียนในยุคดิจิทัลโดยใช้บริบทชุมชนเขตบริการเป็นฐาน 6) การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียนในยุคดิจิทัลโดยใช้บริบทชุมชนเขตบริการเป็นฐาน

1.1 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครู 10 คน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 7 คน ผู้นำชุมชนในเขตพื้นที่บริการ 20 คน ผู้ปกครองนักเรียน 92 คน

1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่ควรจะเป็น รวม 55 ข้อ

1.3 1.4 การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD.) และความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$)

2. ระยะที่ 2 การสร้างรูปแบบการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียนในยุคดิจิทัลโดยใช้บริบทชุมชนเขตบริการเป็นฐานเพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนบ้านหนองไทรวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์เขต 1

2.1 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกและแบบสังเคราะห์ผลการสนทนากลุ่ม (Focus Group) แบบประเมินความเหมาะสมเชิงวิชาการ แบบประเมินความเหมาะสมเชิงทฤษฎี แบบประเมินความเหมาะสมของคู่มือ

2.3 การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD.) และการวิเคราะห์เนื้อหา

3. ระยะที่ 3 การทดลองใช้ ปรับปรุงและใช้จริงรูปแบบการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียนในยุคดิจิทัลโดยใช้บริบทชุมชนเขตบริการเป็นฐาน เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนบ้านหนองไทรวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1

3.1 การทดลองใช้ครั้งที่ 1 (ปีการศึกษา 2567) เป็นการทดลองใช้นำร่อง ดำเนินการตั้งแต่วันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2567 ถึง 31 มีนาคม พ.ศ. 2568

3.1.1 การประเมินระดับการปฏิบัติตามรูปแบบ

3.1.1.1 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูโรงเรียนบ้านหนองไทรวิทยา 10 คน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 7 คน ผู้ปกครองและผู้นำชุมชนเขตบริการ 60 คน รวม 77 คน

3.1.1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามระดับการปฏิบัติตาม จำนวน 48 ข้อ

3.1.1.3 การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD.) และการวิเคราะห์เนื้อหา

3.2 การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (connoisseurship)

3.2.1 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 คน

3.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ รูปแบบการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียนในยุคดิจิทัล แบบบันทึกข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ผลการประเมินระดับการปฏิบัติ

3.2.3 การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อสรุปประเด็นความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และแนวทางในการปรับปรุงรูปแบบให้มีความเหมาะสม ชัดเจน และสามารถนำไปใช้ได้จริงในบริบทของสถานศึกษา

3.3 การทดลองใช้ครั้งที่ 2 (ปีการศึกษา 2568) ดำเนินการตั้งแต่วันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2568 ถึง 31 มีนาคม พ.ศ. 2569

4. ระยะที่ 4 การประเมินรูปแบบการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียนในยุคดิจิทัลโดยใช้บริบทชุมชนเขตบริการเป็นฐาน เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนบ้านหนองไทรวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1

4.1 การประเมินความเหมาะสมของรูปแบบในการนำไปใช้จริง

4.1.1 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครู คณะกรรมการสถานศึกษาและผู้นำชุมชน รวม 37 คน

4.1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามความเหมาะสมรูปแบบ จำนวน 25 ข้อ

4.1.3 การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD.)

4.2 การประเมินความเป็นไปได้ของรูปแบบในการนำไปปฏิบัติ

4.2.1 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครู 10 คน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 7 คน ผู้นำชุมชน 20 คน ผู้ปกครองนักเรียน 93 คน รวม 130 คน

4.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามระดับการปฏิบัติตามรูปแบบ จำนวน 48 ข้อ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD.)

4.3 การประเมินประสิทธิผลของรูปแบบ

4.3.1 ประเมินความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างปลอดภัยในยุคดีจิต กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 68 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างปลอดภัยในยุคดีจิต 20 ข้อ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD.)

4.3.2 ประเมินทักษะชีวิตของผู้เรียนในยุคดีจิต กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 68 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามทักษะชีวิตของผู้เรียนในยุคดีจิต จำนวน 20 ข้อ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD.)

4.3.3 ประเมินคุณภาพผู้เรียนตามหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 2) คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน 3) การอ่าน คิดวิเคราะห์และเขียน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 121 คน เพราะเป็นนักเรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบบันทึกผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน แบบบันทึกผลการประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์และเขียน

4.3.4 ประเมินการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 7 คน ผู้นำชุมชน 20 คน ผู้ปกครองนักเรียน 99 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน จำนวน 20 ข้อ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD.)

4.4 ประเมินความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้อง

4.4.1 ประเมินความพึงพอใจของครู ประชากร ได้แก่ ครู จำนวน 10 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบวัดความพึงพอใจของครูที่มีต่อรูปแบบการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียน จำนวน 25 ข้อ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD.)

4.4.2 ประเมินความพึงพอใจของคณะกรรมการสถานศึกษาและผู้นำชุมชน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 7 คน ผู้นำชุมชน 20 คน รวม 27 คน เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบวัดความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียน จำนวน 20 ข้อ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD.)

4.4.2 ประเมินความพึงพอใจของผู้ปกครองนักเรียน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ปกครองนักเรียน 99 คน เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบวัดความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียน จำนวน 20 ข้อ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD.)

4.4.3 ประเมินความพึงพอใจของนักเรียน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 4-6 จำนวน 68 คน เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบวัดความพึงพอใจ จำนวน 20 ข้อ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD.)

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพปัญหาเกี่ยวกับการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียนในยุคดิจิทัลของโรงเรียนบ้านหนองไทรวิทยา โดยภาพรวมพบว่า ผู้เรียนบางส่วนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการคิดวิเคราะห์ต่ำกว่าเป้าหมายของสถานศึกษา ขาดความรู้เท่าทันสื่อและความปลอดภัยในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล รวมทั้งขาดทักษะชีวิตที่จำเป็นในยุคดิจิทัล นอกจากนี้ผู้เรียนยังมีความแตกต่างด้านพื้นฐานทางครอบครัว สังคม และการเข้าถึงเทคโนโลยี ส่งผลให้การพัฒนาผู้เรียนยังไม่ทั่วถึง อีกทั้งผู้เรียนบางส่วนยังมีปัญหาด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ วินัย และความรับผิดชอบในการใช้สื่อดิจิทัล ขณะที่การดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียนที่ดำเนินการอยู่เดิมยังไม่สามารถติดตาม เฝ้าระวังและพัฒนาผู้เรียนได้อย่างครอบคลุม

หันต่อสถานการณ์ในยุคดิจิทัล จากการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$) ในการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียนโดยใช้บริบทชุมชนเขตบริการเป็นฐาน พบว่ามีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นอยู่ระหว่าง 0.44-1.01 โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การพัฒนาความฉลาดและความปลอดภัยทางดิจิทัล ($PNI_{modified} = 1.01$) การคุ้มครองนักเรียนและการจัดระบบความปลอดภัย

($PNI_{modified} = 0.82$) การดูแลช่วยเหลือเชิงรุกและการพัฒนารายบุคคล ($PNI_{modified} = 0.76$) การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสมรรถนะผู้เรียน ($PNI_{modified} = 0.65$) การคัดกรองและวิเคราะห์ผู้เรียนรายบุคคล ($PNI_{modified} = 0.59$) การใช้บริบทชุมชนและเครือข่ายดิจิทัลเป็นฐานในการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียน ($PNI_{modified} = 0.54$) และการกำกับ ติดตาม และพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล ($PNI_{modified} = 0.44$) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนารูปแบบการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียนให้สอดคล้องกับบริบทและการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลอย่างเป็นระบบ

2. ผลการสร้างรูปแบบการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียนในยุคดิจิทัลโดยใช้บริบทชุมชนเขตบริการเป็นฐาน เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนบ้านหนองไทรวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1

2.1 รูปแบบที่สร้างขึ้นมีองค์ประกอบ 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) สาระสำคัญของรูปแบบ 7 ด้าน 48 รายการ 4) กระบวนการดำเนินงานของรูปแบบ ดำเนินงานภายใต้ “ADEMI Model” ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน (Analysis : A) (2) การออกแบบและวางแผน (Design : D) (3) การดำเนินการ (Execution : E) (4) การกำกับติดตาม (Monitoring : M) (5) การปรับปรุงพัฒนา (Improvement : M) 5) เงื่อนไขของความสำเร็จ 6) การประเมินผลรูปแบบ

2.2 ผลการประเมินคู่มือการดำเนินงานตามรูปแบบ มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.35$, $SD = 0.47$)

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบเพื่อนำร่องและเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ ความเหมาะสมของรูปแบบในการนำไปใช้จริง พบว่า ภาพรวมมีการปฏิบัติในระดับมาก ($\bar{X} = 4.35$, $SD = 0.47$) จากการประชุมสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) จำนวน 9 คน ได้ดำเนินการปรับปรุงรายการของสาระสำคัญของรูปแบบ จำนวน 23 รายการ และเพิ่มอีก 1 รายการ ทำให้ได้รูปแบบ มีสาระสำคัญ 7 ด้าน และมี 49 รายการ

4. ผลการประเมินรูปแบบการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียนในยุคดิจิทัลโดยใช้บริบทชุมชนเขตบริการเป็นฐาน เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนบ้านหนองไทรวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 หลังจากการทดลองใช้รูปแบบครั้งที่ 2 ปีการศึกษา 2568 เป็นดังนี้

4.1 ผลการประเมินความเป็นไปได้ของรูปแบบในการนำไปปฏิบัติและความเหมาะสมของรูปแบบในการนำไปใช้จริง ดังตาราง 1

ตาราง 1 แสดงผลการประเมินความเป็นไปได้ของรูปแบบในการนำไปปฏิบัติและความเหมาะสมของรูปแบบในการนำไปใช้จริง

การประเมิน	ผลการประเมิน	ระดับ
ความเป็นไปได้ของรูปแบบในการนำไปปฏิบัติ	$\bar{X}$ =4.73, SD.=0.52	มากที่สุด
ความเหมาะสมของรูปแบบในการนำไปใช้จริง	$\bar{X}$ =4.66, SD.=0.34	มากที่สุด

จากตาราง 1 พบว่า รูปแบบมีความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ =4.73, SD.=0.52) และมีความเหมาะสมในการนำไปใช้จริงในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ =4.66, SD.=0.34)

4.2 ผลการประเมินประสิทธิผลของรูปแบบ ดังแสดงตาราง 2

ตาราง 2 แสดงผลการเปรียบเทียบประสิทธิผลของรูปแบบ (ความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างปลอดภัย ในยุคดิจิทัล (ทักษะชีวิตของผู้เรียนในยุคดิจิทัล การมีส่วนร่วมของชุมชนและคุณภาพผู้เรียน) ระหว่างก่อนการใช้รูปแบบกับหลังการใช้รูปแบบ

ด้านประสิทธิผล	ผลการประเมิน						ความแตกต่าง หลังการใช้ รูปแบบ
	ก่อนใช้รูปแบบ			หลังใช้รูปแบบ			
	$\bar{x}$	SD.	ระดับ	$\bar{x}$	SD.	ระดับ	
ความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างปลอดภัยในยุคดิจิทัล	3.26	0.53	ปานกลาง	4.65	0.48	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น 1.39
ทักษะชีวิตของผู้เรียนในยุคดิจิทัล	3.31	0.77	ปานกลาง	4.59	0.46	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น 1.28
การมีส่วนร่วมของชุมชน	3.27	0.53	ปานกลาง	4.62	0.55	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น 1.35

คุณภาพผู้เรียน

-ผลการเรียนระดับ 3 ขึ้นไป	ร้อยละ 32.56	ร้อยละ 86.45	เพิ่มขึ้นร้อยละ 53.89
-คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ระดับดีขึ้นไป	ร้อยละ 55.62	ร้อยละ 100	เพิ่มขึ้นร้อยละ 44.38
-การอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียนระดับดีขึ้นไป	ร้อยละ 78.61	ร้อยละ 100	เพิ่มขึ้นร้อยละ 21.39

จากตาราง 2 พบว่า ภายหลังจากการนำรูปแบบการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียนไปปฏิบัติจริง พบความเปลี่ยนแปลงเชิงบวกในทุกมิติอย่างมีนัยสำคัญ ดังนี้ 1) ระดับความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างปลอดภัยและทักษะชีวิตในยุคดิจิทัลของผู้เรียนหลังการใช้รูปแบบในปีการศึกษา 2568 เพิ่มขึ้นจากระดับปานกลางในปีการศึกษา 2566 สู่ระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้น 1.39 และ 1.28 ตามลำดับ) สะท้อนให้เห็นว่ารูปแบบการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียนในยุคดิจิทัลโดยใช้บริบทชุมชนเขตบริการเป็นฐาน เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนสามารถสร้างภูมิคุ้มกันดิจิทัลได้จริง 2) ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีเครือข่ายหลังการใช้รูปแบบในปีการศึกษา 2568 เพิ่มขึ้นจากระดับปานกลางในปีการศึกษา 2566 เป็นระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.62$, $SD.=0.55$) สะท้อนให้เห็นว่าการนำบริบทชุมชนเขตบริการมาเป็นฐานในการพัฒนารูปแบบส่งผลให้เกิดเครือข่ายความปลอดภัยที่เข้มแข็ง และสามารถตอบสนองต่อปัญหาของผู้เรียนในยุคดิจิทัลได้อย่างตรงจุดและเป็นรูปธรรม 3) ด้านคุณภาพผู้เรียนหลังการใช้รูปแบบในปีการศึกษา 2568 นักเรียนที่มีผลการเรียนระดับ 3 ขึ้นไป ร้อยละ 86.45 เพิ่มขึ้นจากปีการศึกษา 2566 ร้อยละ 53.89 ผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ปีการศึกษา 2568 นักเรียนมีผลการประเมินระดับดีขึ้นไป ร้อยละ 100 เพิ่มขึ้นจากปีการศึกษา 2566 ร้อยละ 44.38 ทักษะการอ่าน คิดวิเคราะห์และเขียน ปีการศึกษา 2568 นักเรียนมีผลการประเมินระดับดีขึ้นไป ร้อยละ 100 เพิ่มขึ้นจากปีการศึกษา 2566 ร้อยละ 21.39

3. ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้อง ดังแสดงตาราง 3

ตาราง 3 แสดงผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้องที่มีต่อรูปแบบการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียนในยุคดิจิทัลโดยใช้บริบทชุมชนเขตบริการเป็นฐาน เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนในภาพรวม

ความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้อง	ผลการประเมิน	ระดับ
ครู โรงเรียนบ้านหนองไทรวิทยา	$\mu = 4.62, \sigma = 0.44$	มากที่สุด
คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและผู้นำชุมชน	$\bar{X} = 4.64, S.D.=0.39$	มากที่สุด
ผู้ปกครองนักเรียน	$\bar{X} = 4.67, S.D.=0.52$	มากที่สุด
นักเรียนโรงเรียนบ้านหนองไทรวิทยา	$\bar{X} = 4.72, S.D.=0.61$	มากที่สุด

จากตาราง 3 พบว่า ภาพรวมผู้เกี่ยวข้องทุกกลุ่มมีความพึงพอใจต่อการดำเนินงานตามรูปแบบรูปแบบการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียนในยุคดิจิทัลโดยใช้บริบทชุมชนเขตบริการเป็นฐาน เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดทุกกลุ่ม โดยนักเรียนมีความพึงพอใจในระดับสูงสุดอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.72, S.D.=0.61$) รองลงมาคือผู้ปกครองนักเรียนมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.67, S.D.=0.52$) คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและผู้นำชุมชนมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.67, S.D.=0.52$) และครูมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.62, \sigma = 0.44$) ซึ่งเห็นว่าโครงสร้างของรูปแบบทั้ง 7 ด้าน 49 รายการ มีความชัดเจน สะดวกต่อการนำไปใช้ และส่งเสริมการทำงานในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียนในยุคดิจิทัล โรงเรียนบ้านหนองไทรวิทยา พบว่า ความปลอดภัยทางดิจิทัลเป็นจุดเปราะบางที่สุด โดยมีค่า PNI สูงถึง 1.01 ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า นักเรียนโรงเรียนบ้านหนองไทรวิทยากำลังเผชิญกับช่องว่างของความล้าหลังทางวัฒนธรรม กล่าวคือ เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตเข้าถึงตัวเด็กอย่างรวดเร็ว แต่ทักษะการเลือกรับสื่อและการป้องกันตัว (Digital Literacy) กลับพัฒนาไม่ทันท่วงที ปัญหาที่พบไม่ใช่เพียงแค่เรื่องวิชาการ แต่เป็นเรื่องของความซับซ้อนในสภาพครอบครัวและสังคมในเขตบริการที่มีความหลากหลาย แม้ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน 5 ขั้นตอนแบบเดิมของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจะมีโครงสร้างที่ดีแต่ยังขาดเครื่องมือเฉพาะทางในการจัดการกับความเสี่ยงบนโลกออนไลน์ เช่น การถูกล่อลวงทางไซเบอร์หรือพฤติกรรมการเล่นเกมที่ส่งผลต่อ

สุขภาพจิตและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Livingstone (2009) ที่ระบุว่า การขยายตัวของสื่อดิจิทัลในกลุ่มเยาวชนมักมาพร้อมกับความเสี่ยงเสมอหากขาดการสนับสนุนจากผู้ที่อยู่ใกล้ชิด ข้อมูลพื้นฐานนี้จึงกลายเป็นฐานรากสำคัญที่ทำให้ผู้วิจัยค้นพบว่า ชุมชนคือตัวแปรสำคัญที่จะเข้ามาช่วยปิดช่องว่างนี้ เพราะครูไม่สามารถติดตามเด็กไปได้ทุกที่ในโลกเสมือนจริง แต่คนในชุมชนและผู้ปกครองสามารถเป็นหูเป็นตาให้ได้หากมีระบบจัดการข้อมูลที่ดีพอ

2. ผลการสร้างรูปแบบการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียนในยุคดิจิทัลโดยใช้บริบทชุมชน

เขตบริการเป็นฐานเพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนบ้านหนองไทรวิทยา ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบหลัก และกระบวนการดำเนินงานภายใต้ ADEMI Model (Analysis, Design, Execution, Monitoring, Improvement) พบว่ามีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากรูปแบบดังกล่าวได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นของสถานศึกษา แล้วนำข้อมูลมาสังเคราะห์ร่วมกับแนวคิด ทฤษฎี และการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องในบริบทจริงของโรงเรียนและชุมชนเขตบริการ ส่งผลให้รูปแบบมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและสามารถนำไปใช้ได้จริง ซึ่งรูปแบบดังกล่าวเป็นการพัฒนานวัตกรรมทางการบริหารที่มุ่งเน้นการป้องกันและแก้ปัญหาเชิงรุกมากกว่าการรอให้ปัญหาเกิดขึ้นแล้วจึงดำเนินการแก้ไข โดยให้ความสำคัญกับการใช้บริบทชุมชนเขตบริการเป็นฐานในการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียน สะท้อนให้เห็นถึงการบูรณาการทุนทางสังคมเข้ากับระบบการศึกษาอย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับครอบครัวและชุมชน นอกจากนี้สาระสำคัญของรูปแบบทั้ง 7 ด้าน จำนวน 49 รายการ ยังครอบคลุมการคัดกรองผู้เรียน การพัฒนาความฉลาดและความปลอดภัยทางดิจิทัล การดูแลช่วยเหลือเชิงรุก และการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ส่งผลให้เกิดระบบดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียนที่เชื่อมโยงทั้งในโรงเรียน ครอบครัว ชุมชน และโลกออนไลน์อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ ดวงเดือน พันธุมนาวิน ที่อธิบายว่า พฤติกรรมและความสำเร็จของผู้เรียนได้รับอิทธิพลจากแรงสนับสนุนทางสังคม บุคคลรอบข้าง และบริบทแวดล้อม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน อีกทั้งองค์ประกอบของรูปแบบยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ เอกรัฐ พุ่อง่วน (2569) ที่ได้พัฒนารูปแบบการบริหารระบบนิเวศการเรียนรู้ตามแนวคิดการบริหารแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านการใฝ่เรียนรู้ของนักเรียนระดับประถมศึกษา โดยพบว่าองค์ประกอบของรูปแบบประกอบด้วย หลักการ จุดมุ่งหมาย เนื้อหา กระบวนการดำเนินงาน การวัดและประเมินผล และเงื่อนไขความสำเร็จ ซึ่งช่วยให้การดำเนินงานมีความชัดเจน เป็นระบบและสามารถนำไปใช้พัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียนในยุคดิจิทัลโดยใช้บริบท

ชุมชนเขตบริการเป็นฐาน เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนบ้านหนองไทรวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 พบว่า ผลการทดลองใช้นำร่องเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการปฏิบัติและความเหมาะสมของรูปแบบในการนำไปใช้จริง โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากรูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีองค์ประกอบและรายการปฏิบัติที่ชัดเจน สอดคล้องกับสภาพปัญหาและบริบทจริงของสถานศึกษา รวมทั้งเปิดโอกาสให้ครู ผู้ปกครอง ชุมชน และภาคีเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้สามารถนำรูปแบบไปปฏิบัติได้จริงในบริบทของโรงเรียน นอกจากนี้การที่ทุกองค์ประกอบมีผลการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่ารูปแบบมีความเหมาะสมทั้งในด้านกระบวนการดำเนินงาน การใช้ข้อมูลสารสนเทศ การดูแลช่วยเหลือเชิงรุก และการบูรณาการความร่วมมือจากชุมชน โดยเฉพาะด้านการใช้บริบทชุมชนและเครือข่ายดิจิทัลเป็นฐานในการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียนซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงสุดสะท้อนให้เห็นว่าชุมชนและผู้เกี่ยวข้องให้ความร่วมมือในการดำเนินงาน และสามารถนำทุนทางสังคมในพื้นที่มาสนับสนุนการพัฒนาผู้เรียนได้อย่างเป็นรูปธรรม ส่วนผลการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ ที่มีการปรับปรุงสาระสำคัญของรูปแบบจำนวน 23 รายการ และเพิ่มอีก 1 รายการ จนได้รายการของรูปแบบที่สมบูรณ์ 49 รายการนั้น แสดงให้เห็นว่ารูปแบบได้รับการตรวจสอบ ทบทวนและพัฒนาอย่างต่อเนื่องจากผู้มีความรู้และประสบการณ์โดยตรง ทำให้รูปแบบมีความเหมาะสม ครบคลุม และสอดคล้องกับสภาพจริงของการดำเนินงานในยุคดิจิทัลมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของการวิจัยและพัฒนา (R&D) ที่มุ่งปรับปรุงนวัตกรรมผ่านกระบวนการทดลองใช้และสะท้อนผลจากการปฏิบัติจริง ทั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Stufflebeam (2003) ที่อธิบายว่า การประเมินและการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องจะช่วยให้รูปแบบหรือโครงการมีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ได้จริงอย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของฉลาด สาโยธา (2565) และเอกรัฐ ท่องวัน (2569) ที่พบว่ารูปแบบที่ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม การทดลองใช้และการปรับปรุงจากข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ จะช่วยให้การดำเนินงานมีความชัดเจน สอดคล้องกับบริบทสถานศึกษา และสามารถพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

4. ผลการประเมินรูปแบบการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียนในยุคดิจิทัลโดยใช้บริบท

ชุมชนเขตบริการเป็นฐานเพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนบ้านหนองไทรวิทยาพบว่ารูปแบบมีความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติและมีความเหมาะสมในการนำไปใช้จริงอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากรูปแบบได้รับการพัฒนามาบนพื้นฐานของการศึกษาปัญหาและความต้องการจำเป็นของสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ มีการออกแบบองค์ประกอบและกระบวนการดำเนินงานให้

สอดคล้องกับบริบทจริงของโรงเรียนและชุมชน รวมทั้งเปิดโอกาสให้ครู ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้นำชุมชนและภาคีเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การออกแบบ การทดลองใช้และการปรับปรุงรูปแบบ จึงทำให้รูปแบบมีความชัดเจน สามารถนำไปใช้ได้จริง และตอบสนองต่อปัญหาของผู้เรียนในยุคดิจิทัลได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับแนวคิดของ Stufflebeam (2003) ที่อธิบายว่า การประเมินรูปแบบที่มีประสิทธิภาพควรพิจารณาทั้งด้านบริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต เพื่อให้สามารถนำไปใช้ได้จริงในสถานการณ์จริง อีกทั้งยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ประสิทธิ์ พิเศษ (2567) ที่พบว่า รูปแบบการบริหารที่พัฒนาจากการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องและสอดคล้องกับบริบทสถานศึกษา จะส่งผลให้รูปแบบมีความเป็นไปได้และความเหมาะสมในการนำไปใช้ในระดับสูง ส่วนผลการประเมินประสิทธิผลของรูปแบบ พบว่า หลังการใช้รูปแบบ ผู้เรียนมีความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างปลอดภัยในยุคดิจิทัล ทักษะชีวิต การมีส่วนร่วมของชุมชน และคุณภาพผู้เรียนสูงขึ้นอย่างชัดเจน ทั้งด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และทักษะการอ่าน คิดวิเคราะห์และเขียน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากรูปแบบมีลักษณะเป็นระบบดูแลช่วยเหลือเชิงรุกที่เชื่อมโยงการทำงานระหว่างโรงเรียน ครอบครัว ชุมชน และเครือข่ายดิจิทัลเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ ผ่านกระบวนการดำเนินงานตาม ADEMI Model ซึ่งประกอบด้วย การวิเคราะห์ปัญหา การออกแบบ การดำเนินงาน การกำกับติดตาม และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ผู้เรียนได้รับการดูแลช่วยเหลือ และคุ้มครองอย่างทั่วถึงและเหมาะสมกับบริบทของแต่ละบุคคล นอกจากนี้กิจกรรมที่พัฒนาขึ้นยังมุ่งเสริมสร้างความฉลาดทางดิจิทัล ทักษะชีวิต และการรู้เท่าทันสื่อ ทำให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวและดำรงชีวิตในยุคดิจิทัลได้อย่างปลอดภัยและมีคุณภาพ ขณะเดียวกัน การมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องของชุมชนและภาคีเครือข่ายยังช่วยสร้างระบบนิเวศแห่งความปลอดภัยทั้งในและนอกสถานศึกษา ส่งผลให้เกิดการติดตาม ดูแล และคุ้มครองผู้เรียนอย่างใกล้ชิด ซึ่งสอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ (2564) ที่กำหนดแนวทางการดำเนินงานด้านความปลอดภัยสถานศึกษาตามหลัก 3 ป ได้แก่ การป้องกัน การปลุกฝัง และการปราบปราม โดยเน้นการจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชน การใช้ข้อมูลสารสนเทศด้านความปลอดภัย และการพัฒนาทักษะชีวิตและความตระหนักรู้ด้านความปลอดภัยแก่ผู้เรียนอย่างรอบด้าน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตได้อย่างปลอดภัยในทุกมิติ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. สถานศึกษาควรนำรูปแบบการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียนในยุคดิจิทัลโดยใช้บริบทชุมชนเขตบริการเป็นฐานไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของแต่ละโรงเรียน เพื่อพัฒนา

ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเชิงรุกและสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และภาคีเครือข่ายในการดูแลและคุ้มครองผู้เรียนอย่างรอบด้าน

2. ผู้บริหารสถานศึกษาและครูควรส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการคัดกรอง ติดตาม และช่วยเหลือนักเรียนรายบุคคล รวมทั้งพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างความฉลาดทางดิจิทัล ทักษะชีวิต และการรู้เท่าทันสื่อ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันและความปลอดภัยให้แก่ผู้เรียนในยุคดิจิทัลอย่างยั่งยืน

3. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัดควรสนับสนุนการขยายผลรูปแบบสู่ สถานศึกษาอื่น โดยจัดให้มีการพัฒนาศักยภาพครูและบุคลากร รวมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของ ชุมชนและภาคีเครือข่าย เพื่อสร้างระบบนิเวศแห่งความปลอดภัยสำหรับผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาผลการใช้รูปแบบในสถานศึกษาที่มีบริบทแตกต่างกัน เช่น โรงเรียนขนาดใหญ่ โรงเรียนในเขตเมือง หรือโรงเรียนขยายโอกาส เพื่อศึกษาความเหมาะสมและประสิทธิผลของ รูปแบบในบริบทที่หลากหลาย

2. ควรมีการวิจัยต่อยอดโดยพัฒนาระบบหรือแพลตฟอร์มดิจิทัลสำหรับการคัดกรอง ติดตาม และประเมินความเสี่ยงของผู้เรียนแบบ Real-time เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของระบบดูแลช่วยเหลือ และคุ้มครองนักเรียนในยุคดิจิทัลให้มีความทันสมัยและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2563). คู่มือการคุ้มครองและช่วยเหลือเด็กนักเรียนของสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2564). คู่มือการดำเนินงานความปลอดภัยสถานศึกษา.
กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.
- ฉลาด สาโยธา. (2565). การบริหารจัดการสถานศึกษาด้านการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียนใน
สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) สำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์เขต 1. บุรีรัมย์: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษาบุรีรัมย์เขต 1.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. (2550). การประมวลงานวิจัยเกี่ยวกับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนใน
ประเทศไทย. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- ประสิทธิ์ พิเศษ. (2568). การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างความเป็นผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของ
ผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สำนักงาน
เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 3. วารสารการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, 13(49), 353-363.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2565. (2565, 1 พฤศจิกายน).
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 พ.ศ. (2566 – 2570). ราชกิจจานุเบกษา.
เล่ม 139 ตอนพิเศษ 258 ง.
- เอกรัฐ หุ่นอ้วน. (2569). การพัฒนารูปแบบการบริหารระบบนิเวศการเรียนรู้ตามแนวคิดการบริหาร
จัดการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านการใฝ่เรียนรู้ของนักเรียน
ระดับประถมศึกษา: วารสารสังคมพัฒนศาสตร์, 9(4), 234-249.
- Livingstone, S. (2009). Children and the Internet: Great Expectations, Complex Realities.
Polity Press.
- Stufflebeam, D.L. (2003). Evaluation Models Viewpoints on Educational and Human
Services Evaluation. 2 ed. Massachusetts : Kluwer Academics Publishers.

การพัฒนาแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการ
จัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลโดยใช้กระบวนการ SPEAR สู่การยกระดับคุณภาพ
ผู้เรียน โรงเรียนบ้านหนองม่วง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
บุรีรัมย์ เขต 1

Development of a School Management Model to Enhance
Teacher Competencies in Learning Management in the Digital
Era Using the SPEAR Process for Improving Student Quality at
Ban Nong Muang School, Buriram Primary Education

Service Area Office 1

สุรวุฒิ ธรรมธูระ

Surawut Thammathura

ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหนองม่วง

Director of Ban Nong Muang School

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแบบการบริหารจัดการสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล โดยใช้กระบวนการ SPEAR โรงเรียนบ้านหนองม่วง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 ดำเนินการวิจัย 4 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการจำเป็น ระยะที่ 2 การสร้างและพัฒนาแบบ ระยะที่ 3 การทดลองใช้และปรับปรุงรูปแบบ และระยะที่ 4 การประเมินประสิทธิผลของรูปแบบ เครื่องมือวิจัยประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง แบบสอบถาม แบบทดสอบ แบบประเมินสมรรถนะ และแบบวัดความพึงพอใจ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI^{modified}$) และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหาและความต้องการจำเป็น ครูขาดสมรรถนะการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุกและการประเมินผลดิจิทัล ขณะที่ผู้เรียนขาดทักษะพลเมืองดิจิทัลและเสี่ยงต่อการถูกกลั่นแกล้งออนไลน์ โดยดัชนีความต้องการจำเป็นสูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ การออกแบบและจัดการเรียนรู้เชิงรุกในยุคดิจิทัล ($PNI^{modified} = 0.84$) การพัฒนาวิชาชีพและนวัตกรรมครู ($PNI^{modified} =$

0.77) และการพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ($PNI^{modified} = 0.71$) 2) รูปแบบการบริหารสถานศึกษาที่พัฒนาขึ้นมี 6 ส่วน ได้แก่ 1) หลักการและเหตุผล 2) วัตถุประสงค์ 3) องค์ประกอบหลักในการพัฒนา 5 ด้าน 4) วิธีดำเนินการ 5 ขั้นตอน 5) เงื่อนไขของความสำเร็จ 6) การวัดและประเมินผล รูปแบบมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในระดับมากที่สุด คู่มือดำเนินงานมีความเหมาะสมระดับมากที่สุด 3) ผลการทดลองใช้รูปแบบพบว่า ครั้งที่ 1 มีระดับการปฏิบัติในระดับมาก หลังการทดลองใช้รูปแบบครั้งที่ 2 มีการปฏิบัติในระดับมากที่สุด 4) ประสิทธิภาพของรูปแบบพบว่า สมรรถนะครูในภาพรวมมีพัฒนาการเชิงก้าวหน้าเพิ่มขึ้นร้อยละ 25.32 คุณภาพผู้เรียนมีพัฒนาการเชิงก้าวหน้าเพิ่มขึ้นทุกมิติ โดยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับ 3 ขึ้นไปเพิ่มขึ้นสูงสุดร้อยละ 37.34 นักเรียนมีผลประเมินสมรรถนะสำคัญระดับดีขึ้นไปคิดเป็นร้อยละ 92.33 สูงกว่าเป้าหมายสถานศึกษาร้อยละ 12.33 และผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดจำนวน 147 คน มีความพึงพอใจต่อรูปแบบในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.67, S.D. = 0.44$)

คำสำคัญ: รูปแบบการบริหารสถานศึกษา, สมรรถนะครู, คุณภาพผู้เรียน

Abstract

This research aimed to develop a management model for educational institutions to enhance teachers' competencies in learning management in the digital era, utilizing the SPEAR process. The study was conducted at Ban Nong Muang School, under the Buriram Primary Educational Service Area Office 1, through four phases: Phase 1 – studying the problems and needs; Phase 2 – designing and developing the model; Phase 3 – piloting and refining the model; and Phase 4 – evaluating the model's effectiveness. Research instruments included semi-structured interviews, questionnaires, tests, competency assessments, and satisfaction surveys. Data were analyzed using percentage, mean, standard deviation, the Priority Needs Index (PNI), and content analysis.

The results revealed that 1) Problems and needs indicated a lack of teacher competency in proactive learning activities and digital assessment, while students lacked digital citizenship skills and were at risk of online bullying. The top three priority needs were: proactive learning design and management in the digital era ($PNI = 0.84$), teacher professional development and innovation ($\bar{X} = 0.77$), and 21st-century student development ($\bar{X} = 0.71$). 2) The developed school management model comprised six

components: 1) principles and rationale, 2) objectives, 3) five key development elements, 4) five procedural steps, 5) success conditions, and 6) measurement and evaluation. The model and its implementation manual were rated as highly appropriate and feasible. 3) Pilot testing showed a high level of implementation in the first trial, which improved to the highest level after the second trial. 4) The model's effectiveness was demonstrated by a 25.32% progressive increase in overall teacher competency; student quality improved across all dimensions, with academic achievement at level 3 or higher increasing by up to 37.34%. Additionally, 92.33% of students showed competency assessment results rated as good or above, exceeding the school's target by 12.33%. A total of 147 stakeholders expressed the highest level of satisfaction with the model ($\bar{X}$ = 4.67 SD=0.44)

Keywords: School Administration Model, Teacher Competency, Learner Quality

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 และความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัลได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต เศรษฐกิจ สังคมและการศึกษาอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ทำให้สถานศึกษาจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริหารและการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อเตรียมผู้เรียนให้พร้อมเผชิญกับความท้าทายและความต้องการของโลกอนาคต ผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 จึงควรได้รับการพัฒนาให้มีสมรรถนะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการทำงาน เพื่อให้สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงและดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพในสังคมยุคใหม่ อย่างไรก็ตามการพัฒนาสมรรถนะดังกล่าวให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนไม่อาจเกิดขึ้นได้โดยอัตโนมัติ แต่ต้องอาศัยครูเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการเรียนรู้ เนื่องจากครูเป็นผู้มีบทบาทโดยตรงในการออกแบบและจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการคิดวิเคราะห์ สร้างองค์ความรู้ แก้ปัญหาและพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างเต็มศักยภาพ รวมทั้งเลือกใช้สื่อ เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษาที่เหมาะสม ตลอดจนวัดและประเมินผลเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นในยุคดิจิทัลครูจึงจำเป็นต้องมีสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ที่สามารถบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะตามเป้าหมายของการศึกษาในศตวรรษที่ 21 (UNESCO, 2021)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดนโยบายและแนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยมุ่งเน้นให้ครูสามารถจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมสมรรถนะผู้เรียน ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้และพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษาเพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนให้

สอดคล้องกับเป้าหมายของการศึกษาในศตวรรษที่ 21 อย่างไรก็ตามการขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติยังคงเผชิญกับความท้าทายหลายประการ โดยเฉพาะด้านสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพผู้เรียน ทั้งนี้เนื่องจากครูเป็นบุคลากรหลักในการขับเคลื่อนการจัดการเรียนรู้และเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุเป้าหมายทางการศึกษา ดังนั้นความรู้ ความสามารถ และสมรรถนะของครูจึงมีความสัมพันธ์โดยตรงกับคุณภาพของผู้เรียน หากครูมีสมรรถนะในการออกแบบการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สามารถบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรมทางการศึกษาได้อย่างเหมาะสมจะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองและพัฒนาสมรรถนะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในทางตรงกันข้าม หากครูขาดสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้อาจไม่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของผู้เรียน ส่งผลให้ผู้เรียนไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ ดังนั้นการพัฒนาสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลจึงเป็นภารกิจสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาที่ต้องส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาครูอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง เพื่อให้ครูสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง นำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยกระดับคุณภาพผู้เรียนให้บรรลุเป้าหมายของการศึกษาในศตวรรษที่ 21 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2566)

จากการศึกษาผลการวิจัยที่เกี่ยวกับสมรรถนะครูและคุณภาพของผู้เรียนพบว่า สมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกและสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ส่งผลให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่สูงขึ้น (จิรภัทร แต่งงาม, 2568; จินตนา ครองยุทธ์, 2568) นอกจากนี้สมรรถนะครูยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียน (จิรภัทร แต่งงาม, 2568; สมเกียรติ มาแก้ว, 2568 ; สถาน ปรางมาศ, 2568 ; สิริวิสุทธิ์ ทองก้านเหลือง, 2565) ผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาสมรรถนะครูมิใช่เพียงการยกระดับศักยภาพของครูเท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับคุณภาพผู้เรียนและคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาโดยรวม ดังนั้นสถานศึกษาจึงจำเป็นต้องมีระบบและกระบวนการบริหารที่ส่งเสริมการพัฒนาสมรรถนะครูอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อให้ครูสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาและนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะและคุณลักษณะที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคมในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างยั่งยืน

แม้ว่านโยบายการศึกษาของประเทศจะให้ความสำคัญกับการพัฒนาสมรรถนะครูและการยกระดับคุณภาพผู้เรียนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล และโรงเรียนบ้านหนองม่วง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 ได้ดำเนินการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่องทั้งด้านการบริหารจัดการ การจัดการเรียนรู้ และการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา แต่จาก

การศึกษาสภาพปัจจุบันและการวิเคราะห์ผลการดำเนินงานของสถานศึกษาพบว่า ยังมีช่องว่างทางคุณภาพที่ส่งผลต่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างมีนัยสำคัญ ผลการวิเคราะห์สภาพการจัดการเรียนรู้พบว่า ครูบางส่วนยังมีข้อจำกัดด้านสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล โดยเฉพาะการออกแบบ การเรียนรู้เชิงรุกที่มุ่งพัฒนาสมรรถนะผู้เรียน การบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้ ตลอดจนการใช้ข้อมูลสารสนเทศเพื่อวิเคราะห์และพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคล ส่งผลให้การจัดการเรียนรู้ยังไม่สามารถตอบสนองต่อความแตกต่างระหว่างบุคคลได้อย่างเต็มประสิทธิภาพและยังไม่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนได้สูงสุดตามเป้าหมายของหลักสูตร ข้อจำกัดดังกล่าวสะท้อนผ่านผลการประเมินคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนบ้านหนองม่วง โดยพบว่าในปีการศึกษา 2564 และ 2565 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในหลายกลุ่มสาระการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด ขณะเดียวกันผลการประเมินด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนยังไม่เป็นไปตามเป้าหมายของสถานศึกษาและความคาดหวังของชุมชน (โรงเรียนบ้านหนองม่วง, 2567) สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การยกระดับคุณภาพผู้เรียนจำเป็นต้องเริ่มต้นจากการพัฒนาสมรรถนะครู ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพการจัดการเรียนรู้และผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน แม้ที่ผ่านมาโรงเรียนบ้านหนองม่วงได้ดำเนินโครงการและกิจกรรมพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง แต่การพัฒนาในรูปแบบและกระบวนการที่เป็นระบบ เชื่อมโยงกับสภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นของสถานศึกษาอย่างชัดเจน ส่งผลให้การพัฒนาสมรรถนะครูและการยกระดับคุณภาพผู้เรียนยังไม่เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน ดังนั้นการพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาที่มุ่งเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลจึงเป็นภารกิจสำคัญและจำเป็นเร่งด่วนของสถานศึกษา

จากสภาพปัญหาและความจำเป็นดังกล่าว ผู้วิจัยในฐานะผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหนองม่วง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 จึงได้วิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลโดยใช้กระบวนการ SPEAR สู่การยกระดับคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนบ้านหนองม่วง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 เพื่อให้ได้รูปแบบการบริหารสถานศึกษาที่สามารถเสริมสร้างสมรรถนะครูได้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง อันจะนำไปสู่การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนให้สอดคล้องกับเป้าหมายการศึกษาและความต้องการของสังคมในศตวรรษที่ 21 อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

จุดประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการจำเป็นในการเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลของโรงเรียนบ้านหนองม่วง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1

2. เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลโดยใช้กระบวนการ SPEAR สู่การยกระดับคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนบ้านหนองม่วง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1

3. เพื่อทดลองใช้และปรับปรุงรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลโดยใช้กระบวนการ SPEAR สู่การยกระดับคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนบ้านหนองม่วง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1

4. เพื่อประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลโดยใช้กระบวนการ SPEAR สู่การยกระดับคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนบ้านหนองม่วง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ดำเนินการวิจัย 4 ระยะดังนี้

1. ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการจำเป็นในการเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลของโรงเรียนบ้านหนองม่วง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 ประกอบด้วย

1.1 การศึกษาคุณภาพผู้เรียน และสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล โดยการประชุมระดมสมอง (Brainstorming)

1.1.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ครูหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ จำนวน 8 คน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 3 คน ตัวแทนผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 3 คน ศึกษาพิเศษประจำกลุ่ม จำนวน 1 คน รวม 15 คน

1.1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ ประเด็นคำถามทั้งโครงสร้างที่มุ่งตรวจสอบสภาพ ปัญหาคุณภาพผู้เรียน และสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้

1.1.3 การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา

1.2 การสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีและผลการวิจัยเกี่ยวกับการเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล

1.3 การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ เกี่ยวกับองค์ประกอบในการเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล

1.4 การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล ของโรงเรียนบ้านหนองม่วง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต

1.4.1 ประชากร ได้แก่ ครู จำนวน 17 คน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 7 คน ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 175 คน ศิษยานุศิษย์ประจำกลุ่มโรงเรียน จำนวน 1 คน รวม 200 คน

1.4.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครู คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครองนักเรียน ศิษยานุศิษย์ประจำกลุ่มโรงเรียน รวม 133 คน (กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของทาร์ยามาน)

1.4.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่ควรจะเป็น รวม 43 ข้อ

1.4.4 การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD.) และความต้องการจำเป็น ($PNI^{modified}$)

2. ระยะที่ 2 การสร้างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลโดยใช้กระบวนการ SPEAR สู่การยกระดับคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนบ้านหนองม่วง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1

2.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาวิทยฐานะเชี่ยวชาญ และอาจารย์ผู้สอนระดับอุดมศึกษา สาขาการบริหารการศึกษา

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกและแบบสังเกตผลการสนทนากลุ่ม (Focus Group) แบบประเมินความเหมาะสมเชิงทฤษฎีและความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างของรูปแบบ แบบประเมินความเหมาะสมของคู่มือการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครู

2.3 การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD.) และการวิเคราะห์เนื้อหา

3. ระยะที่ 3 การทดลองใช้ การปรับปรุงและการใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลโดยใช้กระบวนการ SPEAR สู่การยกระดับคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนบ้านหนองม่วง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 จริง

3.1 การทดลองใช้ครั้งที่ 1 (ปีการศึกษา 2567) เป็นการทดลองใช้รูปแบบเพื่อนำร่อง เริ่มตั้งแต่วันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2567 ถึง 31 มีนาคม พ.ศ. 2568

3.1.1 ก่อนการทดลองใช้ครั้งที่ 1 ทำการประเมินสมรรถนะครูดังนี้

3.1.1.1 ทดสอบความรู้ด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล โดยใช้แบบทดสอบวัดความรู้เกี่ยวกับสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล จำนวน 30 ข้อ

3.1.1.2 ประเมินทักษะการปฏิบัติงานตามสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล โดยใช้แบบสอบถาม จำนวน 40 ข้อ

3.1.1.3 ประเมินเจตคติที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล โดยใช้แบบวัดเจตคติที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล จำนวน 20 ข้อ

3.1.2 การประเมินระดับการปฏิบัติตามรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลโดยใช้กระบวนการ SPEAR สู่การยกระดับคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนบ้านหนองม่วง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1

3.1.2.1 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครู จำนวน 17 คน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 7 คน รวม 24 คน

3.1.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบแบบสอบถามระดับการปฏิบัติตาม รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลโดยใช้กระบวนการ SPEAR สู่การยกระดับคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนบ้านหนองม่วง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 จำนวน 40 ข้อ

3.1.2.3 การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD.) และการวิเคราะห์เนื้อหา

3.2 การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (connoisseurship)

3.2.1 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 คน ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษาวิทยฐานะเชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน อาจารย์ผู้สอนระดับอุดมศึกษา จำนวน 3 ท่าน ผู้บริหารการศึกษาและศึกษานิเทศก์ จำนวน 3 ท่าน

3.2.2 เอกสารประกอบการพิจารณาและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาและคู่มือการดำเนินงานตามรูปแบบ

3.2.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ ประเด็นคำถามกึ่งโครงสร้าง แบบประเมินความเหมาะสมเชิงปฏิบัติการและแบบประเมินความเป็นไปได้

3.2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD.) และการวิเคราะห์เนื้อหา

3.3 การทดลองใช้ครั้งที่ 2 (ปีการศึกษา 2568) ตั้งแต่วันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2568 ถึง 31 มีนาคม พ.ศ. 2569

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ครูผู้สอน จำนวน 17 คน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 7 คน รวมทั้งสิ้น 24 คน โดยมีรายละเอียดการดำเนินงาน ดังนี้

3.3.1 การประเมินระดับการปฏิบัติตามรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลโดยใช้กระบวนการ SPEAR สู่การยกระดับคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนบ้านหนองม่วง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1

3.3.1.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามระดับการปฏิบัติตาม รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลโดยใช้กระบวนการ SPEAR สู่การยกระดับคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนบ้านหนองม่วง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 จำนวน 40 ข้อ

3.3.1.2 การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการหาค่าเฉลี่ย (μ) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ)

3.3.2 การทดสอบความรู้ด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล โดยใช้แบบทดสอบวัดความรู้เกี่ยวกับสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล จำนวน 30 ข้อ โดยทำการทดสอบกับครูผู้สอนที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 17 คน

3.3.3 การประเมินทักษะการปฏิบัติงานตามสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล โดยใช้แบบสอบถาม จำนวน 40 ข้อ โดยทำการประเมินทักษะของครูผู้สอนที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 17 คน

3.3.4 การประเมินเจตคติที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล โดยใช้แบบวัดเจตคติที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล จำนวน 20 ข้อ โดยทำการประเมินเจตคติของครูผู้สอนที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 17 คน

4. ระยะที่ 4 การประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลโดยใช้กระบวนการ SPEAR สู่การยกระดับคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนบ้านหนองม่วง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการบริหารสถานศึกษา เพื่อนำเสนอผลการเปรียบเทียบเชิงก้าวหน้า ดังนี้

4.1 การเปรียบเทียบเชิงก้าวหน้าด้านการปฏิบัติตามรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลโดยใช้กระบวนการ SPEAR สู่การยกระดับคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนบ้านหนองม่วง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1

4.1.1 เปรียบเทียบระดับการปฏิบัติตามรูปแบบการบริหารสถานศึกษา ระหว่างหลังการทดลองครั้งที่ 1 (ปีการศึกษา 2567) กับหลังการทดลองใช้ครั้งที่ 2 (ปีการศึกษา 2568)

4.1.2 เปรียบเทียบสมรรถนะครูระหว่างก่อนการทดลองใช้ครั้งที่ 1 (ปีการศึกษา 2566) กับหลังการทดลองใช้ครั้งที่ 2 (ปีการศึกษา 2568)

4.2 การวิเคราะห์ผลการยกระดับคุณภาพผู้เรียนและผลกระทบปลายทาง ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สะท้อนคุณภาพผู้เรียนหลังจากการนำรูปแบบการบริหารสถานศึกษาไปใช้ได้ระบบ ดังนี้

4.2.1 ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิเคราะห์เปรียบเทียบร้อยละของจำนวนผลการเรียนในรายวิชาต่างๆ ที่ได้ระดับ 3 ขึ้นไป ระหว่างก่อนการใช้รูปแบบ (ปีการศึกษา 2566) กับหลังการใช้รูปแบบ (ปีการศึกษา 2568) เพื่อประเมินความก้าวหน้าในการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในภาพรวมของสถานศึกษา

4.2.2 ด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ วิเคราะห์เปรียบเทียบร้อยละของจำนวนนักเรียนที่ได้ผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตั้งแต่ระดับ “ดี” ขึ้นไป ระหว่างก่อนการใช้รูปแบบ (ปีการศึกษา 2566) กับหลังการใช้รูปแบบ (ปีการศึกษา 2568)

4.2.3 ด้านการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียน วิเคราะห์เปรียบเทียบร้อยละของจำนวนนักเรียนที่ได้ผลการประเมินความสามารถด้านการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียน ตั้งแต่ระดับ “ดี” ขึ้นไป ระหว่างก่อนการใช้รูปแบบ (ปีการศึกษา 2566) กับหลังการใช้รูปแบบ (ปีการศึกษา 2568)

4.2.4 ด้านทักษะการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลของผู้เรียน ดำเนินการประเมินระดับทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้ (Digital Literacy) ของนักเรียนภายหลังสิ้นสุดการทดลองใช้รูปแบบการบริหารจัดการ (เมื่อสิ้นสุดปีการศึกษา 2568) โดยนำค่าร้อยละของจำนวนนักเรียนที่ได้ผลการประเมินตั้งแต่ระดับ “ดี” ขึ้นไป มาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับค่าเป้าหมายความสำเร็จที่สถานศึกษากำหนดไว้ (ร้อยละ 80) เพื่อประเมินประสิทธิผลและระดับความสำเร็จของการพัฒนาผู้เรียน

4.2.5 ด้านสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน ประเมินสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน 5 ด้านตามเกณฑ์ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน (เมื่อสิ้นสุดปีการศึกษา 2568) โดยนำค่าร้อยละของจำนวนนักเรียนที่ได้ผลการประเมินตั้งแต่ระดับ “ดี” ขึ้นไป มาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับค่าเป้าหมายความสำเร็จที่สถานศึกษากำหนดไว้ (ร้อยละ 80) เพื่อประเมินประสิทธิผลและระดับความสำเร็จของการพัฒนาผู้เรียน

4.3 การวิเคราะห์ความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้องที่มีต่อการใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษามีรายละเอียด ดังนี้

4.3.1 ความพึงพอใจของครูผู้สอน วิเคราะห์ระดับความพึงพอใจของครูผู้สอนที่มีต่อการนำรูปแบบการบริหารสถานศึกษาไปใช้ในการพัฒนาสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล

4.3.2 ความพึงพอใจของนักเรียน วิเคราะห์ระดับความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้และบรรยากาศการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล ภายหลังการใช้รูปแบบการบริหารจัดการสถานศึกษา

4.3.3 ความพึงพอใจของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน วิเคราะห์ระดับความพึงพอใจของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีต่อประสิทธิภาพในการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาในภาพรวม

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการจำเป็น (ระยะที่ 1)

1.1 ผลการศึกษาสมรรถนะครูและคุณภาพผู้เรียนจากการระดมสมอง 15 คน สรุปสภาพปัญหาสำคัญพบว่า 1) ด้านครู ครูส่วนใหญ่ยังขาดสมรรถนะการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก การวัดประเมินผลในมิติดิจิทัล ตลอดจนขาดการพัฒนาตนเองด้านจริยธรรมเทคโนโลยีและการสร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อแก้ปัญหาในชั้นเรียน 2) ด้านผู้เรียน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาหลักบางส่วนยังไม่บรรลุเป้าหมายเนื่องจากผู้เรียนคุ้นชินกับการเรียนรู้แบบตั้งรับ ขาดทักษะการคิดวิเคราะห์และการสืบค้นดิจิทัลเพื่อสร้างนวัตกรรมด้วยตนเอง ด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์พบปัญหาท้าทายบนโลกออนไลน์ การขาดทักษะพลเมืองดิจิทัลที่ปลอดภัย ขาดมารยาทในการสื่อสาร และเสี่ยงต่อการถูกกลั่นแกล้งบนโลกออนไลน์ ด้านสมรรถนะสำคัญตามกรอบ ของสพฐ. พบว่ายังขาดด้านความสามารถในการคิดแก้ปัญหาและการใช้เทคโนโลยี โดยผู้เรียนยังขาดทักษะดิจิทัลเชิงลึก ขาดการทำงานเป็นทีมผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์และขาดกระบวนการสะท้อนข้อมูลย้อนกลับ

1.2 ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น จากการสำรวจกลุ่มตัวอย่าง 133 คน พบว่า ดัชนีความต้องการจำเป็นสูงสุด 3 อันดับแรกในการเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล เรียงลำดับตามค่าดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI^{modified}$) จากมากไปน้อย ได้แก่ การออกแบบและจัดการเรียนรู้เชิงรุกในยุคดิจิทัล ($PNI^{modified} = 0.84$) การพัฒนาวิชาชีพและนวัตกรรมครู ($PNI^{modified} = 0.77$) และการพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ($PNI^{modified} = 0.71$)

2. ผลการสร้างรูปแบบการบริหารสถานศึกษา (ระยะที่ 2)

2.1 โครงสร้างของรูปแบบประกอบด้วย 6 ส่วน ได้แก่ 1) หลักการและเหตุผล 2) วัตถุประสงค์ 3) องค์ประกอบหลักในการพัฒนาครู 5 ด้าน ได้แก่ 3.1) การออกแบบและจัดการ

เรียนรู้เชิงรุกในยุคดิจิทัล 3.2) การวัดและประเมินผลดิจิทัลเพื่อพัฒนาผู้เรียน 3.3) การพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 4) การเป็นพลเมืองดิจิทัลและการใช้เทคโนโลยีอย่างรับผิดชอบ 5) การพัฒนาวิชาชีพและนวัตกรรมครู 4) วิธีดำเนินการ ผ่านกระบวนการ SPEAR 5 ขั้นตอน ได้แก่ 4.1) ขั้นที่ 1 สำรวจสภาพปัจจุบัน (S-Survey) 4.2) ขั้นที่ 2 วางแผนยุทธศาสตร์ (P-Plan) 4.3) ขั้นที่ 3 ปฏิบัติตามแผนเชิงรุก (E-Execution) 4.4) ขั้นที่ 4 ประเมินเพื่อพัฒนา (A-Assessment) 4.5) ขั้นที่ 5 สะท้อนคิดเพื่อความยั่งยืน (R-Reflective) 5) เงื่อนไขของความสำเร็จ และ 6) การวัดและประเมินผลรูปแบบ

2.2 ผลการประเมินความเหมาะสม ผลการสนทนากลุ่มและการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ 9 ท่าน พบว่า รูปแบบการบริหารจัดการสถานศึกษาที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมเชิงทฤษฎีและความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.56$, S.D.= 0.53) และคู่มือการดำเนินงานมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.67$, S.D.= 0.50)

3. ผลการทดลองใช้และปรับปรุงรูปแบบการบริหารสถานศึกษา (ระยะที่ 3)

3.1 ผลการทดลองใช้รูปแบบครั้งที่ 1 (ปีการศึกษา 2567) ผลการประเมินระดับการปฏิบัติตามรูปแบบฯ จากกลุ่มเป้าหมาย 24 คน พบว่ามีการปฏิบัติตามอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.46$, S.D.= 0.39) โดยผู้วิจัยได้นำข้อเสนอแนะจากการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ 9 ท่าน มาปรับปรุงรายการปฏิบัติของรูปแบบและตัดออก 2 รายการ ทำให้รูปแบบมี 38 รายการ ก่อนนำไปทดลองจริงเต็มระบบในครั้งที่ 2

3.2 ผลการทดลองใช้รูปแบบครั้งที่ 2 (ปีการศึกษา 2568) พบว่ามีการปฏิบัติตามรูปแบบในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.76$, S.D.= 0.58)

4. ผลการประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการบริหารสถานศึกษา (ระยะที่ 4)

4.1 ผลการเปรียบเทียบเชิงก้าวหน้าของสมรรถนะครู

ผลการพัฒนาสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล ของครูผู้สอนกลุ่มเป้าหมายจำนวน 17 คน ระหว่างก่อนการทดลอง (ปีการศึกษา 2566) และหลังการทดลองใช้รูปแบบเต็มระบบ (ปีการศึกษา 2568) ปรากฏดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของสมรรถนะครูระหว่างก่อนกับหลังการทดลองใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษา (n=17)

สมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล	คะแนนเต็ม	ก่อนการทดลองใช้รูปแบบ (ร้อยละ)	หลังการทดลองใช้รูปแบบ(ร้อยละ)	ร้อยละที่เพิ่มขึ้นเชิงก้าวหน้า
ด้านความรู้ความเข้าใจ	40	55.56	84.28	28.72

ด้านทักษะการปฏิบัติงาน	5	62.49	88.64	26.25
ด้านเจตคติต่อการจัดการเรียนรู้	5	70.13	91.23	21.10
ภาพรวมทุกด้าน	-	62.73	88.05	25.32

จากตาราง 1 พบว่า สมรรถนะครูในภาพรวมมีพัฒนาการเชิงก้าวหน้าเพิ่มขึ้นร้อยละ 25.32 เมื่อจำแนกรายด้าน พบว่า ด้านความรู้ความเข้าใจมีพัฒนาการเพิ่มขึ้นสูงสุด (ร้อยละ 28.72) รองลงมาคือด้านทักษะการปฏิบัติงาน (ร้อยละ 26.25) และด้านเจตคติต่อการจัดการเรียนรู้ (ร้อยละ 21.10) ตามลำดับ

4.2 ผลการยกระดับคุณภาพผู้เรียน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์เพื่อประเมินคุณภาพผู้เรียนหลังจากการนำรูปแบบการบริหารสถานศึกษาไปใช้เต็มระบบ เปรียบเทียบระหว่างปีฐานก่อนใช้รูปแบบ (ปีการศึกษา 2566) กับหลังใช้รูปแบบ (ปีการศึกษา 2568) ดังตารางที่ 2

ตาราง 2 เปรียบเทียบร้อยละของผลลัพธ์คุณภาพผู้เรียนระหว่างก่อนกับหลังการใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษา

คุณภาพผู้เรียน	ปีการศึกษา 2566 (ร้อยละ)	ปีการศึกษา 2568 (ร้อยละ)	ผลการเปรียบเทียบก้าวหน้า
1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (ระดับ 3 ขึ้นไป)	45.23	82.57	เพิ่มขึ้นร้อยละ 37.34
2. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ (ระดับดีขึ้นไป)	54.76	85.93	เพิ่มขึ้นร้อยละ 31.17
3. การอ่าน คิดวิเคราะห์ เขียน (ระดับดีขึ้นไป)	62.81	90.29	เพิ่มขึ้นร้อยละ 27.48

จากตารางที่ 2 พบว่า ภาพรวมคุณภาพผู้เรียนหลังการใช้รูปแบบการบริหารจัดการสถานศึกษา (ปีการศึกษา 2568) มีการพัฒนาเชิงก้าวหน้าเพิ่มสูงขึ้นกว่าก่อนการใช้รูปแบบฯ (ปีการศึกษา 2566) ในทุกมิติ โดยด้านที่มีการพัฒนาเชิงก้าวหน้าเพิ่มขึ้นมากที่สุดคือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับ 3 ขึ้นไป เพิ่มขึ้นร้อยละ 37.34 รองลงมาคือ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ในระดับดีขึ้นไป เพิ่มขึ้นร้อยละ

31.17 และด้านการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียนในระดับดีขึ้นไป เพิ่มขึ้นร้อยละ 27.48 ตามลำดับ สำหรับด้านสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน 5 ด้าน เมื่อสิ้นปีการศึกษา 2568 พบว่า นักเรียนมีผลการประเมินตั้งแต่ระดับ "ดี" ขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 92.33 เมื่อเปรียบเทียบกับค่าเป้าหมายความสำเร็จของสถานศึกษาที่กำหนดไว้ (ร้อยละ 80) พบว่า สูงกว่าค่าเป้าหมายที่กำหนดร้อยละ 12.33

4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้องที่มีต่อการใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษา

ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้องเมื่อสิ้นสุดปีการศึกษา 2568 จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง 3 กลุ่ม ปรากฏผลดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้องที่มีต่อรูปแบบการบริหารสถานศึกษา

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	n	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความพึงพอใจ
1. ครูผู้สอน	17	4.62	0.46	มากที่สุด
2. นักเรียน	123	4.71	0.52	มากที่สุด
3. คณะกรรมการสถานศึกษา	7	4.68	0.33	มากที่สุด
ภาพรวม	147	4.67	0.44	มากที่สุด

จากตาราง 3 พบว่า ผลการประเมินความพึงพอใจในตารางที่ 3 แสดงให้เห็นว่า ผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดจำนวน 147 คน มีความพึงพอใจต่อรูปแบบการบริหารจัดการสถานศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยนักเรียนมีความพึงพอใจเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และครูผู้สอนตามลำดับ ซึ่งทุกกลุ่มมีผลการประเมินสอดคล้องกันอยู่ในระดับมากที่สุด

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผลดังนี้

1. จากผลการวิจัยระยะที่ 1 พบว่า ดัชนีความต้องการจำเป็นสูงสุดในการเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล คือ ด้านการออกแบบและจัดการเรียนรู้เชิงรุกในยุคดิจิทัล ($PNI^{modified} = 0.84$) สอดคล้องกับสภาพปัญหาเชิงประจักษ์จากการระดมสมองที่พบว่า ครูยัง

ขาดสมรรถนะการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุกและการวัดประเมินผลในมิติดิจิทัล ปรากฏการณ์นี้อธิบายได้ด้วยแนวคิดความต้องการจำเป็นของ Witkin & Altschuld (1995) ที่ระบุว่า ช่องว่างระหว่างสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่ควรจะเป็น คือสัญญาณสะท้อนวิกฤตเชิงพัฒนาที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน การที่ครูในยุคปัจจุบันยังติดอยู่กับการจัดการเรียนรู้แบบตั้งรับ แต่ต้องเผชิญกับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ที่แวดล้อมด้วยเทคโนโลยี ทำให้เกิดช่องว่างทางสมรรถนะ ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพผู้เรียน ทั้งด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและพฤติกรรมเสี่ยงบนโลกออนไลน์ เช่น การขาดทักษะพลเมืองดิจิทัลและการกลั่นแกล้งกันออนไลน์ สภาพปัญหาดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของสมเกียรติ มาแก้ว (2568) และสถาน ปรางมาศ (2568) ที่ศึกษาพบว่า ข้อจำกัดของครูในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและการออกแบบการเรียนรู้เชิงรุก เป็นปัจจัยวิกฤตที่ทำให้ผู้เรียนไม่สามารถพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูงและทักษะดิจิทัลเชิงลึกได้ ดังนั้นดัชนี PNI ที่สูงเด่นในด้านนี้จึงเป็นฐานคิดสำคัญที่นำไปสู่การกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบเพื่อแก้ปัญหาให้ตรงจุด

2. ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลโดยใช้กระบวนการ SPEAR สู่การยกระดับคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนบ้านหนองม่วง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 ประกอบด้วยองค์ประกอบพัฒนาครู 5 ด้าน ขับเคลื่อนด้วยกระบวนการ SPEAR 5 ขั้นตอน ได้รับการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิว่ามีความเหมาะสมเชิงทฤษฎีและความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดการบริหารเชิงระบบของ William & Voich (1974) เป็นแกนหลักในการออกแบบโครงสร้างรูปแบบที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่ปัจจัยนำเข้า (Input) คือสมรรถนะครู 5 ด้าน กระบวนการ คือกระบวนการบริหาร SPEAR 5 ขั้นตอนและผลลัพธ์ คือสมรรถนะครูที่เพิ่มขึ้นและคุณภาพผู้เรียนที่สูงขึ้น นอกจากนี้การที่กระบวนการ SPEAR ได้รับการยอมรับจากผู้ทรงคุณวุฒิอย่างสูง เป็นเพราะกระบวนการนี้ถอดรหัสและต่อยอดมาจากวงจรคุณภาพของเดมมิง (PDCA Cycle) แต่เพิ่มความละเอียดในมิติการบริหารโรงเรียนยุคดิจิทัลโดยเฉพาะขั้น E-Execution ที่เน้นการปฏิบัติเชิงรุกและขั้น R-Reflective ที่เน้นการสะท้อนคิดเพื่อสร้างความยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารเพื่อการเปลี่ยนแปลงของ Kotter (1996) ที่เน้นย้ำว่าการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมขององค์กรจะสำเร็จได้ต้องเริ่มจากการสร้างความตระหนักร่วมกันและการตอกย้ำให้เกิดวัฒนธรรมใหม่ผ่านการสะท้อนคิดผลวิจัยนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของสิริวัช ทองก้านเหลือง (2565) ที่พบว่ารูปแบบการบริหารสถานศึกษาที่มีโครงสร้างชัดเจน มีการร้อยรัดระหว่างองค์ประกอบเชิงทฤษฎีกับกลไกการปฏิบัติอย่างเป็นเนื้อเดียวกัน ย่อมส่งผลให้รูปแบบนั้นมีความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

3. หลังการนำรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลโดยใช้กระบวนการ SPEAR สู่การยกระดับคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนบ้านหนองม่วง

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 ไปใช้เต็มระบบส่งผลให้สมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลในภาพรวมมีพัฒนาการเชิงก้าวหน้าเพิ่มขึ้นร้อยละ 25.32 และมีการปฏิบัติตามรูปแบบในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.76$, S.D.=0.58) ปรากฏการณ์ที่สมรรถนะครูพัฒนาขึ้นอย่างเด่นชัดในทุกมิติ ทั้งด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านเจตคติ เป็นผลโดยตรงมาจากกลไกการกลั่นกรองรูปแบบผ่านการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญตามแนวคิดของ Eisner (1985) ซึ่งช่วยให้ผู้วิจัยสามารถตัดรายการปฏิบัติที่ซ้ำซ้อนจาก 40 รายการ เหลือ 38 รายการ ทำให้คู่มือการบริหารมีความยืดหยุ่น กระชับและตรงกับภาระงานจริงในบริบทของโรงเรียนบ้านหนองม่วง เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านความรู้ความเข้าใจมีพัฒนาการเพิ่มขึ้นสูงสุด (ร้อยละ 28.72) และด้านทักษะการปฏิบัติงานเพิ่มขึ้นร้อยละ 26.25 ซึ่งอธิบายได้ด้วยแนวคิดการพัฒนาวิชาชีพครูและการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ของ Knowles (1980) ที่ว่าครูจะเรียนรู้และพัฒนาทักษะได้ดีที่สุดเมื่อกระบวนการพัฒนานั้นเชื่อมโยงกับปัญหาจริงในชั้นเรียน ซึ่งกระบวนการในรูปแบบการบริหารสถานศึกษานี้ในชั้น E-Execution และ A-Assessment เปิดโอกาสให้ครูได้ลงมือปฏิบัติตามแนวคิดการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) และได้รับการหนุนเสริมเชิงวิชาการ (Coaching) ไม่ใช่เพียงการอบรมแบบบรรยาย ผลการวิจัยนี้สอดคล้องอย่างยิ่งกับงานวิจัยของ จิรภัทร แต่งงาม (2568) ที่วิจัยพบว่า กระบวน

การบริหารสถานศึกษาที่เน้นการกำกับติดตามอย่างเป็นระบบและการสะท้อนข้อมูลย้อนกลับช่วยส่งเสริมให้ครูเกิดความมั่นใจในตนเอง ส่งผลให้เจตคติและทักษะปฏิบัติการสอนในมิติดิจิทัลพัฒนาขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

4. ผลลัพธ์คุณภาพผู้เรียนที่พัฒนาเชิงก้าวหน้าเพิ่มขึ้นในทุกมิติ โดยเฉพาะผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้นสูงสุดถึงร้อยละ 37.34 และทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารสูงกว่าเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนดไว้ถึงร้อยละ 12.33 ถือเป็นผลกระทบปลายทางที่สะท้อนประสิทธิผลของรูปแบบการบริหารอย่างเป็นรูปธรรมความสำเร็จนี้อธิบายได้ด้วย ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยี และแนวคิดครูคือหัวใจของการเปลี่ยนผ่าน เมื่อกระบวนการ SPEAR สามารถยกระดับสมรรถนะครูให้สูงขึ้นได้ ครูจึงเปลี่ยนบทบาทจากผู้ถ่ายทอดความรู้ไปเป็นผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ สามารถเลือกใช้สื่อและแพลตฟอร์มดิจิทัลมาบูรณาการในการสอนเชิงรุก ทำให้นักเรียนเปลี่ยนพฤติกรรมจากผู้ตั้งรับมาเป็นผู้สร้างสรรค์นวัตกรรมดิจิทัลด้วยตนเองตามแนวคิด Constructionism ของ Harel, & Papert, (1991) นอกจากนี้ การที่ผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์อยู่ในระดับดีขึ้นไป และเพิ่มขึ้นร้อยละ 31.17 เป็นเพราะองค์ประกอบของรูปแบบด้านการเป็นพลเมืองดิจิทัลและการใช้เทคโนโลยีอย่างรับผิดชอบ ได้ถูกขับเคลื่อนสู่ห้องเรียนอย่างจริงจัง ทำให้นักเรียนเกิดความตระหนัก มีมารยาทในการสื่อสาร และลดพฤติกรรมเสี่ยงบนโลกออนไลน์ที่เคยเป็นปัญหาหลงได้ ผลลัพธ์เชิงประจักษ์นี้สอดคล้องกับข้อค้นพบของจินตนา ครองยุทธ์ (2568) และสิริวิรัช ทองก้านเหลือง (2565)

ที่ยืนยันตรงกันว่ารูปแบบการบริหารสถานศึกษาที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 จะส่งผลลัพธ์เป็นลูกโซ่ไปสู่การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สมรรถนะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. สถานศึกษาควรนำผลประเมินดัชนีความต้องการจำเป็น (PNI^{modified}) ไปใช้เป็นฐานในการวางแผนกลยุทธ์ โดยให้ความสำคัญกับการยกระดับสมรรถนะครูด้านการออกแบบและจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ในยุคดิจิทัลเพื่อขับเคลื่อนให้เกิดการยืดหยุ่นในหลักสูตรและการเรียนรู้ของผู้เรียน

2. ในการนำขั้นตอนการดำเนินงานไปใช้ ควรมุ่งเน้นกระบวนการทำข้อตกลงร่วมกันและการสะท้อนคิดย้อนกลับเป็นสำคัญ โดยจัดให้มีพื้นที่ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ เพื่อให้ครูได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนวิธีการแก้ปัญหาและแบ่งปันสื่อเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างต่อเนื่อง

3. การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามรูปแบบนี้ ควรเชื่อมโยงระบบการดูแลช่วยเหลือและสร้างความปลอดภัยในมิติดิจิทัลให้แก่ผู้เรียน ควบคู่ไปกับการฝึกทักษะการทำงานเป็นทีม เพื่อแก้ปัญหาผู้เรียนและยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการนำรูปแบบการบริหารจัดการสถานศึกษานี้ ไปทดลองใช้กับโรงเรียนในบริบทและขนาดที่แตกต่างกัน เพื่อศึกษาความสอดคล้อง ปัจจัยหนุนเสริมและข้อจำกัดในการนำกระบวนการ SPEAR ไปปรับใช้ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในแต่ละบริบทพื้นที่

2. ควรมีการวิจัยและพัฒนาระบบแพลตฟอร์มดิจิทัลหรือแอปพลิเคชันเฉพาะ เพื่อมาช่วยขับเคลื่อนและติดตามผลในขั้นตอนการปฏิบัติเชิงรุกและการประเมินเพื่อพัฒนาเพื่อให้กระบวนการบริหารจัดการมีความรวดเร็ว แม่นยำและลดภาระงานเอกสารของครูผู้สอนในยุคดิจิทัล

3. เนื่องจากผลการวิจัยพบปัญหาสภาพแวดล้อมท้าทายบนโลกออนไลน์ การวิจัยครั้งต่อไปจึงควรเจาะลึกเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบหรือโปรแกรมเสริมสร้างสุขภาวะดิจิทัล และระบบการดูแลความปลอดภัยทางไซเบอร์ในสถานศึกษา เพื่อปกป้องและสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ผู้เรียน

เอกสารอ้างอิง

- จินตนา ครองยุทธ์. (2568). การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ในยุคดิจิทัลเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนบ้านโพหนอง (แสงราษฎร์สามัคคี). *วารสารบริหารการศึกษาบัวบัณฑิต*, 25(2), 95–113.
- จิรภัทร แต่งงาม. (2568). ภาพผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารและสมรรถนะครูที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสิงห์บุรี อ่างทอง. *วารสารมติเชษฐารามวัดจอมมณี*, 8(4), 525–539.
- โรงเรียนบ้านหนองม่วง. (2567). *รายการการประเมินตนเอง (SAR) ปีการศึกษา 2566*. โรงเรียนบ้านหนองม่วง.
- สถาน ปรางมาศ. (2568). การพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในแบบบูรณาการเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนละลมวิทยา. *วารสารวิชาการรัตนบุศย์*, 7(3), 97–111.
- สมเกียรติ มาแก้ว. (2568). การพัฒนารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้ยุคใหม่เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนอนุบาลเมืองอุทัยธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต 1. *วารสารส่งเสริมและพัฒนาวิชาการสมัยใหม่*, 3(5), 890–909.
- สิริวัศ ทอگانเหลือง. (2565). การพัฒนารูปแบบสมรรถนะจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนของครูในจังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี*, 33(1), 94–110.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2566). *นโยบายและจุดเน้นสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566*. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- Eisner, E. W. (1985). *The educational imagination: On the design and evaluation of school programs* (2nd ed.). Macmillan.
- Harel, I., & Papert, S. (1991). *Constructionism*. Ablex Publishing.
- Kotter, J. P. (1996). *Leading change*. Harvard Business School Press.

Shrode, W. A., & Voich, D., Jr. (1974). *Organization and management: Toward an integrated approach*. R. E. Krieger Publishing.

UNESCO. (2021). *Reimagining our futures together: A new social contract for education* (pp. 97–112). UNESCO.

Witkin, B. R., & Altschuld, J. W. (1995). *Planning and conducting needs assessments: A practical guide*. SAGE Publications.

ประวัติ ตำนาน คำสอน และบทบาททางสังคมวัฒนธรรม
ของหลวงปู่สรวง เทวดาเล่นดิน ในฐานะเป็นพระเหนือโลก
The History, Legends, Teachings and Socio-Cultural Role
of Luang Pu Suang, the ‘Earth-Wandering Saint’: History,
Legends, Teachings, and Socio-Cultural Roles as a Supra-Worldly
Monk

ฉัฐสุภางค์ สารมาศ^{1*} และมานพ นักการเรียน^{2**}

Chatsuphang Saramart^{1*} and Manop Nakkarnian^{2**}

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย

นครปฐม ประเทศไทย^{1*}

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย

นครปฐม, ประเทศไทย^{2**}

Faculty of Social Sciences, Mahamakut Buddhist University Sirindhornrajavidyalaya

Campus, Nakhon Pathom, Thailand^{1*}

Bachelor of Arts Program in Religion and Philosophy, Mahamakut Buddhist University

Sirindhornrajavidyalaya Campus, Nakhon Pathom, Thailand^{2**}

Corresponding Author's Email: Csaramart@gmail.com^{1*} and

mnakkarreiy@gmail.com^{2**}

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ศึกษาหลวงปู่สรวงในฐานะ “พระเหนือโลก” ที่มีอิทธิพลต่อชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา พบว่า ศรัทธาต่อท่านสะท้อนความเชื่อที่ผสมผสานพื้นถิ่น ตำนาน และอัตลักษณ์ชาติพันธุ์หลวงปู่สรวงถูกมองว่าอยู่เหนือกรอบสังคมทางการเมือง วิญญาณสูง ประวัติของท่านพร่าเลือน ผสมข้อเท็จจริงกับตำนาน และเชื่อมโยงเขาพนมกุเลน แม้เรื่องอายุยืนและอภิญญาจะพิสูจน์ไม่ได้ แต่ยังคงอยู่ในความทรงจำร่วมของผู้คน วัตรปฏิบัติที่ดูแปลก เช่น อยู่สมณะ คลุกดิน เผาของ สื่อถึงการละวางและไม่ยึดติดคำสอนเน้น “การให้” ความพอเพียง และการทำจิตให้บริสุทธิ์ ผ่านปริศนาธรรม ปาฏิหาริย์ถูกมองเป็นเครื่องมือโปรดสัตว์และสร้างศรัทธา วัดไพรพัฒนาเป็นศูนย์กลางที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์การท่องเที่ยวและเศรษฐกิจชุมชน โดยรวมแล้วหลวงปู่สรวงคือการแปรศรัทธาเป็นทุนทางวัฒนธรรมนำสู่ความสมดุลของชีวิต

คำสำคัญ: หลวงปู่สรวง พุทธทางวัฒนธรรม ซอฟต์พาวเวอร์ การพัฒนาชุมชน เศรษฐกิจฐานราก

Abstract

This academic article studies Luang Pu Suang as a “transcendent monk” who has influenced the Thai-Cambodian border community. Content analysis reveals that faith in him reflects a blend of indigenous Buddhism, legend and ethnic identity. Luang Pu Suang is seen as transcending the formal monastic framework, possessing high spiritual power. His history is vague, a mixture of facts and legends and linked to Phnom Kulen mountain. Although his longevity and supernatural abilities cannot be proven, they remain in the collective memory of the people. His unusual practices, such as 2 asceticism, working with earth and burning objects, symbolize detachment and nonattachment.

His teachings emphasize “giving”, sufficiency, and purification of the mind, conveyed through riddles. Miracles are viewed as tools to help sentient beings and build faith. Wat Phai Phatthana is a central hub that impacts community relations, tourism and economy. Overall, Luang Pu Suang represents the transformation of faith into cultural capital, leading to a balanced life.

Keywords: Luang Pu Suang, Cultural Capital, Soft Power, Community Development, Grassroots Economy

บทนำ

ปรากฏการณ์ความเลื่อมใสศรัทธาที่มีต่อ “หลวงปู่สรวง” หรือที่รู้จักกันในนาม “เทวดาเล่นดิน” หรือ “ผู้วิเศษแห่งเขาพนมกุเลน” มิได้เป็นเพียงกระแสความเชื่อในทางไสยศาสตร์หรือปาฏิหาริย์ส่วนบุคคลเท่านั้น แต่ยังเป็นภาพสะท้อนที่ซับซ้อนของโครงสร้างทางศาสนา วัฒนธรรมรอยต่อชายแดน และจิตวิญญาณของกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสานใต้ การที่ท่านถูกจัดอยู่ในกลุ่ม “พระเหนือโลก” ชี้ให้เห็นถึงอัตลักษณ์ที่ก้าวพ้นขอบเขตของพระพุทธศาสนากระแสหลักและกฎเกณฑ์ทางโลกที่มุ่งเน้น สถาบันและการจัดการแบบราชการสงฆ์

หลวงปู่สรวงมักถูกเชื่อมโยงกับความเชื่อเรื่อง “พระเหนือโลก” หรือคณะสงฆ์โลกอุดร ซึ่งเป็นพระผู้วิเศษในป่าลึก ที่มักปรากฏตัวเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลผู้ที่มีศรัทธาและบำเพ็ญเพียรในทางธรรม อัตลักษณ์ของท่านที่ถูกสะท้อนผ่านการอยู่อาศัยในกระท่อมเถิงนา การใช้ชีวิตอยู่กับดินกับทราย ซึ่งแตกต่างจากพระภิกษุทั่วไป และการแสดงออกที่เป็นปริศนา ซึ่งแต่ละคนจะต้องตีความเพื่อหา

ข้อเท็จจริง (จารุกิตต์ กิจวรรณ, 2559: 80) ทำให้ท่านกลายเป็นสัญลักษณ์ของการสละออกซึ่งลาภยศและอัตตาอันยิ่งใหญ่

บทความวิชาการนี้มุ่งวิเคราะห์เพื่อถอดรหัสหลวงปู่สรวง ในฐานะพระเหนือโลกผ่านมิติต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นประวัติและตำนาน วัตรปฏิบัติคำสอนที่เป็นปริศนา ปาฏิหาริย์ในการ “โปรดสัตว์” และบทบาททางสังคมและเศรษฐกิจเชิงศรัทธา ที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงชุมชนชายแดนไทยกัมพูชา โดยเฉพาะผ่านการจัดการของวัดไพรพัฒนา

ปริศนาแห่งอัตลักษณ์และกาลเวลา : การสืบค้นประวัติและตำนาน

การสืบค้นประวัติ (ถิ่นกำเนิดและภูมิหลัง) ของหลวงปู่สรวงนั้นเต็มไปด้วยความพร่าเลือนของข้อมูล ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของพระอริยสงฆ์ในกลุ่ม “พระเหนือโลก” เป็นผู้ทรงอภิญญา มีพลังจิตสูงส่ง หรือเป็นตำนานลับที่เชื่อว่ามีชีวิตอมตะเหนือธรรมชาติ ที่มักไม่เปิดเผยที่มาหรือสถานะทางโลกของตนเองอย่างชัดเจน ข้อมูลจากคำบอกเล่าและหลักฐานทางอ้อมชี้ให้เห็นว่า หลวงปู่สรวง เป็นพระภิกษุชาวกัมพูชา มีความสัมพันธ์ทางวิญญาณกับเขาพนมกุเลน ซึ่งเป็นสถานที่ที่ท่านใช้ศึกษาธรรมกับฤๅษีและบำเพ็ญตบะ ได้เดินทางเข้ามาพำนักในประเทศไทยตามแนวชายแดนอำเภอภูสิงห์ กันทรลักษณ์ กันทรารมย์ ขุนันต์จังหวัดศรีสะเกษ และอำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์เป็นระยะเวลานาน (สุชน ศรีหิรัญ, 2556 : 6-7) คนทั่วไปถามว่า “หลวงปู่ชื่ออะไร” หลวงปู่บอกว่า “ลืมเสียแล้ว” คนทั่วไปเข้าใจว่า หลวงปู่มาจากสรวงสวรรค์ จึงเรียกว่า “หลวงปู่สรวง” (IsanGate, 2568) และเรียกอีกหลายชื่อ เช่น หลวงตาเบ้า ลูกตาเบ้า ดาบสขวง หลวงตาเหมือน หลวงปู่สะเดิง (ทิพยจักร, 2556 : 28) สมณานามที่ผู้ศรัทธาตั้งให้ มีหลายชื่อ เช่น เทวดาเดินดิน เทวดาเล่นดิน ผู้วิเศษแห่งทุ่งละลม ผู้วิเศษแห่งภูตะแบง เทพดาบสแห่งเขาพนมกุเลน พระอริยะผู้อยู่เหนือโลก 500 พรรษา สถิตทั่วจักรวาล ผู้มีคุณวิเศษดุจหมอบเทวดา อริยธรรมอาจารย์องสรวง มหามุนีแห่งแดนอีสานใต้ (ทิพยจักร, 2556 : 10-18) คนในพื้นที่ฝั่งกัมพูชา เล่าไว้ว่า หลวงปู่สรวง เป็นนักรบเก่า สามารถพูดภาษาสิงหลได้ เชื่อว่า ท่านมีอายุมากกว่า 500 ปี และเป็นไปได้ที่จะมีอายุยาวนานนับ 1,000 ปี ท่านผ่านการบวชเป็นฤๅษีมาก่อน ชำนาญเรื่องกสิณอภิญญามาแต่เดิม มีความชำนาญในการรักษาผู้ป่วยด้วยอำนาจจิต ยังเชื่อกันว่า ท่านได้กินยาอายุวัฒนะจากเมืองบังบด (ทิพยจักร, 2556 : 32-33) นอกจากนั้น ประวัติของท่านมีแต่เรื่องเล่าเป็นไปในทางตำนาน เช่น ท่านเป็นเชื้อพระวงศ์ของพระเจ้าชัยวรมัน มีศักดิ์มีฐานันดรเป็นโอรสองค์โตครองตำแหน่งอุปราช ผู้จะขึ้นครองราชสมบัติแห่งเมืองขอมคนต่อไป ท่านเป็นเชษฐาของพระเจ้าชัยวรมันที่ 1 ซึ่งแน่นอนว่า ถ้าท่านอยู่ตามทางโลก ย่อมเป็นพระเจ้าชัยวรมันที่ 1 อย่างไม่ต้องสงสัย (ดำรงธรรม, 2556 : 15) มีความสัมพันธ์กับคณะพระภิกษุสายเหนือโลก (โลกอุดร) มีหลายรูป ได้แก่ หลวงปู่ใหญ่ หลวงปู่ขรัวตีนโต หรือหลวงปู่ขรัวเคียวบาตร หลวงปู่โพรงโพธิ์ หลวงปู่ขรัวซี้เถ้า หลวงปู่หน้าปาน ล้วนเป็นผู้ทรงอภิญญาสมบัติ มีปฏิปทาในอุดมคติ

วัตร โดยเฉพาะหลวงปู่ชวีเถ่า เป็นผู้ชำนาญชำนาญในเทวโศกสณ มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวคือ มักแต่งกายแบบขอไปทีและกิริยาอาการนั่งที่มักนั่งคุกเข่าหรือชันเข่าขึ้น หลวงปู่สรวงนั้นกลับกลายเป็นเหมือนบุคคลเดียวกันกับหลวงปู่ชวีเถ่าด้วยวัตรปฏิบัติปฏิบัติปฏิบัติปฏิบัติ (ทิพยจักร, 2555 : 39-44)

ประเด็นที่สร้างความฉงนสนเท่ห์แก่สาธารณชนมากที่สุดคือ “อายุชัย” (ตามความทรงจำร่วม)ของท่าน มีตำนานและข้อสันนิษฐานที่ระบุว่าหลวงปู่สรวงอาจมีอายุยืนยาวนานร้อยหรืออาจถึง 750 ปี โดยมีการอ้างอิงลำดับเวลาว่าท่านอาจเกิดในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 หรือประมาณปี พ.ศ. 1793 อายุ 35 ปี จึงบวชพระ ที่วัดคงคา จังหวัดศรีสะเกษ ในปี พ.ศ. 1828 พระครูเทพโลกอุดรเป็นพระอุปฌาย์บวชให้ มรณภาพ เมื่อวันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2543 รวมอายุได้ 750 ปี (เจ็ดร้อยห้าสิบปี) (IsanGate, 2568) แม้ในทางประวัติศาสตร์กระแสหลัก จะมองว่า เป็นเรื่องที่เหลือเชื่อ แต่ในทางมานุษยวิทยาความเชื่อ ข้อมูลนี้ถูกตอกย้ำด้วยคำยืนยันจากพระเถระชั้นผู้ใหญ่หลายรูป เช่น หลวงพ่อสร้อย อัมมโรโส วัดเลียบราษฎร์บำรุง กรุงเทพมหานคร หลวงปู่หงษ์ พรหมปัญโญ วัดเพชรบุรี (สุสานทุ่งมน) จังหวัดสุรินทร์ หลวงปู่ฤทธิ์ รัตนโชโต วัดชลประทานราชดำริ จังหวัดบุรีรัมย์ หลวงปู่เจียม สันติธัมโม วัดกะมอล จังหวัดศรีสะเกษ หลวงปู่โปีะ เขมियो วัดบ้านบึง จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งระบุว่าได้เห็นหลวงปู่สรวงในสภาพแก่ชราเช่นนี้มาตั้งแต่สมัยที่พวกท่านยังเป็นเด็ก (ทิพยจักร, 2556 : 27) พยานบุคคลที่เป็นชาวบ้านในพื้นที่ซึ่งมีอายุเกิน 80 ปี ต่างยืนยันตรงกันว่าเห็นท่านมีสภาพร่างกายคงเดิมเป็นส่วนใหญ่ ผิดไปจากเดิมไปบ้างก็เพียงเล็กน้อยเท่านั้นมาตั้งแต่พวกเขาอายุเพียง 7-8 ขวบ (ดำรงธรรม, 2556 : 11) สภาวะการ “หยุดนิ่งของสังขาร” นี้เองที่เป็นรากฐานของสมณนาม “พระผู้ อยู่เหนือกาลเวลา”

พฤติกรรมการเรียกชื่อท่านว่า “ลูกตาเบ้าะ” ในภาษาเขมร ซึ่งหมายถึงพระดาบสผู้รักษาศีลตามถ้ำป่าเขา สะท้อนถึงสถานะ “นอกจารีต” ที่ชาวบ้านยอมรับ ท่านไม่ได้ดำรงตำแหน่งทางปกครองสงฆ์ แต่กลับมีอำนาจทางบารมี (Charismatic Authority) ที่เหนือกว่าโครงสร้างการจัดการแบบปกติ

สรุปได้ว่า ประวัติหลวงปู่สรวงมีลักษณะพร่าเลือนแบบ “พระเหนือโลก” ไม่ยึดติดตัวตนทางโลก เชื่อกันว่าเป็นพระภิกษุชาวกำพูชา มีความเกี่ยวข้องกับเขาพนมกุเลน และรุดงค์ตามชายแดนไทย-กำพูชา ได้รับการเรียกขานหลายชื่อและมีสมณนามเชิงอิทธิฤทธิ์มากมาย ตำนานบางสายระบุว่าท่านมีอายุยืนยาวหลายร้อยปี มีความชำนาญด้านกสิกรรมและอภิญา แม้ประวัติจะไม่ชัดเจนในเชิงประวัติศาสตร์ แต่ได้รับการยืนยันผ่านความเชื่อและความทรงจำของผู้คนจำนวนมาก โดยรวมแล้วท่านถูกมองว่าเป็น “พระนอกจารีต” ที่ไม่ยึดตำแหน่งทางสงฆ์ แต่มีบารมีทางจิตวิญญาณสูง และได้รับศรัทธาอย่างกว้างขวาง

วัตรปฏิบัติเหนือสมมติบัญญัติ : เทวดาเล่นดินและปรัชญาแห่งการละวาง

พฤติกรรมที่ดู “ประหลาด” ในสายตาของคนทั่วไป แต่กลับแฝงด้วยปรัชญาทางธรรมอย่างลึกซึ้ง คือหัวใจสำคัญของความเป็นพระเหนือโลกของหลวงปู่สรวง ท่านมักจะพำนักอยู่ในกระท่อมเถียงนาที่มีสภาพทรุดโทรม กันแดดกันฝนได้ยาก ซึ่งตั้งอยู่ตามท้องทุ่งชายแดน (สุธน ศรีหิรัญ, 2556 : 7) การเลือกอาศัยในที่สัปปายะที่ไร้ซึ่งความสะดวกสบายนี้มิได้เกิดจากความยากจน แต่เป็นการแสดงออกถึงการตั้งความปรารถนาในการทำลายความยึดติดในวัตรปฏิบัติอย่างสิ้นเชิง

สมณานาม “เทวดาเล่นดิน” มีที่มาจากลักษณะนิสัยที่มักคลุกคลีอยู่กับดินและธรรมชาติอย่างไม่รังเกียจ (ทิพยจักร, 2556 : 80) ในทางธรรม ดินคือสัญลักษณ์ของความอดทนและการรองรับทุกสิ่ง และยังเป็น 1 ในธาตุกสิณที่ใช้ในการฝึกฝนสมาธิ พฤติกรรมที่โดดเด่นอีกประการคือการ “โยนของเข้ากองไฟ” ไม่ว่าจะเป็นเงินทอง อาหาร หรือแม้แต่ผ้าจีวรที่ได้รับถวาย (สุธน ศรีหิรัญ, 2556 : 7) การกระทำนี้ถูกตีความว่าเป็นการทำลาย “สมมติ” ของโลก เงินทองที่ผู้คนยึดถือว่ามีค่า เมื่อถูกเผาไฟย่อมกลายเป็นเถ้าถ่านกลับคืนสู่ธาตุธรรมชาติ การสอนผ่านการกระทำเช่นนี้เป็นการเตือนสติเรื่องความไม่เที่ยง (อนิจจัง) และความว่างเปล่า (สุญญตา) อย่างเป็นรูปธรรมที่สุด

นอกจากนี้ เรื่องราวเกี่ยวกับร่างกายของท่านที่ดูเหมือนจะก้าวข้ามกฎธรรมชาติ เช่น การที่ท่านสามารถนั่งรถเดินทางไปในที่ต่าง ๆ ได้หลายวันโดยไม่พักผ่อนและไม่มีอาการเหนื่อยล้า หรือการที่อุจจาระของท่านถูกเล่าขานว่าไม่มีกลิ่นเหม็นแต่กลับมีกลิ่นหอมคล้ายน้ำผึ้ง (สุธน ศรีหิรัญ, 2556 : 127) จนชาวบ้านนำไปละเลงตามบ้านเรือนเพื่อความเป็นสิริมงคล ข้อมูลเหล่านี้แม้จะดูเป็นเรื่องเหนือธรรมชาติ แต่ในบริบทของพระเหนือโลก มันคือเครื่องยืนยันถึง “ธาตุบริสุทธิ์” ของผู้ที่บรรลุธรรมขั้นสูงซึ่งส่งผลกระทบต่อสรีระธาตุในระดับที่วิทยาศาสตร์ทั่วไปยังหาคำตอบไม่ได้

สรุปได้ว่า พฤติกรรมที่ดู “ประหลาด” ของหลวงปู่สรวง แท้จริงเป็นการสอนธรรมะอย่างลึกซึ้ง เช่น การอยู่กระท่อมกันดารเพื่อไม่ยึดติดวัตถุ การคลุกดินซึ่งสื่อถึงความอดทนและธรรมชาติ และการโยนของลงกองไฟเพื่อชี้ให้เห็นความไม่เที่ยงและความว่าง ส่วนเรื่องร่างกายที่เหนือธรรมชาติ เช่น ไม่เหน็ดเหนื่อยหรือมีกลิ่นกายพิเศษ ถูกตีความว่าเป็นสัญลักษณ์ของ “ธาตุบริสุทธิ์” ของผู้บรรลุธรรม มากกว่าการมองเชิงกายภาพทั่วไป

คำสอนที่เป็นปริศนา : จาก “ออย เตียน สรูล” ถึงวิถีแห่งการให้

หลวงปู่สรวงไม่เคยเทศนาตามแบบแผนพจนานุกรมธรรมะ แต่ท่านสื่อสารด้วยประโยคสั้น ๆ ในภาษาเขมรและกิจกรรมที่ดูเหมือนเป็นเรื่องเล่น ๆ แต่กลับเป็นปริศนาธรรม (Zen Koans) ที่ลึกซึ้ง คำสอนหลักของท่านมักวนเวียนอยู่กับเรื่อง “การให้” และ “ความอุดมสมบูรณ์”

คำสอนที่กลายเป็นคติประจำใจของศิษยานุศิษย์ สามารถสรุปได้ ดังนี้

ออย เตียน สรูล (ให้ทาน มีความสุข) ท่านเน้นย้ำว่าความสุขที่แท้จริงไม่ได้เกิดจากการสะสม แต่เกิดจากการ “สละออก”

ออยเตียน เมียนบาน (ให้ทาน แล้วจะร่ำรวย) เป็นการเปลี่ยนทัศนคติจากการมุ่งหาประโยชน์ส่วนตัว เป็นการสร้างความมั่งคั่งทางจิตวิญญาณที่จะนำมาซึ่งความอุดมสมบูรณ์ในชีวิต

เทอเจิต ออยสะโลด (ทำจิตใจให้บริสุทธิ์แจ่มใส) หัวใจของการปฏิบัติธรรมคือการรักษาจิตใจไม่ให้ขุ่นมัว

บายตีกเจีย (ข้าวน้ำดี) คำให้พรสั้น ๆ ที่หมายถึงขอให้ผู้อยู่ดีมีสุข อุดมสมบูรณ์ตามอัตภาพ และมีจิตใจที่พอเพียง (พระมหาภูลังกา เขมทสสี, 2557 : 27-29)

กิจกรรมปริศนาธรรมของหลวงปู่สรวงเป็นมรดกทางปัญญาที่ทิ้งไว้ให้ผู้ศรัทธาศึกษาตามภูมิธรรมของตน มีดังนี้

ปริศนาวาว เป็นสัญลักษณ์ว่า ทุกแห่งที่ท่านจำวัด จะมีเสาไม้สูงปักอยู่และมีวาวขนาดใหญ่แขวนไว้ ท่านเคยสอนเชื่อกว้าวให้ศิษย์พร้อมพูดว่า “ยัวตราศีล” (เอาไปศีล) สื่อว่าศีลเปรียบเสมือนเชือกที่ดึงจิตใจ (วาว) ให้สูงขึ้นสู่เบื้องบน หากเชือกขาด วาวก็ย่อมตกสู่ดิน เช่นเดียวกับคนที่ขาดศีล ย่อมตกต่ำลง (ภวัตรศักดิ์ เอกบุตร, 2566)

ปริศนาการอุ้มไก่ สื่อว่า เป็นคนควรขยันทำมาหากิน ตั้งแต่เช้าเพื่อทำกิจธุระการงานต่าง ๆ จึงจะได้มีความเจริญก้าวหน้าในชีวิต เหมือนไก่ที่เป็นสัตว์ที่ขยันทำมาหากิน ตื่นเช้า แล้วออกหาอาหารใส่ท้อง (ดำรงธรรม, 2556 : 54-56) ทำให้สามารถเชื่อมโยงกับหัวใจเศรษฐกิจหรือหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน 4 ประการ (อง.อภฺรฺรท. 23/55/344-348)

ปริศนาการก่อกองไฟและเผาของ สื่อถึงการเผากิเลส การเพ่งกสิณ เป็นการทำกัมมัฏฐานของท่าน การอุทิศสิ่งของให้ดวงวิญญาณ สัมภเวสี วิญญาณเร่ร่อนที่เข้ามาส่วนบุญ การละวางและการไม่ยึดติดในทรัพย์สินเงินทองหรือวัตถุภายนอกทางโลก และเป็นวัตรปฏิบัติอันสืบมาจากครูบาอาจารย์ของท่านที่เป็นฤษีหรือจากคณะสงฆ์โลกอุดรท่านใดท่านหนึ่งก็ได้ (ทิพยจักร, 2555 : 46-48)

ปริศนาการขว้างปาผลไม้ไปตามสถานที่ต่าง ๆ สื่อถึงการแผ่เมตตาและการให้ทานแก่สรรพสัตว์ ดวงวิญญาณ หรือสัมภเวสีที่มองไม่เห็น ไม่ได้เลือกที่รักมักที่ชัง ให้ผู้คนไม่ยึดติดในวัตถุสิ่งของ ให้รู้จักแบ่งปันและปล่อยวาง เป็นการส่งสัญญาณหรือสร้างพื้นที่แห่งบุญกุศลในสถานที่นั้น ๆ ให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข (สุธน ศรีหิรัญ, 2556 : 7)

ปริศนาการ “หักคอปลาช่อน” หลวงปู่สรวงบอกว่าจะไปหาปลามาให้กิน แล้วหายไปสักพักก่อนจะกลับมาพร้อมกับปลาช่อนตัวใหญ่เท่าหน้าแข้ง ท่านทำการหักคอปลาเสียงดัง “กร๊อบ” แล้วนำไปเผาไฟให้ศิษย์กินจนอิ่มหนำสำราญ ซึ่งทุกคนยืนยันว่ารสชาติคือปลาช่อนเผาจริง ๆ หลังจากกินเสร็จ เมื่อกลับมาดูที่ก้อนหินซึ่งเคยมีก้างและหนังปลาวางอยู่ กลับพบว่าเป็นเพียง “เปลือกมันสำปะหลัง” เท่านั้น เมื่อศิษย์ตามไปดูรอยเท้าหลวงปู่ ก็พบเพียงรอยชุดหุ้มมันสำปะหลังในบริเวณที่ไม่

มีแหล่งน้ำพอจะหาปลาได้เลย สื่อกถึงสิ่งที่เห็น (ปลาตาย/ปลาถูกกิน) อาจไม่ใช่ความจริง เป็นเพียงภาพมายาที่เกิดขึ้นและดับไปเพื่อทดสอบจิตใจและประทั้งความหิวของศิษย์ (ทิพยจักร, 2556 : 82-84)

ปริศนาบาตรเปล่า สื่อกว่า สิ่งต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่เป็นความว่างเปล่า ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น

ปริศนาแสงสว่างของไฟฉาย สื่อกว่า ปัญญา ความรู้แจ้งในกฎไตรลักษณ์ ได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา

ปริศนาการส่องไฟฉายไปตรงหน้าพระประธาน สื่อกถึงความรู้ตื่นเบิกบานอย่างพุทธะ เป็นที่พึงอันประเสริฐที่สุด (ทิพยจักร, 2556 : 36)

ปริศนาการขุดหลุมและการมัดสุม เป็นสัญลักษณ์ของการพัฒนาการของกิเลสและการหลุดพ้นจากวัฏสงสารที่ท่านทำให้ดูโดยไม่บอกความหมายโดยตรง

ปริศนาการดักบาตรปล่องไม้ไผ่ สื่อกถึงการให้ที่ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง และการไหลไปของบุญกุศลที่ไร้ขอบเขต (ภัทรศักดิ์ เอกบุตร, 2566)

ปริศนาน้ำท่วม สื่อกถึงการเตือนสติให้ผู้คนตั้งมั่นในความดี เป็นคำทำนายของหลวงปู่สรวงว่าจะเกิดภัยพิบัติครั้งใหญ่จากน้ำ ไม่ใช่แค่ระดับประเทศ แต่เป็นระดับโลก โดยเปรียบเทียบว่า “นางนาคเป่าน้ำ” หรือพญานาคบันดาลให้น้ำทะเลขึ้นไปบนฟ้าแล้วตกลงมาเป็นฝนและลูกเห็บที่มีพิษ น้ำจะท่วมสูงจนถึงภูเขาและมีดินโคลนถล่มตามมา ท่านกล่าวว่า “พวกทำไม่ดีตายหมด” โดยเฉพาะผู้ที่ทำลาย ชาติ ศาสนาและกษัตริย์จะถึงเสียชีวิตก่อน ส่วนคนดีมีศีล 5 จะรอดพ้นภัย ท่านให้คาถาสื่อกถึงการใช้สติเป็นเครื่องป้องกันภัย ไม่ว่าจะเป็นน้ำ (หรือกิเลส/ปัญหา) จะมากเพียงใด หากมีสติกำกับย่อมรอดพ้นได้ (สุธน ศรีหิรัญ, 2556 : 138-139)

การสอนในลักษณะนี้ทำให้ธรรมะกลายเป็นเรื่องที่ “เข้าถึงได้” โดยไม่ต้องผ่านการตีความจากตำรา แต่เป็นการใช้ประสบการณ์ตรงและการสังเกตพฤติกรรมของครูบาอาจารย์เป็นเครื่องนำทาง

สรุปได้ว่า หลวงปู่สรวงสอนธรรมะผ่านคำสั้น ๆ ภาษาเขมรและ “ปริศนาธรรม” ในชีวิตประจำวัน โดยเน้นหลักการให้ ความพอเพียง และการทำจิตให้บริสุทธิ์ เช่น “ให้ท่านแล้วมีสุข-เกิดความอุดมสมบูรณ์” และ “รักษาจิตให้ผ่องใส” กิจกรรมต่าง ๆ ของท่าน เช่น วาด ไม้ กองไฟ หรือการแสดงเหตุการณ์แปลก ๆ ล้วนเป็นสัญลักษณ์สอนเรื่อง ศีล สมาธิ ปัญญา การไม่ยึดติด และการปล่อยวาง รวมถึงเตือนให้มีสติในชีวิต โดยรวมเป็นการสอนที่เรียบง่าย แต่ลึกซึ้ง ทำให้ผู้คนเข้าถึงธรรมะผ่านประสบการณ์ตรง มากกว่าการเรียนรู้จากตำรา

ปาฏิหาริย์และการเยียวยา : มิติแห่งพลังจิตเหนือโลก

ในสังคมไทย ความศรัทธาต่อพระสงฆ์มักถูกหล่อหลอมด้วยเรื่องราวอิทธิฤทธิ์ ซึ่งสำหรับหลวงปู่สรวงแล้ว ปาฏิหาริย์มิได้เป็นเพียงการแสดงฤทธิ์ แต่เป็นเครื่องมือในการ “โปรดสัตว์” และช่วยเหลือผู้ที่ตกทุกข์ได้ยาก

ปาฏิหาริย์ของหลวงปู่สรวง ซึ่งมักถูกมองว่าเกี่ยวข้องกับอำนาจเหนือธรรมชาติ ความศักดิ์สิทธิ์ หรือความบังเอิญที่ยากจะอธิบาย มีดังนี้

1. **การรักษาโรคด้วยธาตุไฟ** มีรายงานว่า ท่านใช้วิธีเผ่งกลืนไฟ การใช้ก้านธูปในการรักษาโรคภัย เช่น มะเร็ง ตลอดทั้งการเอาสมุนไพรบางอย่างมาต้มให้กิน หรือน้ำมันต้มอาบให้ หรือเอามือมาลูบตรนนม (สุธน ศรีหิรัญ, 2556 : 84-85) ซึ่งการแพทย์สมัยใหม่รักษาไม่ได้

2. **อำนาจเหนือวัตถุและการย่นระยะทาง** เรื่องเล่าเกี่ยวกับการที่ท่านสามารถหายตัวไปปรากฏในที่ต่าง ๆ หรือการที่รถยนต์ที่ท่านโดยสารสามารถเดินทางถึงจุดหมายในเวลาที่น่าอัศจรรย์ เป็นเรื่องที่เล่าขานกันอย่างแพร่หลาย รวมถึงการที่เครื่องยนต์ของรถจะดับเองหากเจ้าของรถปฏิเสธไม่รับท่านเดินทางไปด้วย (สุธน ศรีหิรัญ, 2556 : 192-195)

3. **การสะเดาะกฏญแจ** เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นเมื่อตำรวจสงสัยว่าหลวงปู่สรวงเป็นสายลับกัมพูชาปลอมตัวมา เนื่องจากท่านพูดจาไม่รู้เรื่องและอาศัยอยู่ตามตะเข็บชายแดน ตำรวจนำตัวท่านไปขังไว้ในห้องขังบนโรงพักและล๊อคกุญแจอย่างแน่นหนา เมื่อตำรวจล๊อคกุญแจเสร็จและเดินหันหลังออกมา กลับพบว่าหลวงปู่เดินตามหลังออกมาด้วย ทั้งที่ประตูกุญแจล๊อคอยู่เหมือนเดิม มีการพยายามนำตัวท่านกลับไปขังและล๊อคกุญแจซ้ำถึง 3 ครั้ง แต่ท่านก็ออกมาปรากฏตัวด้านนอกได้ทุกครั้ง จนเจ้าหน้าที่ต้องยอมกราบและปล่อยตัวท่านไป (Tnews, 2561) นอกจากเรื่องโรงพัก ยังมีอีกหนึ่งครั้งหนึ่งหลวงปู่ถูกกักตัว ล๊อคด้วยกุญแจไว้ในบ้านของลูกศิษย์ที่ชอบเล่นการพนัน แต่เมื่อท่านได้ยินเสียงว่าธนู จึงได้สะเดาะกุญแจออกไปดูว่าธนูต้นเสียงนอกบ้านในทันที (ดำรงธรรม, 2556 : 134-137)

4. **นิมิตเข้าฝัน** มีอีกเรื่องเล่าที่ชัดเจนคือ ลูกศิษย์เมืองจันทบุรี ได้รับตัวหลวงปู่ไปพักที่บ้านใกล้ชายแดนกัมพูชา เพื่อหวังเลขหวย งวดแรกถูกทั้งหมดบ้าน งวดต่อมาก็รุ่งตัวไว้มายอมให้กลับจนหลวงปู่ต้องมาเข้าฝันลูกศิษย์อีกคนเพื่อให้ปรับตัวกลับศรีสะเกษ (ทิพยจักร, 2556 : 85-88)

5. **ความสัมพันธ์กับสรรพสัตว์** ปรากฏการณ์ที่ท่านเสกสิ่งมีชีวิตให้กลายเป็นสัตว์ หรือการที่ท่านสามารถสื่อสารและควบคุมสัตว์ป่าได้ (สุธน ศรีหิรัญ, 2556 : 90-92) สะท้อนถึงจิตที่เปี่ยมด้วยเมตตาและพลังแห่งสมาธิที่ครอบคลุมถึงทุกสรรพสิ่ง

6. **ปาฏิหาริย์หลังมรณภาพ** สรีระสังขารที่ไม่เน่าเปื่อยของท่านได้รับการยืนยันว่ามีลักษณะพิเศษ เช่น เส้นผม คิ้ว และขนตา ของหุ่นขี้ผึ้งหรือรูปปั้นของท่านสามารถงอกยาวขึ้นได้เองราวกับร่างกายยังมีชีวิต (สยามนิวิธ, 2565) สิ่งเหล่านี้กลายเป็นแรงดึงดูดสำคัญที่ทำให้พุทธศาสนิกชนเดินทางมากราบไหว้ ณ วัดไพรพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

สรุปได้ว่า ในสังคมไทย เรื่องอิทธิพลของหลวงปู่สรวงถูกมองว่าเป็น “เครื่องมือโปรดัคต์” มากกว่าการแสดงฤทธิ์ ไม่ว่าจะเป็นการรักษาโรคด้วยกลิ่นไฟ สมุนไพร และน้ำมันต์ การแสดงอำนาจเหนือวัตถุ เช่น ย่นระยะทางหรือปรากฏตัวต่างที่ การมีเมตตาและสื่อสารกับสรรพสัตว์ได้ และหลังมรณภาพยังมีปรากฏการณ์น่าอัศจรรย์ ดึงดูดศรัทธาจากผู้คน

บทบาททางสังคมและเศรษฐกิจ: วัดไพรพัฒนาในฐานะหมุดหมายแห่งความมั่นคง

บทบาทของหลวงปู่สรวงมิได้จำกัดอยู่เพียงมิติทางจิตวิญญาณเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อโครงสร้างสังคมและเศรษฐกิจในพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชา โดยเฉพาะผ่านการจัดการของวัดไพรพัฒนา ภายใต้การนำของพระครูโกศลสิกขกิจ (หลวงพ่อพุฒ วายาโม)

วัดไพรพัฒนาได้กลายเป็น “ศูนย์กลางศรัทธา” ที่เชื่อมสัมพันธ์ระหว่าง 2 ประเทศ การเปิดจุดผ่านแดนถาวรช่องสะงำในปี พ.ศ. 2545 ได้รับอานิสงส์อย่างมากจากการขยายตัวของกลุ่มผู้ศรัทธาที่เดินทางมายังวัดไพรพัฒนา (มติชนออนไลน์, 2561) สิ่งนี้ส่งผลให้เกิดการพัฒนาพื้นที่จากชุมชนที่เรียบง่ายและเคยเป็นเขตสงคราม ให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมระดับนานาชาติ

บทบาทของวัดไพรพัฒนา ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ชายแดน ได้ผลลัพธ์และกิจกรรมที่เกิดขึ้น ต่อชุมชนและเศรษฐกิจ ดังนี้

1. **ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ** ช่องสะงำเป็นเส้นทางที่สะดวกและใกล้ที่สุดจากอีสานใต้ไปยังเสียมราฐ (นครวัด-นครธม) ผ่านถนนสาย 67 ของกัมพูชา ด้วยระยะทางประมาณ 135 กิโลเมตร ทำให้เป็นจุดผ่านแดนสำคัญสำหรับการท่องเที่ยวเชิงอารยธรรมขอม

2. **การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม** ชุมชนวัดไพรพัฒนาได้รับเลือกเป็น 1 ใน 10 สุดยอดชุมชนต้นแบบ 'เที่ยวชุมชน ยลวิถี' โดยกระทรวงวัฒนธรรม ชูจุดเด่นท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม “มาที่เดียวเที่ยว 2 ประเทศ” ผสมผสานความเชื่อ “สร่งน้ำหลวงปู่สรวง” และวิถีชีวิตไทย-กัมพูชาอย่างยั่งยืน

3. **เศรษฐกิจชุมชน (OTOP)** ชุมชนวัดไพรพัฒนามุ่งเน้นการสร้างงานและรายได้ผ่านสินค้าพื้นถิ่น เช่น ผ้าไหมตรานกยูงทอง น้ำผึ้งธรรมชาติ ยาสมุนไพร โดยเชื่อมโยงความศรัทธาต่อหลวงปู่สรวงเข้ากับสินค้าอัตลักษณ์พื้นถิ่น

4. **การศึกษาและสังคม** ชุมชนวัดไพรพัฒนาเป็นต้นแบบของชุมชนที่ใช้โมเดล “บวร” (บ้าน วัด ราชการ) ในการพัฒนาพื้นที่ให้เข้มแข็ง โดยมีวัดไพรพัฒนาและมูลนิธิหลวงปู่สรวงเป็นศูนย์กลางในการบูรณาการด้านการศึกษา สังคม ผ่านวิทยาลัยเทคโนโลยีหลวงปู่สรวง (วัดไพรพัฒนา) ซึ่งเน้นการสอนวิชาชีพและการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และการสร้างอาชีพ ผ่านการจัดตั้งค้ายมว “ว.เทคโนหลวงปู่สรวง” เพื่อให้เยาวชนใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ พัฒนาทักษะกีฬาจนสามารถก้าวสู่ระดับอาชีพและสร้างชื่อเสียงอย่างเป็นรูปธรรม

5. **มิติทางศาสนานานาชาติ** เป็นสถานที่จัดงานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านนานาชาติ โดยมีผู้แทนจาก 8 ประเทศ (กัมพูชา เนปาล บังคลาเทศ พม่า ฟิลิปปินส์ ศรีลังกา อินเดีย และไทย) เข้าร่วมพิธี เป็นเครื่องยืนยันว่าหลวงปู่สรวงได้กลายเป็น “สัญลักษณ์ร่วม” ของเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในด้านความศรัทธาทางศาสนา ซึ่งช่วยส่งเสริมวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวชุมชน (แนวหน้า, 2568)

สรุปได้ว่า บทบาทของหลวงปู่สรวงส่งผลต่อสังคมและเศรษฐกิจชายแดนไทย-กัมพูชาอย่างชัดเจน โดยมีวัดไพรพัฒนาเป็นศูนย์กลางศรัทธา ก่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างประเทศผ่านด่านช่องสะง่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม “เที่ยวที่เดียว 2 ประเทศ” การสร้างรายได้ชุมชนผ่านสินค้า OTOP การพัฒนาสังคมตามโมเดล “บวร” ทั้งการศึกษาและอาชีพ การยกระดับสู่เวทีนานาชาติด้านศาสนาและวัฒนธรรม

โดยรวม ทำให้พื้นที่ชายแดนจากเขตสงคราม กลายเป็นแหล่งศรัทธาและเศรษฐกิจสำคัญ สะท้อนให้เห็นว่า “บารมีของหลวงปู่สรวง” ได้ถูกแปรเปลี่ยนเป็น “ทุนทางวัฒนธรรม” ที่สร้างความกินดีอยู่ดีให้กับประชาชน

วัตถุมงคลและพุทธคุณ : สัญลักษณ์แห่งความเชื่อและความมั่งคั่ง

ในบริบทของ “พระเหนือโลก” วัตถุมงคลที่หลวงปู่สรวงอธิษฐานจิตอุทิศถวายมีพลังงานที่รุนแรงและเห็นผลรวดเร็ว พุทธคุณที่เด่นชัดมักเกี่ยวข้องกับโชคลาภ การทำมาค้าขาย และการป้องกันภัยพิบัติ

เหรียญรุ่น 1 พิมพ์นิยม สร้างปี พ.ศ. 2540 เป็นรุ่นที่มีความเข้มขลังสูงสุดเนื่องจากสร้างขึ้นในขณะที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจแก่ศิษย์ในพื้นที่ยากลำบาก (ณะสิทธิ์ ดวงจันทร์, 2559 : 77)

เหรียญรุ่นสร้างศาลา พิมพ์นิยม (อุยว) สร้างปี พ.ศ. 2543 ออกที่วัดดอนไม้งาม จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นเหรียญรุ่นสุดท้ายที่ผ่านการปลุกเสกนานถึง 3 วัน โดดเด่นในด้านแคล้วคลาดและปลอดภัย (ณะสิทธิ์ ดวงจันทร์, 2559 : 160-166)

เหรียญรับทรัพย์ สร้างปี พ.ศ. 2552 ออกที่วัดไพรพัฒนา จังหวัดศรีสะเกษ สร้างขึ้นเพื่อมุ่งเน้นการเสริมดวงชะตาและโชคลาภแก่ผู้บูชาในยุคเศรษฐกิจฝืดเคือง (พระมหาภูลังกา เขมทสสี, 2557 : 148) แม้ว่าหลวงปู่สรวงไม่ได้อธิษฐานจิต แต่เป็นเหรียญประสบการณ์ถูกรางวัลที่ 1 จึงเป็นเหรียญที่ได้รับความนิยมอย่างสูง เป็นที่เล่าขานเรื่องประสบการณ์ด้านโชคลาภอย่างต่อเนื่อง

วัตถุมงคลเฉพาะทาง เช่น ล็อกเกตพระมิด สร้างปี พ.ศ. 2542 ออกที่สำนักสงฆ์วังหิน จังหวัดปราจีนบุรี (ณะสิทธิ์ ดวงจันทร์, 2559 : 155-159) และเหรียญที่มีรูปช้อน (รุ่นมีกินไม่หมด) สร้างปี

พ.ศ. 2556 ออกที่วัดป่าโคกชาติ จังหวัดศรีสะเกษ (ทิพยจักร, 2556: 19-20) ซึ่งแฝงความหมายมงคล เรื่องความอุดมสมบูรณ์

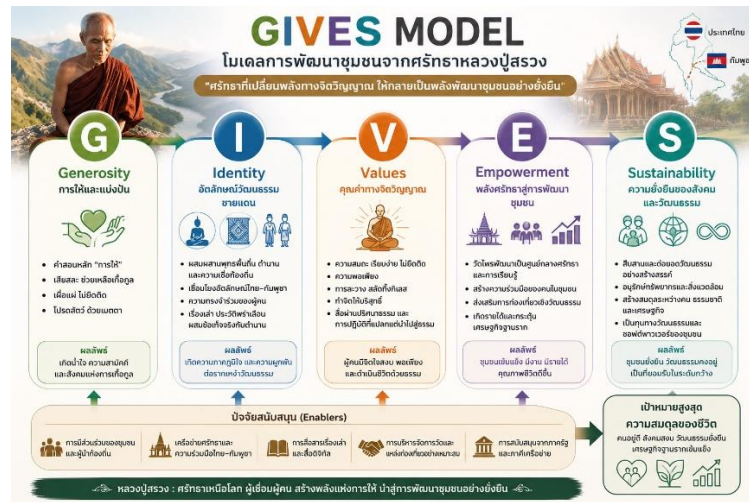
พุทธคุณของวัดอุดมมงคลเหล่านี้ยังครอบคลุมถึงการป้องกันคุณไสย ป้องกันภัยจากไฟไหม้และ ฟ้าผ่า รวมถึงการเสริมดวงชะตาให้พ้นจากเคราะห์กรรม ความศรัทธาในวัดอุดมมงคลนี้เองที่เป็นพลัง ขับเคลื่อนเศรษฐกิจในวงการพระเครื่องและสร้างกระแสการหมุนเวียนของเงินทุนในท้องถิ่น

สรุปได้ว่า วัดอุดมมงคลหลวงปู่สรวงถูกเชื่อว่ามีพุทธคุณเด่นด้าน โชคลาภ ค้าขาย และแคล้ว คลาด โดยรุ่นสำคัญ ได้แก่ รุ่น 1 (พ.ศ. 2540) ที่เข้มขลังสูงสุด รุ่นสร้างศาลา (พ.ศ. 2543) เด่นด้าน ความปลอดภัย และรุ่นยี่สิบห้า (พ.ศ. 2552) ที่เน้นโชคลาภ นอกจากนี้ ยังมีวัดอุดมมงคลเฉพาะทาง ที่สื่อถึงความอุดมสมบูรณ์และการป้องกันภัยต่าง ๆ ความศรัทธานี้ไม่เพียงส่งผลทางจิตใจ แต่ยังช่วย กระตุ้นเศรษฐกิจในวงการพระเครื่องและชุมชนท้องถิ่น

องค์ความรู้ใหม่

ผู้เขียนได้นำเสนอองค์ความรู้ใหม่จากการศึกษา เป็น “GIVES Model” โมเดลการพัฒนา ชุมชนจากศรัทธาหลวงปู่สรวง “ศรัทธาที่เปลี่ยนพลังทางจิตวิญญาณ ให้กลายเป็นพลังพัฒนาชุมชน อย่างยั่งยืน” อธิบายได้ดังนี้

1. G – Generosity การให้และแบ่งปัน สะท้อนคำสอนเรื่อง “การให้” การเสียสละ และการ ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน
2. I – Identity อัตลักษณ์วัฒนธรรมชายแดน เชื่อมโยงพุทธพื้นถิ่น ชาติพันธุ์ และความทรง จาร่วมไทย-กัมพูชา
3. V – Values คุณค่าทางจิตวิญญาณ เน้นความสมณะ ความพอเพียง การละวาง และการ ทำจิตให้บริสุทธิ์
4. E – Empowerment พลังศรัทธาสู่การพัฒนาชุมชน ศรัทธากลายเป็นพลังสร้างความ ร่วมมือ การท่องเที่ยว และเศรษฐกิจฐานราก
5. S – Sustainability ความยั่งยืนของสังคมและวัฒนธรรม สร้างสมดุลชีวิต ชุมชนเข้มแข็ง และต่อยอดเป็นทุนทางวัฒนธรรมและซอฟต์แวร์

แผนภูมิที่ 1 : องค์ความรู้ใหม่ “GIVES Model”โมเดลการพัฒนาชุมชนจากศรัทธาหลวงปู่สรวง
ที่มา : สร้างด้วย ChatGPT, (2026). แผนภูมิจำลอง “GIVES Model”

บทวิเคราะห์สรุป : มรดกธรรมและทิศทางในอนาคต

เรื่องราวของหลวงปู่สรวงเป็นกรณีศึกษาที่สำคัญของการบูรณาการระหว่างพระพุทธศาสนา พื้นถิ่น ตำนานผู้วิเศษ และการพัฒนาสังคม การที่ท่านได้รับการขนานนามว่า “เทวดาเล่นดิน” หรือ “พระเหนือโลก” มิได้เป็นเพียงการยกย่องเกินจริง แต่เป็นการยอมรับในวิถีชีวิตที่กล้าท้าทายคุณค่าของโลกสมัยใหม่ที่มุ่งเน้นวัตถุนิยมและการสะสม

มรดกที่หลวงปู่สรวงทิ้งไว้มิใช่เพียงวัดวาอารามที่ใหญ่โต หรือวัตถุมงคลราคาแพง แต่คือคำสอนเรื่อง “การให้” (ออย เตียน) ที่เป็นหัวใจของการสร้างสังคมที่สงบสุข บทบาทของวัดโพธิ์พัฒนาในการเป็นศูนย์กลางความมั่นคงและเศรษฐกิจชายแดน คือผลผลิตที่เป็นรูปธรรมของการใช้ศรัทธาเป็นแรงขับเคลื่อนเชิงบวก

ในอนาคต พลังศรัทธาต่อหลวงปู่สรวงมีแนวโน้มที่จะขยายตัวสู่ระดับสากลมากขึ้น ผ่านกิจกรรมทางศาสนานานาชาติและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกลุ่มประเทศในอาเซียน สรีระสังขารที่ไม่เน่าเปื่อยของท่านจะยังคงเป็นปริศนาที่ท้าทายกาลเวลา และเป็นเครื่องเตือนใจให้มนุษย์กลับมาพิจารณาถึงแก่นแท้ของชีวิตที่อยู่เหนือสมมติบัญญัติของโลก การศึกษาและเข้าถึงหลวงปู่สรวงในฐานะพระเหนือโลก จึงมิใช่เพียงการกราบไหว้เพื่อขอโชคขอลา แต่คือการเรียนรู้ที่จะ “สละออก” เพื่อเข้าถึงความสุขที่แท้จริงตามวิถีทางที่ท่านได้แสดงไว้ตลอดอายุขัยอันเป็นปริศนาของท่าน

เอกสารอ้างอิง

- จารุกิตติ์ กิจวรรณ. (2559). หลวงปู่สรวง เทวดาเดินดิน เล่ม 1 (พิมพ์ครั้งที่ 3). จันทเกษมการพิมพ์.
- ดำรงธรรม. (2556). หลวงปู่สรวง พระอริยะผู้ทะลุมิติเวลา. บริษัท ไทยควอลิตี้บุ๊ก (2006).
- ทิพย์จักร. (2555). หลวงปู่สรวง เทวดาเดินดิน ผู้วิเศษแห่งเขาพนมกุเลน (พิมพ์ครั้งที่ 4). สำนักพิมพ์กรีน ปัญญาญาณ.
- ทิพย์จักร. (2556). หลวงปู่สรวง อริยะเหนือโลก. สำนักพิมพ์กรีน ปัญญาญาณ.
- ธนสิทธิ์ ดวงจันทร์. (2559). คู่มือนักสะสมวัตถุมงคลหลวงปู่สรวง เทวดาเดินดิน. หจก. แคนนา กรฟิค.
- แนวหน้า. (2568). วธ.เปิดชุมชน 'วัดไพรพัฒนา' 1ใน10สุดยอดชุมชนต้นแบบ 'เที่ยวชุมชน-ยลวิถี' <https://www.naewna.com/>.
- ภัทรศักดิ์ เอกบุตร. (2566). ขุนแผนอุ้มไก่หลวงปู่สรวง. <http://www.khunphaen-pusuang.com/>
- ภูลังกา เขมทสสี, พระมหา. (2557). ตามรอยธรรมหลวงปู่สรวง เทวดาเดินดิน (พิมพ์ครั้งที่ 4). ทำดีมี.
- มติชนออนไลน์. (2561). ศรีสะเกษตีระฆังชัยใหญ่ที่สุดในโลก เปิดหมู่บ้านไพรพัฒนารับนักท่องเที่ยว <https://www.matichon.co.th/>.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สยามนิวส์. (2565). หลวงปู่สรวง เกศาหุ่นสีผึ้งอกได้. <https://today.line.me/th>
- สุชน ศรีหิรัญ. (2556). ประวัติ อภินิหาร และวัตถุมงคล หลวงปู่สรวง เทวดาเดินดิน (พิมพ์ครั้งที่ 2), สำนักพิมพ์บางกอกสาส์น.
- IsanGate. (2568). หลวงปู่สรวง วัดไพรพัฒนา. isangate.com/www/
- Tnews. (2561). วิสาสะเดาะกัญแจมีจริงหรือไม่?. <https://www.tnews.co.th/>

บทวิจารณ์หนังสือ : Book Review
พระสารีบุตร : มหาสาวกผู้เป็นเลิศด้านปัญญา
เขียนโดย นทัญญู แสงไชย

Sariputta: The Buddha's Chief Disciple Foremost in Wisdom

ญาติกา แฟงกระโทก^{1*} และมานิตย์ อรรคชาติ^{2**}

Yatika Fangkrathok^{1*} and Manit Akkhachat^{**}

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

Program in Buddhism, Faculty of Education, Nakhon Ratchasima Rajabhat University.^{1*}

Corresponding Author's Email: 6640117105@nrru.ac.th ^{1*}

บทคัดย่อ

บทวิจารณ์หนังสือเล่มนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และประเมินค่าหนังสือเรื่อง "พระสารีบุตร: มหาสาวกผู้เป็นเลิศด้านปัญญา" เรียบเรียงโดย นทัญญู แสงไชย (พิมพ์ครั้งที่ 2, 2559) ซึ่งนำเสนอชีวประวัติและหลักธรรมของพระอัครสาวกเบื้องขวาในรูปแบบการเล่าเรื่องผสมผสานกับการถ่ายทอดหลักธรรมอย่างเป็นธรรมชาติ เนื้อหาแบ่งออกเป็น 6 บท ครอบคลุมตั้งแต่ภูมิหลังครอบครัว มิตรภาพกับอุปนิสัยและโกลีตะ การบรรลุธรรมด้วยคาถาของพระอัสสชิเถระ การสั่งสมบุญกรรมและบารมี บทบาทในฐานะธรรมเสนาบดี ความสัมพันธ์อันลึกซึ้งกับพระพุทธเจ้า การประมวลหลักธรรมสำคัญในทศตรสูตร (หมวดธรรม 1-10) จนถึงการปรินิพพาน ณ บ้านเกิด ข้อเด่นของหนังสือเล่มนี้คือ การดำเนินเรื่องที่มีความต่อเนื่อง เชื่อมโยงกับบริบทสังคมสมัยพุทธกาลอย่างลงตัว การนำเสนอหลักธรรมผ่านเหตุการณ์จริงในชีวิตที่เข้าใจง่าย และการรวบรวมหมวดธรรมอย่างเป็นระบบ อย่างไรก็ตาม ข้อด้อยที่ควรพัฒนาคือ หนังสือยังขาดการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับพระสาวกองค์อื่น การอธิบายหลักธรรมในทศตรสูตรยังเป็นไปในระดับผิวเผินโดยขาดมิติเชิงปฏิบัติในชีวิตประจำวัน และยังขาดการวิเคราะห์บริบททางสังคมและวัฒนธรรมอินเดียโบราณในเชิงวิชาการ ภาพรวมของหนังสือเล่มนี้จึงมีความเหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับผู้อ่านทั่วไปและนักศึกษาระดับเบื้องต้นถึงระดับกลางในการใช้เป็นแนวทางศึกษาพัฒนาตนเองทั้งทางปัญญาและคุณธรรม

คำสำคัญ: พระสารีบุตร, มหาสาวก, ธรรมเสนาบดี, ทศตรสูตร, บทวิจารณ์หนังสือ

Abstract

This book review aims to analyze and evaluate the book entitled "Sariputta: The Buddha's Chief Disciple Foremost in Wisdom" authored by Natthan Saengchai (2nd edition, 2016). The book articulates the biography and Dhamma teachings of the

Buddha's right-hand chief disciple through a harmonious blend of narrative storytelling and doctrinal exposition. Organized into six chapters, the content chronicles his family background, his friendship with Kolita, his attainment of the deathless state through Ven. Assaji's stanza, his accumulation of past merits and perfections, his pivotal role as the Captain of the Dhamma (Dhamma-senapati), his profound teacher-disciple relationship with the Buddha, the systematic compilation of the Dasuttara Sutta (Dhamma categories 1–10), and his final attainment of Parinirvana at his birthplace. The distinctive strength of this book lies in its coherent and seamless narrative connected with the social context of the Buddha's time, the accessible presentation of Dhamma principles through practical life events, and the systematic organization of teachings. Conversely, the shortcomings include a lack of comparative analysis with other prominent disciplines, a superficial explanation of the Dasuttara Sutta that lacks practical application for modern life, and a deficiency in rigorous academic analysis of ancient Indian socio-cultural dynamics. Overall, this book is highly recommended for general readers and introductory-to-intermediate students of Buddhist studies as an inspiring exemplar for self-development in wisdom and morality.

Keywords: Sariputta, Chief Disciple, Dhamma-senapati, Dasuttara Sutta, Book Review

1. บทนำ

หนังสือเรื่อง "พระสารีบุตร: มหาสาวกผู้เป็นเลิศด้านปัญญา" ที่ผู้วิจารณ์สนใจและนำมาวิจารณ์ต่อไปนี้เป็นหนังสือด้านพระพุทธศาสนาที่ท่านนัทธัญ แสงไชย ได้เรียบเรียงขึ้นสำหรับชุดมหาสาวกของสำนักพิมพ์อมรินทร์ธรรมะ โดยมุ่งนำเสนอชีวิตและธรรมะของพระสารีบุตรในรูปแบบที่ผสมผสานระหว่างการเล่าเรื่อง และการถ่ายทอดหลักธรรม เพื่อให้ผู้อ่านสามารถซึมซับสาระสำคัญของพระพุทธศาสนาผ่านชีวประวัติ ของพระอัครสาวกผู้ยิ่งใหญ่ได้อย่างเป็นธรรมชาติ

พระสารีบุตรได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายในด้านปัญญา และดำรงตำแหน่งอัครสาวกเบื้องขวา ซึ่งเป็นฐานะที่สูงส่งที่สุดในหมู่พระสาวกทั้งปวง ท่านไม่เพียงแต่เป็นผู้ทรงปัญญา เยียบแหลม หากยังมีจริยวัตรอันงดงาม เมตตาธรรมอันล้นเหลือ และความทุ่มเทในการเผยแผ่พระธรรมอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย บทบาทของท่านในพระพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งยวด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฐานะธรรมเสนapati หรือ แม่ทัพธรรมที่ช่วยเผยแผ่และรักษาพระศาสนาให้ดำรงอยู่ได้

ผู้เขียนได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 6 บทหลัก ได้แก่ บทที่ 1 กำเนิดว่าที่อัครสาวกเบื้องขวา บทที่ 2 บรรลุอมตธรรม บทที่ 3 หนึ่งอสงไขยเศษแสนมหากัปกว่าจะเป็นที่สุดแห่งปัญญา บทที่ 4 ธรรมเสนาบดี บทที่ 5 ธรรมะจากพระสารีบุตร และบทสรุป นอกจากนี้ยังมีการรวบรวมหมวดธรรมสำคัญที่พระสารีบุตรแสดงไว้ในทศสูตร ซึ่งเป็นการรวมหมวดใหญ่ที่แสดงถึงความเป็นระเบียบและลึกซึ้งในการจัดหมวดหมู่ธรรมะของท่าน ฉบับที่ผู้วิจารณ์นำมาวิจารณ์นั้นเป็นการพิมพ์ครั้งที่ 2 โดยสำนักพิมพ์อมรินทร์ธรรมะ

2. เนื้อหา

เนื้อหาในหนังสือ "พระสารีบุตร : มหาสาวกผู้เป็นเลิศด้านปัญญา" มีความครอบคลุมและเป็นระบบ โดยผู้วิจารณ์จะสรุปแก่นเนื้อหาของแต่ละบท ดังนี้

บทที่ 1 กำเนิดว่าที่อัครสาวกเบื้องขวา บทนี้เปิดเรื่องด้วยการนำเสนอภูมิหลังครอบครัวของพระสารีบุตร เดิมชื่ออุปติสสะ บิดาเป็นพราหมณ์ชื่อวงศ์นันทพราหมณ์ มารดาชื่อนางสารีพราหมณ์ ณ หมู่บ้านอุปติสคามใกล้นครราชคฤห์ ผู้เขียนได้บรรยายถึงมิตรภาพอันแน่นแฟ้นระหว่างอุปติสสะและโกธิตะ (ผู้จะกลายเป็นพระมหาโมคคัลลานะ) ตั้งแต่วัยเด็ก ทั้งสองเติบโตมาพร้อมกัน ศึกษาวิชาการต่าง ๆ จนมีความรู้แตกฉาน และเมื่อเห็นความไม่เที่ยงของชีวิตในงานมหรสพ จึงออกแสวงหาโมกษธรรมด้วยกัน

บทที่ 2 บรรลุอมตธรรม กล่าวถึงเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงชีวิตของอุปติสสะ เมื่อได้พบกับพระอัสสชิเถระหนึ่งในปัญจวัคคีย์ที่กำลังบิณฑบาตอยู่ในนครราชคฤห์ ผู้เขียนได้บรรยายถึงความประทับใจแรกพบ อุปติสสะเห็นอิริยาบถอันสงบบางของพระอัสสชิ จึงติดตามและกราบถามถึงธรรมะ พระอัสสชิได้แสดงหัวใจของพระพุทธศาสนาด้วยคาถาหนึ่งอันลือชื่อว่า "เย อัมมา เหตุปภวา" หลังจากได้ยินธรรมนี้ อุปติสสะ ก็บรรลุโสดาปัตติมรรคทันที จากนั้นจึงนำโกธิตะมาเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ทั้งสองได้รับการบวชและปฏิบัติธรรมจนบรรลุพระอรหันต์

บทที่ 3 หนึ่งอสงไขยเศษแสนมหากัปกว่าจะเป็นที่สุดแห่งปัญญา นำเสนอมิติอันลึกซึ้งของชีวิตพระสารีบุตรในด้านบุพกรรมและการสั่งสมบารมีมาตลอดอสงไขยกับปี ผู้เขียนได้อธิบายว่าในสมัยพุทธกาลของพระพุทธเจ้าพระนามว่าอโนมทัสสี พระสารีบุตรในชาตินั้นได้ตั้งความปรารถนาจะเป็นอัครสาวกเบื้องขวา และพระพุทธเจ้าก็ทรงพยากรณ์รับรองความปรารถนานั้น นับแต่นั้นมาพระสารีบุตรก็สั่งสมบารมีมาโดยตลอด ผ่านการเกิดในชาติต่าง ๆ ที่ปรากฏในมหาชาดก มหานารทกัศสพชาดก และชาดกอื่น ๆ อีกมากมาย

บทที่ 4 ธรรมเสนาบดี ซึ่งเป็นบทที่มีความสำคัญและยาวที่สุดในหนังสือ กล่าวถึงบทบาทของพระสารีบุตรในฐานะธรรมเสนาบดีในพระพุทธศาสนา ผู้เขียนได้นำเสนอเหตุการณ์หลากหลายที่แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการสั่งสอน คุณธรรม และจริยวัตรของท่าน ได้แก่ บทบาทในการแสดง

ธรรมเรื่องสัมมาทิฐิแก่วรรณทั้งหลาย การช่วยเหลือพระภิกษุที่ป่วยด้วยความเมตตา การอ่อนน้อม ถ่อมตนแม้จะมีลูกศิษย์เป็นอัครสาวกในชาติก่อน ความสัมพันธ์อันดีกับพระอานนท์และพระสาวก อื่นๆ ตลอดจนเหตุการณ์ที่พระสารีบุตรพยากรณ์ถึงความเสื่อมของพระพุทธศาสนาในอนาคต

ในบทที่ 4 นี้ยังมีการกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระสารีบุตรกับพระพุทธเจ้าอย่างลึกซึ้ง พระพุทธเจ้าทรงเปรียบพระสารีบุตรว่าเป็นดังบุตรหัวปีของพระองค์ที่หมั่นนวลต่อจากพระองค์ ขณะเดียวกันพระสารีบุตรเองก็มีความเคารพในพระพุทธเจ้าอย่างสูงสุด ไม่กล้าแม้แต่จะลุกขึ้นก่อน พระพุทธเจ้า เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันลึกซึ้งระหว่างครูและศิษย์ที่หาได้ยากในโลก

บทที่ 5 ธรรมะจากพระสารีบุตร รวบรวมหลักธรรมสำคัญที่พระสารีบุตรแสดงไว้ โดยเฉพาะท สุตตรสูตรซึ่งเป็นธรรมหมวด 1 ถึงหมวด 10 ที่แสดงในที่ประชุมสงฆ์ใหญ่ ณ เมืองจัมปา ผู้เขียนได้ สรุปสาระสำคัญของแต่ละหมวดธรรมอย่างกระชับ แสดงให้เห็นถึงความลึกซึ้งและครอบคลุมของ ธรรม ที่พระสารีบุตรแสดง ธรรมะในบทนี้ครอบคลุมตั้งแต่หมวดธรรม 1 อย่างจนถึงหมวดธรรม 10 อย่าง ซึ่งแต่ละหมวดมีทั้งธรรมที่มีอุปการะมาก ธรรมที่ควรเจริญ ธรรมที่ควรกำหนดรู้ และธรรมที่ ควรละ เป็นต้น

บทที่ 6 ของหนังสือกล่าวถึงการปรินิพพานของพระสารีบุตร ณ บ้านเกิดในอุปลิสคาม ก่อน พระพุทธเจ้าปรินิพพานประมาณครึ่งเดือน พระสารีบุตรได้กลับไปโปรดมารดาที่บ้านเกิดเป็นครั้ง สุดท้ายแล้วจึงปรินิพพานในบ้านเกิดท่านนั่นเอง บรรดาภิกษุหลายร้อยรูปมาชุมนุมส่งพระสารีบุตรไป ในวาระสุดท้าย เป็นภาพที่แสดงให้เห็นถึงความรักและเคารพที่หมู่สงฆ์มีต่อพระธรรมเสนาบดี พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญพระสารีบุตรว่าเป็นบัณฑิต ผู้มีปัญญาเป็นเลิศ มีจริยวัตรอ่อนน้อมถ่อมตน เปี่ยมด้วยเมตตาและกรุณา อันเป็นแบบอย่างของภิกษุในพระศาสนา

3. ประเมินค่าการตีความเรื่องพระสารีบุตรมหาสาวกผู้เป็นเลิศด้านปัญญา

คำอธิบายที่ท่านนพธัญ แสงไชย ได้นำเสนอเกี่ยวกับ "พระสารีบุตร" เป็นการนำเสนออย่าง เด่นชัด ถึงวิธีการตีความที่สอดคล้องตามบริบทของพระไตรปิฎกและอรรถกถา ที่สามารถแยกให้เห็น ถึงความสำคัญของพระสารีบุตรทั้งในฐานะบุคคลและในฐานะผู้สืบทอดธรรม ทำให้ผู้อ่านสามารถ เข้าใจหลักการของพระพุทธศาสนาได้อย่างเหมาะสม ไม่เกิดผลกระทบต่ofฝ่ายใด หากผู้อ่านได้ทำ ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในชีวิตและธรรมะของพระสารีบุตรแล้ว ก็คงจะเกิดความเห็นที่ตรง ชัดเจน และมีเหตุผลอย่างเพียงพอคำอธิบายที่ท่านนพธัญ แสงไชย ได้นำเสนอเกี่ยวกับ "พระสารีบุตร" เป็น การนำเสนออย่างเด่นชัดถึงวิธีการตีความที่สอดคล้องตามบริบทของพระไตรปิฎกและอรรถกถา ที่ สามารถแยกให้เห็นถึงความสำคัญของพระสารีบุตรทั้งในฐานะบุคคลและในฐานะผู้สืบทอดธรรม ทำ ให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจหลักการของพระพุทธศาสนาได้อย่างเหมาะสม

อย่างไรก็ตาม วิธีการตีความดังกล่าวมีจุดแข็งและจุดอ่อนที่ควรพิจารณาในเชิงวิพากษ์ กล่าวคือ ผู้เขียนอาศัยอรรถกถาเป็นแหล่งหลักในการขยายความชีวประวัติ ซึ่งสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต, 2566) ได้ชี้แนะไว้ว่าการศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องนั้นควรเทียบเคียงอรรถกถากับพระไตรปิฎกบาลีต้นฉบับเสมอ เพื่อป้องกันการตีความที่คลาดเคลื่อนจากเจตนารมณ์ดั้งเดิม ดังนั้นผู้อ่านที่ต้องการศึกษาเชิงวิชาการควรตรวจสอบเทียบเคียงกับพระไตรปิฎกโดยตรงด้วย นอกจากนี้ยังมีประเด็น ในพระสูตรต้นตอปิฎกบางพระสูตร เช่น สัมมาทิฏฐิสูตร (ม.ม. 9/8) ที่ผู้เขียนอาจตีความในทิศทางเดียว โดยไม่เสนอมุมมองทางเลือก ซึ่งการนำเสนอมุมมองที่หลากหลายจะเพิ่มความ เป็นวิชาการให้แก่งานได้อย่างมีนัยสำคัญ

ก. ข้อเด่น

ประเด็นที่ถือว่าเป็นข้อเด่นที่น่าสนใจมากที่สุดของหนังสือเล่มนี้คืองานเขียนที่มาจากการรวบรวมและเรียบเรียงอย่างพิถีพิถัน ซึ่งผู้วิจารณ์จะขอแยกแยะให้เห็นเป็นประเด็นสำคัญ ดังนี้

ประเด็นที่หนึ่ง การนำเสนอภาพชีวิตของพระสารีบุตรในลักษณะที่มีความต่อเนื่องและเชื่อมโยงกับบริบทของสังคมในสมัยพุทธกาลได้อย่างลงตัว ผู้เขียนมิได้นำเสนอเพียงเหตุการณ์สำคัญ ๆ โดด ๆ หากแต่ได้พยายามถ่ายทอดบรรยากาศ ภูมิหลัง และความเป็นมาของแต่ละเหตุการณ์ เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจและเชื่อมโยงบทบาทของพระสารีบุตรในบริบทที่กว้างขึ้น เช่น การบรรยายถึงชีวิตความเป็นอยู่ในนครราชคฤห์ บรรยายภาพของวงการปริพาชก ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมอินเดียยุคนั้น ทำให้เรื่องราวมีความสมจริงและน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ สิ่งที่น่าสนใจในภาคของชีวประวัติก็คือการกล่าวถึงนิยามหรือหลักอภิปัจจยตาที่สามารถแบ่งส่วนออกได้อย่างชัดเจน กล่าวคือ การที่พระสารีบุตรบรรลุธรรมจากคาถาสั้น ๆ เพียงคาถาเดียวแสดงให้เห็นว่าปัญญาของท่านมีความพร้อมอย่างสมบูรณ์แล้ว เพียงแต่ยังขาดเงื่อนไขที่เหมาะสม เมื่อเงื่อนไขพร้อมคือการได้ยินธรรมจากพระอัสสชิ ปัญญาที่สว่างโพล่งขึ้นในทันที ซึ่งเป็นตัวอย่างที่ดีของหลักปฏิจจสมุปบาทในทางปฏิบัติ

ประเด็นที่สอง ความโดดเด่นของการนำเสนอธรรมะผ่านเหตุการณ์จริงในชีวิต แทนที่จะนำเสนอ ในเชิงทฤษฎีล้วน ๆ ผู้เขียนได้เลือกหยิบยกเหตุการณ์ที่พระสารีบุตรแสดงปัญญา เมตตา และจริยวัตร อันน่าเลื่อมใสมานำเสนอได้อย่างน่าประทับใจ ตัวอย่างเช่น เหตุการณ์ที่พระสารีบุตรแบกหามภิกษุป่วย ด้วยตนเอง ทั้งที่ท่านสามารถใช้ลูกศิษย์คนอื่นทำก็ได้ แต่ท่านกลับลงมือเองด้วยความเมตตา แสดงให้เห็นถึงคุณธรรมที่แท้จริงของท่านซึ่งไม่มีการแสวงหา หรือเหตุการณ์ที่พระสารีบุตรไม่กล้าลุกขึ้นก่อนเมื่ออยู่ใกล้พระพุทธเจ้า แสดงถึงความอ่อนน้อมถ่อมตนแม้จะเป็นอัครสาวก วิธีการที่มีประสิทธิภาพในการนำเสนอหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาของผู้เขียนก็คือการชี้ให้เห็นว่ามีอะไรบ้างในโลกแห่งความเป็นจริงที่สอดคล้องกับหลักคำสอน ผู้เขียนสนใจที่จะแสดงให้เห็นว่าพระสา

ริบุดรมมิใช่เพียง นักทฤษฎีธรรมะ หากแต่เป็นผู้ที่ใช้ชีวิต ตามหลักธรรมอย่างสมบูรณ์ ทำให้ธรรมะมีชีวิตชีวาและเข้าถึงได้ง่ายสำหรับผู้อ่านทั่วไป

ประเด็นที่สาม การรวบรวมหมวดธรรมสำคัญที่พระสารีบุตรแสดงไว้ในบทที่ 5 ถือเป็นคุณูปการสำคัญของหนังสือเล่มนี้ เนื่องจากทำให้ผู้อ่านได้รับทั้งชีวประวัติและสาระธรรมในคราวเดียวกัน โดยเฉพาะการอธิบาย ทศตรัสสูตรที่พระสารีบุตรแสดงในลักษณะหมวดธรรม 1 ถึง 10 อย่างเป็นระบบ แสดงให้เห็นถึงความเป็นระเบียบและความลึกซึ้งของปัญญาของพระสารีบุตรได้อย่างชัดเจน ธรรมะในแต่ละหมวดล้วน มีความสัมพันธ์กัน เป็นสิ่งที่ผู้เขียนนำเสนอได้อย่างงดงามและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้ที่ต้องการศึกษา ธรรมะ ดังนั้น หลักการที่ท่าน นพธัญ แสงไชย ได้นำเสนอนั้น เป็นแนวทางที่ผู้วิจารณ์สนับสนุนและถือเป็นข้อเด่นในการเขียนหนังสือเล่มนี้ เนื่องจากหนังสือเล่มนี้มีการตีความในเรื่องที่หลากหลายให้มีจุดบรรจบของชีวิตและธรรมะให้สามารถเข้ากันได้อย่างสมบูรณ์แบบ ผู้เขียนวิเคราะห์ความโดดเด่นของแต่ละส่วนได้อย่างละเอียดครบถ้วน โดยเฉพาะภาษาที่ใช้ในการดำเนินเรื่องนั้นทำให้เข้าใจในเรื่องราวต่างๆ ของชีวิตพระสารีบุตรได้เป็นอย่างดียิ่ง แม้ผู้ที่ไม่มีความรู้พื้นฐานทางพระพุทธศาสนามาก่อน เมื่อศึกษาเนื้อหาโดยละเอียด แล้วก็จะเข้าใจในเรื่องราวต่าง ๆ ของพระสารีบุตรได้เป็นอย่างดี

ข. ข้อด้อย

ส่วนที่น่าจะเพิ่มเติมในงานเขียนเล่มนี้ประกอบด้วยหลายประเด็น ประการแรก หนังสือมุ่งเน้นการนำเสนอชีวประวัติในลักษณะเชิงบรรยาย แต่ยังขาดการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับพระสาวกองค์อื่น ๆ ว่าปัญญาของพระสารีบุตรนั้นมีลักษณะเฉพาะอย่างไรที่ทำให้ท่านได้รับตำแหน่งอัครสาวกเบื้องขวา การเปรียบเทียบกับกล่าวจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจความพิเศษของพระสารีบุตรได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ประการที่สอง แม้หนังสือจะอธิบายเรื่องทศตรัสสูตรในบทที่ห้า แต่การอธิบายยังคงอยู่ในระดับผิวเผิน ไม่ได้เจาะลึกไปถึงความหมายและการประยุกต์ใช้ของหลักธรรมเหล่านี้ในชีวิตประจำวัน ข้อบกพร่องนี้ทำให้งานขาดมิติเชิงปฏิบัติ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต, 2566) และ สมปอง มุ่งงาม (2565) ต่างเน้นว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งในการถ่ายทอดหลักธรรมให้ผู้อ่านยุคปัจจุบัน นำไปปฏิบัติได้จริง

ประการที่สาม หนังสือเล่มนี้ขาดการวิเคราะห์บริบทสังคมและวัฒนธรรมในสมัยพุทธกาล ที่มีผลต่อชีวิตของพระสารีบุตร เช่น ระบบวรรณะ ค่านิยมของชนชั้นพราหมณ์ หรือพลวัตของ สำนักศาสนาต่าง ๆ ในอินเดียยุคนั้น ซึ่งพระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร (2564) ชี้ให้เห็นว่าการเข้าใจบริบทสังคมอินเดียโบราณมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการวิเคราะห์แรงจูงใจและการตัดสินใจของบุคคลในพระพุทธศาสนา ยุคแรก การขาดบริบทเหล่านี้ ทำให้งานมีข้อจำกัดในเชิงวิชาการและลดคุณค่าของการวิเคราะห์แรงจูงใจของพระสารีบุตรในการตัดสินใจสำคัญต่าง ๆ

4. สรุป

โดยรวมแล้ว หนังสือ "พระสารีบุตร มหาสาวกผู้เป็นเลิศด้านปัญญา" ของท่านนันทชัย แสงไชย มีคุณค่าในวงการพระพุทธศาสนาในฐานะงานภาษาไทยที่บูรณาการชีวประวัติและหลักธรรมไว้ได้อย่างลงตัว เมื่อเปรียบเทียบกับงานประเภทเดียวกันในภาษาไทย เช่น ชุด "มหาสาวก" ของสำนักพิมพ์เดียวกัน หนังสือเล่มนี้ถือว่าทัดเทียมกันในด้านความครอบคลุม แต่ยังด้อยกว่าในแง่การวิเคราะห์เชิงวิชาการ เมื่อเทียบกับงานของพระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร (2564) ที่มีการวิเคราะห์บริบทสังคมและอ้างอิงแหล่งปฐมภูมิอย่างเป็นระบบ

หนังสือเล่มนี้เติมเต็มช่องว่างที่สำคัญในสาขาพุทธศาสนศึกษา กล่าวคือ ยังขาดงานเขียนภาษาไทยที่อธิบายชีวประวัติของพระอัครสาวกในเชิงลึกควบคู่กับการนำเสนอหลักธรรมที่ท่านสั่งสอน อย่างไรก็ตามงานนี้ยังไม่สามารถเติมเต็มช่องว่างด้านการวิจัยเชิงวิเคราะห์ที่นักวิชาการไทยอาวูโส เช่น สมปอง มุ่งงาม (2565) ได้ดำเนินการไว้แล้ว หนังสือเล่มนี้จึงเหมาะสมที่สุดสำหรับผู้อ่านทั่วไป และนักศึกษาพระพุทธศาสนา ในระดับเบื้องต้นถึงระดับกลาง ส่วนนักวิชาการเฉพาะทางอาจต้องใช้ควบคู่กับแหล่งอ้างอิงเชิงวิชาการเพิ่มเติม

การดำเนินเนื้อเรื่องทั้ง 6 บทนั้นมีลักษณะของการสร้างความเชื่อมโยงของเนื้อหาในแต่ละบทให้มีความสอดคล้องถึงกัน โดยเริ่มจากจุดเล็ก ๆ ของชีวิตในวัยเด็ก แล้วพัฒนาไปสู่มุมมองธรรมะที่ลึกซึ้งเป็นการเชื่อมโยงให้เห็นภาพสำคัญของการดำเนินชีวิตอย่างมีธรรมะ แม้ผู้เขียนจะยังมีจุดที่ควรพัฒนาในเชิงวิชาการ แต่คุณภาพการทำให้ธรรมะเข้าถึงได้ง่ายและในการนำเสนอพระสารีบุตรในฐานะแบบอย่างของการพัฒนาตนทั้งทางปัญญาและคุณธรรมนั้น ถือเป็นคุณค่าที่สมควรได้รับการยอมรับในวงวิชาการ

เอกสารอ้างอิง

นพธัญ แสงไชย. (2559). พระสารีบุตร: มหาสาวกผู้เป็นเลิศด้านปัญญา (พิมพ์ครั้งที่ 2). อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

พระมหาสมบุญ วุฑฐิกโร. (2564). บทบาทของพระสารีบุตรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา: ศึกษาจากพระไตรปิฎกและอรรถกถา. วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา, 12(2).

สมปอง มุ่งงาม. (2565). การวิเคราะห์หลักธรรมในทศสูตรและการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน. วารสารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 29(3).

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2562). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย (พิมพ์ครั้งที่ 53). มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์.

ทำไมมนุษย์จึงยังไม่ทิ้งศาสนา: การตีความเชิงปรัชญาและจิตวิญญาณร่วมสมัย

Why Humanity Has Not Abandoned Religion : A Philosophical and Spiritual Reflection

พระครูปลัดสุวัฒนวิสุทธิสารคุณ

Phrakhrupaladsuwatthanawisutthisarakun

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahamakut Buddhist University

Corresponding author, E-mail : maghavin9@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เหตุผลเชิงปรัชญาและจิตวิญญาณที่ทำให้ศาสนายังคงดำรงอยู่ในโลกยุควิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และปัญญาประดิษฐ์ แม้กระแสฆราวาสนิยมและเหตุผลนิยมจะมีอิทธิพลเพิ่มขึ้น การศึกษานี้ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงปรัชญาและการตีความเชิงมนุษยศาสตร์ โดยอภิปรายแนวคิดของเพลโตเกี่ยวกับโลกแห่งอุดมคติ อริสโตเติลกับจริยศาสตร์คุณธรรม และ Nietzsche กับการประเมินคุณค่าใหม่ ควบคู่กับมุมมองทางพุทธปรัชญา พร้อมอ้างอิงงานวิจัยร่วมสมัยด้านจิตวิทยาและสังคมวิทยาศาสนา

ผลการวิเคราะห์พบว่า ศาสนาไม่ได้ดำรงอยู่เพียงในฐานะระบบความเชื่อหรือพิธีกรรม หากแต่เป็น “พลังแห่งความหมาย” ที่ตอบสนองต่อคำถามเชิงอภิปรัชญา จริยธรรม และอัตถิภาวนิยม ซึ่งวิทยาศาสตร์ไม่สามารถให้คำอธิบายเชิงคุณค่าได้โดยตรง งานวิจัยด้านจิตวิทยาและสังคมยังชี้ว่าศาสนามีบทบาทต่อสุขภาวะทางจิตใจ การสร้างกรอบคุณธรรม และการธำรงความเป็นปึกแผ่นของสังคม แม้รูปแบบของศาสนาจะเปลี่ยนไปตามบริบทสมัยใหม่ แต่แก่นสารด้านการแสวงหาความจริง ความดี และความหมายชีวิตยังคงดำรงอยู่

คำสำคัญ: ศาสนา, จิตวิญญาณ, ความหมายชีวิต

Abstract

This article examines, from philosophical and spiritual perspectives, why religion continues to persist in the age of science, technology, and artificial intelligence despite the rise of secularism and rationalism. The study employs philosophical analysis and hermeneutic interpretation, engaging Plato's theory of Forms, Aristotle's virtue ethics, and Nietzsche's revaluation of values in dialogue with Buddhist philosophy and contemporary research in psychology and sociology of religion.

The findings indicate that religion survives not merely as a system of belief or ritual, but as a "power of meaning" that addresses metaphysical, ethical, and existential questions beyond the evaluative scope of empirical science. Empirical studies further suggest that religion contributes to psychological well-being, moral formation, and social cohesion. Although religious forms adapt to modern contexts, its core function—seeking truth, goodness, and meaning—remains significant in contemporary human life.

Keywords: Religion, Spirituality, Meaning of Life

1. บทนำ

ในโลกยุคเหตุผล วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีขั้นสูง นักคิดสายฆราวาสนิยมจำนวนมากเคยคาดการณ์ว่าศาสนาจะค่อย ๆ เสื่อมถอยตามกระบวนการทำให้เป็นสมัยใหม่ (secularization) อย่างไรก็ตาม งานวิจัยระดับโลกกลับชี้ให้เห็นแนวโน้มที่ซับซ้อนกว่านั้น ตัวอย่างเช่น รายงานของ Pew Research Center (2017) พบว่าประชากรโลกส่วนใหญ่ยังคงมีอัตลักษณ์ทางศาสนา และศาสนายังคงเติบโตในหลายภูมิภาค โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา สอดคล้องกับการวิเคราะห์ของ Berger (1999) ที่เสนอว่าโลกสมัยใหม่ไม่ได้ "ไร้ศาสนา" หากแต่เป็นโลกที่มี "พหุศาสนา" และมีการแข่งขันทางความหมายมากขึ้น ขณะที่ Taylor (2007) อธิบายว่าสังคมสมัยใหม่มิได้ทำให้ศาสนาหายไป แต่เปลี่ยนเงื่อนไขของความเชื่อ ทำให้ศาสนาเป็น "ทางเลือก" มากกว่าบรรทัดฐานทางสังคม

ในเชิงจิตวิทยาและมนุษยศาสตร์ งานของ Frankl (2006) ชี้ว่ามนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่แสวงหาความหมาย (will to meaning) มากกว่าความสุขเพียงอย่างเดียว ศาสนาจึงดำรงอยู่ในฐานะระบบสร้างความหมาย (meaning-making system) ที่ช่วยอธิบายความทุกข์ ความตาย และคุณค่าของชีวิต ซึ่งวิทยาศาสตร์ไม่สามารถตอบได้โดยตรง ขณะเดียวกัน งานวิจัยด้านศาสนาและสุขภาวะยังพบความสัมพันธ์

เชิงบวกระหว่างความเคร่งครัดทางศาสนากับสุขภาพจิตและความพึงพอใจในชีวิต (Koenig, 2012) แสดงให้เห็นว่าศาสนาไม่ได้มีเพียงมิติความเชื่อ หากแต่มีผลเชิงประจักษ์ต่อคุณภาพชีวิตของมนุษย์

ดังนั้น คำถามสำคัญจึงไม่ใช่ว่า “ศาสนาจะตายหรือไม่” แต่คือ “เหตุใดมนุษย์จึงยังไม่ทิ้งศาสนา” บทความนี้เสนอว่า ศาสนาควรถูกทำความเข้าใจในฐานะ “พลังของความหมาย” มากกว่าระบบพิธีกรรมหรือหลักคำสอนแบบตายตัว แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับมุมมองเชิงปรัชญาที่มองศาสนาเป็นพื้นที่ตั้งคำถามต่อความจริง ความดี และความหมายสูงสุดของชีวิต (Smith, 1991) และยังสอดคล้องกับพุทธปรัชญาที่เน้นการแสวงหาความจริงผ่านการพิจารณาและประสบการณ์ตรง มากกว่าการยึดติดกับความเชื่อเพียงรูปแบบภายนอก (พระพรหมคุณาภรณ์ [ป.อ. ปยุตฺโต], 2559) ศาสนาจึงยังคงดำรงอยู่ เพราะมนุษย์ยังคงแสวงหาความหมาย ความมั่นคงทางจิตใจ และกรอบคุณค่าที่ช่วยกำกับการดำเนินชีวิตในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

2. กรอบแนวคิดทางปรัชญาเกี่ยวกับศาสนา

2.1 เฟลโตและโลกแห่งอุดมคติ

แนวคิดเรื่อง “โลกแห่งอุดมคติ” (World of Forms) ของเพลโตเป็นรากฐานสำคัญของอภิปรัชญาตะวันตก โดยเสนอว่าความจริงแท้ (ultimate reality) มีได้อยู่ในโลกแห่งประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส หากแต่อยู่ในโลกของแบบ (Forms) ซึ่งเป็นนิรันดร์ ไม่เปลี่ยนแปลง และสมบูรณ์แบบ (Plato, trans. 1992) แบบแห่ง “ความดี” (Form of the Good) ถือเป็นหลักสูงสุดที่ทำให้สรรพสิ่งมีความหมายและความรู้เกิดขึ้นได้ แนวคิดนี้ทำให้ศาสนาถูกตีความได้ว่าเป็นกระบวนการมุ่งสู่ความจริงและความดีสูงสุดที่อยู่เหนือโลกวัตถุ นักวิชาการร่วมสมัยจำนวนมาก เช่น Reale (1990) อธิบายว่าอภิปรัชญาของเพลโตมีลักษณะ “ศาสนาเชิงปรัชญา” (philosophical religiosity) เพราะเน้นการแสวงหาความจริงสูงสุดผ่านการยกระดับจิตวิญญาณ

ในเชิงประวัติศาสตร์ความคิด เฟลโตมิได้เพียงเสนอทฤษฎีความรู้ หากยังเสนอเส้นทางจิตวิญญาณผ่านการหันเหจิตจากโลกงาสู่อีกโลกแห่งความจริง ดังปรากฏในอุปมาเรื่องถ้ำ (Allegory of the Cave) ซึ่งตีความได้ว่าเป็นภาพสะท้อนของประสบการณ์ทางศาสนาที่มนุษย์ออกจากความหลงผิดสู่การตระหนักรู้ (Plato, trans. 1992) งานวิเคราะห์ของ Annas (1999) ชี้ว่าเป้าหมายของเพลโตมิใช่เพียงความรู้เชิงทฤษฎี แต่คือการเปลี่ยนแปลงชีวิตและคุณธรรมของผู้แสวงหา ขณะเดียวกัน Gerson (2005) เสนอว่าเพลโตวางรากฐานแนวคิดเกี่ยวกับความเหนือโลก (transcendence) ซึ่งมีอิทธิพลต่อศาสนาคริสต์และเทววิทยายุคกลาง แนวคิดนี้สะท้อนว่ามนุษย์ยังคงต้องการศาสนาในฐานะสะพานเชื่อมระหว่างโลกประสบการณ์กับความจริงสูงสุด

ในบริบทปรัชญาศาสนาโดยรวม แนวคิดของเพลโตช่วยอธิบายว่าศาสนาอาจมิใช่เพียงระบบพิธีกรรม แต่เป็นการตอบสนองต่อความเฝือหาความสมบูรณ์และความดีสูงสุดที่ฝังอยู่ในธรรมชาติของมนุษย์ (Smith, 1991) การแสวงหาความดีสูงสุด (summum bonum) จึงเป็นแรงขับภายในที่ทำให้ศาสนายังคงมีความหมาย แม้ในยุควิทยาศาสตร์และเหตุผลนิยมก็ตาม กล่าวได้ว่า หากมนุษย์ยังตั้งคำถามถึงความจริงแท้และคุณค่าสูงสุดของชีวิต แนวคิดแบบเพลโตย่อมยังคงเป็นกรอบอธิบายสำคัญว่าทำไมศาสนาจึงไม่เลือนหายไปจากประสบการณ์มนุษย์

2.2 อริสโตเติลและจริยศาสตร์

อริสโตเติลเสนอว่าเป้าหมายสูงสุดของชีวิตมนุษย์คือ *eudaimonia* ซึ่งมักแปลว่า “ความเจริญงอกงาม” หรือ “ความสุขที่สมบูรณ์” อันเกิดจากการดำรงชีวิตตามคุณธรรม (virtue) อย่างมีเหตุผล (Aristotle, trans. 2009) ความดีมิใช่เพียงอารมณ์ความรู้สึก แต่เป็นการฝึกฝนนิสัย (habit) ให้สอดคล้องกับหลัก “ทางสายกลาง” (golden mean) ระหว่างความสุดโต่งสองด้าน งานวิเคราะห์ของ Kraut (2018) อธิบายว่า *eudaimonia* ในความหมายของอริสโตเติลคือชีวิตที่พัฒนาอย่างครบถ้วนทั้งด้านเหตุผล คุณธรรม และความสัมพันธ์ทางสังคม เมื่อพิจารณาในมิติศาสนา แนวคิดนี้เปิดพื้นที่ให้เข้าใจศาสนาอาจทำหน้าที่เป็นโครงสร้างสนับสนุนการฝึกคุณธรรม และสร้างกรอบความหมายทางศีลธรรมให้มนุษย์ดำรงชีวิตอย่างสมดุล

ในเชิงสังคมจริยศาสตร์ แนวคิดของอริสโตเติลมีอิทธิพลต่อทฤษฎีคุณธรรมร่วมสมัย (virtue ethics) ซึ่งเน้นการสร้างลักษณะนิสัยมากกว่าการปฏิบัติตามกฎเพียงอย่างเดียว (Hursthouse & Pettigrove, 2018) ศาสนาในหลายวัฒนธรรมจึงมีบทบาทในการหล่อหลอมคุณธรรม เช่น ความพอประมาณ ความยุติธรรม และความกล้าหาญ ผ่านพิธีกรรม การศึกษา และชุมชนศรัทธา งานวิจัยเชิงประจักษ์ยังชี้ว่าการมีส่วนร่วมทางศาสนาสัมพันธ์กับพฤติกรรมทางศีลธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคมในระดับหนึ่ง (Putnam & Campbell, 2010) สะท้อนว่าศาสนาอาจเป็นกลไกทางวัฒนธรรมที่ช่วยธำรงกรอบคุณธรรมในสังคม

ดังนั้น หากปราศจากกรอบคุณธรรมที่มั่นคง สังคมอาจเผชิญภาวะสับสนเชิงคุณค่า (moral relativism) ซึ่งทำให้การตัดสินถูกผิดกลายเป็นเรื่องอัตวิสัยล้วน (MacIntyre, 2007) แนวคิดของอริสโตเติลจึงยังคงมีความสำคัญในการอภิปรายบทบาทของศาสนาในฐานะ “โรงเรียนแห่งคุณธรรม” ที่ช่วยฝึกฝนพลเมืองให้มีความพอดีและรับผิดชอบต่อส่วนรวม กล่าวอีกนัยหนึ่ง ศาสนาอาจมิได้เป็นเพียงระบบความเชื่อ หากแต่เป็นสถาบันทางสังคมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของ *eudaimonia* อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิตมนุษย์ตามทฤษฎีของอริสโตเติล

2.3 Nietzsche และการสร้างคุณค่าใหม่

ฟรีดริช นีทเชอ (Friedrich Nietzsche) ประกาศประโยคอันโด่งดังว่า “พระเจ้าตายแล้ว” (*God is dead*) ในผลงาน *The Gay Science* เพื่อสะท้อนภาวะวิกฤตคุณค่าของโลกสมัยใหม่ มิใช่ในความหมายเชิงเทววิทยาว่าพระเจ้าหมดสิ้นอยู่จริง หากแต่หมายถึงการเสื่อมถอยของกรอบคุณค่าแบบคริสต์ศาสนาในสังคมยุโรป (Nietzsche, 1974) เมื่อโครงสร้างคุณค่าเดิมถูกสั่นคลอน มนุษย์จึงเผชิญภาวะ “สูญญนิยม” (nihilism) ซึ่งเป็นสภาวะไร้ความหมาย งานวิเคราะห์ของ Leiter (2002) ชี้ว่าเป้าหมายของนีทเชอมิใช่การทำลายคุณค่า หากแต่เป็นการเปิดพื้นที่ให้มนุษย์สร้างคุณค่าใหม่ผ่านพลังสร้างสรรค์ของตนเอง (*will to power*) ดังนั้น การประกาศว่า “พระเจ้าตายแล้ว” จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการรับผิดชอบทางจริยธรรมด้วยตนเองมากกว่าการปฏิเสธจิตวิญญาณโดยสิ้นเชิง

แนวคิดเรื่อง “การประเมินค่าคุณค่าใหม่” (*revaluation of all values*) ของนีทเชอเสนอให้มนุษย์หลุดพ้นจากศีลธรรมแบบทาส (slave morality) และสร้างชีวิตที่ยืนยันทนเอง (*self-affirmation*) ผ่านอุดมคติของ “อภิมนุษย์” (*Übermensch*) (Nietzsche, 1967) งานของ Reginster (2006) อธิบายว่า นีทเชอมองสูญญนิยมไม่ใช่ปลายทาง หากเป็นขั้นตอนผ่านสู่การสร้างความหมายใหม่ที่เข้มแข็งกว่าเดิมในบริบทศาสนา แนวคิดนี้ทำให้ศาสนาในยุคใหม่มิได้หายไป หากแปรรูปเป็นศาสนาเชิงประสบการณ์ส่วนบุคคล (individual spirituality) ซึ่งเน้นความหมายภายในมากกว่าการยึดถือโครงสร้างสถาบันแบบดั้งเดิม สอดคล้องกับการวิเคราะห์ของ Taylor (2007) ที่เสนอว่าสังคมสมัยใหม่มิได้ไร้ศาสนา หากแต่เป็นยุคที่ความเชื่อกลายเป็นทางเลือกส่วนบุคคล

ดังนั้น แม้นีทเชอจะวิพากษ์ศาสนาอย่างรุนแรง แต่ในอีกด้านหนึ่ง เขาได้เปิดประตูให้มนุษย์คิดใหม่เกี่ยวกับความหมายและคุณค่า ศาสนาในยุคหลังสมัยใหม่จึงอาจมิใช่ศาสนาแห่งอำนาจภายนอก หากเป็นศาสนาแห่งการแสวงหาความหมายภายใน (Frankl, 2006) กล่าวอีกนัยหนึ่ง ความคิดของนีทเชอมิได้ทำให้ศาสนาสูญสิ้น หากกลับกระตุ้นให้ศาสนาเปลี่ยนรูปแบบและเน้นความรับผิดชอบต่อส่วนบุคคลต่อการสร้างคุณค่าของชีวิตตนเองมากขึ้น

3. ศาสนาในฐานะภาษาของจิตวิญญาณ

แนวคิดที่มองศาสนาเป็น “ภาษาสัญลักษณ์” (symbolic language) มีรากฐานสำคัญในปรัชญาศาสนาและเทววิทยาร่วมสมัย โดย Tillich (1957) เสนอว่า ศาสนาใช้สัญลักษณ์เพื่อชี้ไปสู่ “ความห่วงใยสูงสุด” (*ultimate concern*) ของมนุษย์ ซึ่งไม่สามารถอธิบายได้ครบถ้วนด้วยภาษาตรงไปตรงมา สัญลักษณ์ทางศาสนาจึงทำหน้าที่คล้ายศิลปะหรือบทกวีที่เปิดพื้นที่ให้มนุษย์สัมผัสความหมายลึกซึ้งของชีวิต ขณะที่ Ricoeur (1970) อธิบายว่าสัญลักษณ์ “ให้ความคิดแก่เรา” (the symbol gives rise to thought) กล่าวคือ ภาษาศาสนาไม่ได้เป็นเพียงคำตอบสำเร็จรูป แต่เป็นเครื่องมือกระตุ้นการใคร่ครวญ

และการตีความอย่างต่อเนื่อง ในมุมมองนี้ ศาสนาจึงเป็นกระบวนการสนทนาระหว่างมนุษย์กับความจริงที่ลึกเกินกว่าจะจับต้องได้ด้วยเหตุผลเชิงประจักษ์เพียงอย่างเดียว

งานวิจัยด้านจิตวิทยาศาสนายังสนับสนุนแนวคิดดังกล่าว โดยพบว่าการปฏิบัติศาสนกิจ เช่น การสวดมนต์ การทำสมาธิ หรือพิธีกรรมเชิงสัญลักษณ์ มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความหมายและการเยียวยาทางจิตใจ (Pargament, 2011) ศาสนาจึงมิได้ทำหน้าที่ตอบคำถามเชิงทฤษฎีเท่านั้น แต่เป็นพื้นที่แห่งประสบการณ์ที่ช่วยมนุษย์ประมวลความทุกข์ ความสูญเสีย และความหวังในชีวิต Berger (1990) อธิบายว่าศาสนาเป็น “จักรวาลแห่งความหมาย” (*sacred canopy*) ที่ปกคลุมและจัดระเบียบโลกแห่งประสบการณ์ ทำให้ชีวิตมนุษย์ไม่จมอยู่กับความไร้ความหมาย การทำความเข้าใจศาสนาในฐานะภาษาเชิงสัญลักษณ์จึงช่วยให้เห็นว่า ศาสนาเป็นกระบวนการตีความและสร้างความหมาย มากกว่าการยึดติดกับถ้อยคำตามตัวอักษร

ในบริบทพุทธปรัชญา แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับหลักกาลามสูตร ซึ่งเน้นการตรวจสอบด้วยปัญญา ไม่เชื่อโดยงมงาย แม้พระพุทธศาสนาจะมีพิธีกรรมและสัญลักษณ์ แต่แก่นแท้อยู่ที่การตื่นรู้และการพิจารณาด้วยตนเอง (พระพรหมคุณาภรณ์ [ป.อ. ปยุตฺโต], 2559) แนวคิดนี้สะท้อนว่าศาสนาแท้มิใช่คำตอบตายตัว หากเป็นกระบวนการฝึกจิตและปัญญาเพื่อเข้าถึงความจริงภายใน งานของ Harvey (2013) ชี้ว่าในพุทธศาสนา การใช้ภาษาเชิงอุปมา เช่น อุปมาเรื่องแพ หรือเรื่องไฟ มิได้มุ่งให้ยึดติดกับรูปแบบ หากเป็นเครื่องมือช่วยให้เกิดความเข้าใจลึกซึ้งขึ้น ดังนั้น ศาสนาในฐานะภาษาของจิตวิญญาณจึงเป็นพื้นที่เปิดสำหรับการตั้งคำถาม การใคร่ครวญ และการเปลี่ยนแปลงภายใน มากกว่าการยึดมั่นในรูปแบบภายนอกเพียงอย่างเดียว

4. ศาสนาในมิติทางจิตวิทยาและสังคม

ในมิติทางจิตวิทยา ศาสนามักทำหน้าที่เป็น “ที่พักของจิตใจ” ในยามเผชิญความทุกข์ ความสูญเสีย และวิกฤตชีวิต โดย Frankl (2006) เสนอแนวคิดเรื่อง “เจตจำนงเพื่อความหมาย” (*will to meaning*) ว่ามนุษย์สามารถอดทนต่อความทุกข์ได้ หากมีเหตุผลในการมีชีวิตอยู่ ศาสนาจึงทำหน้าที่เป็นระบบสร้างความหมาย (meaning-making system) ที่ช่วยให้ประสบการณ์อันเจ็บปวดถูกตีความในกรอบที่มีคุณค่า งานวิจัยด้านจิตวิทยาศาสนายังพบความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างการปฏิบัติทางศาสนากับสุขภาพจิต ความยืดหยุ่นทางอารมณ์ และความพึงพอใจในชีวิต (Koenig, 2012; Pargament, 2011) ศาสนาจึงมิได้เป็นเพียงความเชื่อเชิงนามธรรม หากแต่เป็นกลไกทางจิตวิทยาที่ช่วยประคับประคองชีวิตมนุษย์ในสถานการณ์ไม่แน่นอน

ในมิติทางสังคม ศาสนาทำหน้าที่สร้างเครือข่ายความสัมพันธ์และทุนทางสังคม (social capital) ซึ่งช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจและความร่วมมือในชุมชน Putnam และ Campbell (2010) ชี้ว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาสัมพันธ์กับการมีจิตอาสาและการช่วยเหลือสังคม ขณะที่ Durkheim (1912/1995) อธิบายว่าศาสนามีบทบาทสำคัญในการสร้างความเป็นปึกแผ่นทางสังคม (social cohesion) ผ่านพิธีกรรมและสัญลักษณ์ร่วม งานวิจัยเชิงสังคมวิทยาร่วมสมัยยังพบว่าชุมชนศาสนาช่วยลดความโดดเดี่ยวทางสังคมและสนับสนุนการเผชิญวิกฤต เช่น ภัยพิบัติหรือโรคระบาด (Baker et al., 2020) จึงกล่าวได้ว่าศาสนาเป็นทั้งโครงสร้างทางจิตใจและโครงสร้างทางสังคมที่เกื้อหนุนกันอย่างลึกซึ้ง

ในยุคดิจิทัล ศาสนาไม่ได้เสื่อมสลาย หากปรับตัวเข้าสู่พื้นที่ออนไลน์ เช่น การถ่ายทอดสด พิธีกรรม การเทศน์ผ่านแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ และแอปพลิเคชันสมาธิ งานของ Campbell (2013) ชี้ว่า “ศาสนาดิจิทัล” (digital religion) มิใช่เพียงการย้ายกิจกรรมจากพื้นที่จริงสู่พื้นที่เสมือน แต่เป็นการสร้างรูปแบบใหม่ของชุมชนและประสบการณ์ทางศาสนา สอดคล้องกับการวิเคราะห์ของ Hoover (2016) ที่เสนอว่าสื่อดิจิทัลทำให้ศาสนาแปรรูปจากโครงสร้างสถาบันสู่ประสบการณ์ส่วนบุคคลมากขึ้น ดังนั้น แม้รูปแบบภายนอกจะเปลี่ยนไปตามเทคโนโลยี แต่แก่นสารทางจิตวิญญาณ—การแสวงหาความหมาย ความหวัง และความสัมพันธ์—ยังคงเป็นหัวใจสำคัญของศาสนาในสังคมร่วมสมัย

5. การอภิปรายผล

การดำรงอยู่ของศาสนาในโลกสมัยใหม่มีได้อธิบายได้เพียงด้วยกรอบ “ความกลัวต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ” ดังที่นักคิดบางกระแสเคยเสนอ หากแต่สะท้อนความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ในการแสวงหาความหมาย ความดี และความจริง งานของ Berger (1990) ชี้ว่า ศาสนาทำหน้าที่สร้าง “จักรวาลแห่งความหมาย” (sacred canopy) ที่ช่วยจัดระเบียบประสบการณ์ชีวิตและป้องกันภาวะไร้ความหมาย ขณะที่ Taylor (2007) อธิบายว่าสังคมฆราวาสไม่ได้ทำให้ศาสนาสิ้นสุด หากทำให้ความเชื่อกลายเป็นทางเลือกท่ามกลางความเป็นไปได้หลากหลาย การอยู่รอดของศาสนาจึงมิใช่ผลจากการบังคับเชิงโครงสร้าง หากเป็นการตอบสนองต่อความต้องการเชิงอัตถิภาวนิยม (existential need) ของมนุษย์

ในเชิงจิตวิทยา Frankl (2006) เสนอว่ามนุษย์สามารถเผชิญความทุกข์ได้หากมี “เหตุผลในการมีชีวิต” ศาสนาจึงทำหน้าที่เป็นระบบสร้างความหมายที่ช่วยให้ความทุกข์ถูกตีความในกรอบที่มีคุณค่า Koenig (2012) ยังชี้ว่าความศรัทธาและการปฏิบัติทางศาสนามีความสัมพันธ์เชิงบวกกับสุขภาพทางจิตใจและการฟื้นตัวจากวิกฤตชีวิต ข้อมูลเชิงประจักษ์เหล่านี้สนับสนุนข้อเสนอว่าศาสนาไม่ได้ดำรงอยู่เพราะความหวาดกลัว แต่เพราะศาสนาเป็นแหล่งพลังทางจิตใจที่ช่วยหล่อเลี้ยงความหวังและความมั่นคงภายใน

ในมิติทางสังคม ศาสนาทำหน้าที่เชื่อมโยงโลกวัตถุกับโลกคุณค่า ผ่านพิธีกรรม สัญลักษณ์ และชุมชนแห่งศรัทธา Durkheim (1912/1995) เห็นว่าศาสนาเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเป็นปึกแผ่นของสังคม และทำให้คุณค่าร่วมกลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ขณะที่ Putnam และ Campbell (2010) พบว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนามีความสัมพันธ์กับการมีจิตสาธารณะและความไว้วางใจในสังคม การดำรงอยู่ของศาสนาจึงสัมพันธ์กับมิติความเป็นมนุษย์ที่ต้องการทั้งความหมายส่วนบุคคลและความผูกพันทางสังคม

ดังนั้น การทำความเข้าใจศาสนาในโลกปัจจุบันควรมองผ่านกรอบปรัชญา จิตวิญญาณ และมนุษยวิทยา มากกว่าการถกเถียงเชิงศรัทธาหรือการปฏิเสธแบบทวิภาวะ งานของ Smith (1991) เสนอว่าศาสนาควรถูกเข้าใจในฐานะประสบการณ์และการตีความของมนุษย์ต่อความจริงสูงสุด มิใช่เพียงระบบคำสอนที่ตายตัว เมื่อพิจารณาในภาพรวม ศาสนาอาจมิได้เป็นคู่ตรงข้ามของเหตุผล หากเป็นมิติหนึ่งของการแสวงหาความจริงที่เติมเต็มโลกวัตถุด้วยคุณค่าและความหมาย ทำให้มนุษย์ยังคงรักษามิติความเป็นมนุษย์ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกสมัยใหม่

6. บทสรุป

มนุษย์ยังไม่ทิ้งศาสนา เพราะมนุษย์ยังไม่ทิ้งความต้องการความหมายภายในใจ การศึกษาทางสังคมวิทยาและศาสนาศึกษาชี้ว่า แม้กระบวนการทำให้เป็นสมัยใหม่จะลดบทบาทของศาสนาในบางมิติ แต่ศาสนายังคงดำรงอยู่ในฐานะแหล่งความหมายและอัตลักษณ์ส่วนบุคคล (Taylor, 2007; Berger, 1999) งานของ Frankl (2006) สนับสนุนข้อสังเกตนี้โดยเสนอว่ามนุษย์สามารถเผชิญความทุกข์ได้หากมีความหมายรองรับชีวิต ศาสนาจึงทำหน้าที่เป็นกรอบการตีความที่ช่วยเชื่อมโยงประสบการณ์ส่วนบุคคลกับคุณค่าที่สูงกว่า ในแง่นี้ ศาสนาไม่ได้ดำรงอยู่เพราะความกลัวต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ หากเพราะตอบสนองความเฝ้ามหาความจริง ความดี และความหมายสูงสุดของชีวิต

ในมิติปรัชญาและจิตวิญญาณ ศาสนาแท้จึงมิใช่การเชื่ออย่างไร้เหตุผล หากเป็นกระบวนการตื่นรู้และไตร่ตรองต่อคุณค่าแห่งการมีชีวิตอยู่ Smith (1991) เสนอว่าศาสนาควรถูกเข้าใจในฐานะประสบการณ์เชิงลึกของมนุษย์ต่อความจริงสูงสุด ขณะที่ Koenig (2012) แสดงหลักฐานเชิงประจักษ์ว่าการมีความศรัทธาหรือมิติทางจิตวิญญาณสัมพันธ์กับสุขภาวะทางจิตใจและคุณภาพชีวิต ดังนั้น ไม่ว่าศาสนาจะปรากฏในรูปแบบดั้งเดิมหรือแปรรูปในโลกสมัยใหม่ แก่นแท้ของศาสนายังคงเป็นการแสวงหาความหมาย ความดี และความจริง ซึ่งช่วยให้มนุษย์ตระหนักถึงคุณค่าแห่งการดำรงอยู่ของตนเอง

เอกสารอ้างอิง

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). **พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงขยาย)**. มูลนิธิพุทธธรรม.
<https://www.watnyanaves.net>.
- Baker, J. O., Martí, G., Braunstein, R., Whitehead, A. L., & Yukich, G. (2020). **Religion in the age of social distancing: How COVID-19 presents new directions for research**. *Sociology of Religion*, 81(4), 357–370. <https://doi.org/10.1093/socrel/sraa039>.
- Campbell, H. A. (2013). **Digital religion: Understanding religious practice in new media worlds**. Routledge. <https://www.routledge.com>.
- Durkheim, É. (1995). **The elementary forms of religious life** (K. E. Fields, Trans.). Free Press. (Original work published 1912). <https://books.google.com>.
- Frankl, V. E. (2006). **Man's search for meaning**. Beacon Press. <https://www.beacon.org>.
- Harvey, P. (2013). **An introduction to Buddhism: Teachings, history and practices (2nd ed.)**. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139021533>.
- Hoover, S. M. (2016). **The media and religious authority**. Penn State University Press. <https://www.psupress.org>.
- Hursthouse, R., & Pettigrove, G. (2018). **Virtue ethics**. In E. N. Zalta (Ed.), **The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Fall 2018 ed.)**. <https://plato.stanford.edu/entries/ethics-virtue/>.
- Koenig, H. G. (2012). **Religion, spirituality, and health: The research and clinical implications**. *ISRN Psychiatry*, 2012, 1–33. <https://doi.org/10.5402/2012/278730>.
- Kraut, R. (2018). **Aristotle's ethics**. In E. N. Zalta (Ed.), **The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Summer 2018 ed.)**. <https://plato.stanford.edu/entries/aristotle-ethics/>.
- Nietzsche, F. (1974). **The gay science** (W. Kaufmann, Trans.). Vintage. <https://books.google.com>.

- Pargament, K. I. (2011). **Spiritually integrated psychotherapy: Understanding and addressing the sacred**. Guilford Press. <https://www.guilford.com>.
- Pew Research Center. (2017). **The changing global religious landscape**. <https://www.pewresearch.org>.
- Plato. (1992). **Republic** (G. M. A. Grube, Trans.; rev. C. D. C. Reeve). Hackett Publishing. <https://hackettpublishing.com>.
- Putnam, R. D., & Campbell, D. E. (2010). **American grace: How religion divides and unites us**. Simon & Schuster. <https://www.simonandschuster.com>.
- Taylor, C. (2007). **A secular age**. Harvard University Press. <https://www.hup.harvard.edu>.
- Tillich, P. (1957). **Dynamics of faith**. Harper & Row. <https://books.google.com>.